

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Světový demografický problém

Autor:

Bc. Ladislav Hylmar

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Zbyněk Kuna

© Praha 2010

!!!

**Místo této strany vložíte zadání diplomové práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Světový demografický problém" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 9. 4. 2010

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu Ing. Zbyňku Kunovi za jeho ochotu, cenné připomínky a odborné vedení při zpracování diplomové práce.

Světový demografický problém

World demographic problem

Souhrn

Práce se zabývá hlavními demografickými problémy, jejich příčinami a důsledky v klíčových regionech světa. Vedle predikcí budoucího vývoje jsou diskutována i možná východiska z negativních situací zapříčiněných demografickým vývojem. Text lze rozdělit na dvě části.

V první části jsou vysvětleny elementární demografické pojmy a čtenář je ve stručnosti seznámen s typologií demografických problémů. Následuje subkapitola věnovaná historickému vyvoji světové populace a je podrobněji rozebrána problematika demografického přechodu.

Druhá část práce se zabývá současným a budoucím stavem demografických ukazatelů v jednotlivých regionech světa. Primárním podkladem pro ni jsou zejména statistická data poskytovaná Organizací spojených národů, US Census Bureau a Eurostatem. Tato jsou dále zpracována a analyzována v kontextu nejrůznějších ekonomických a sociologických teorií. Závěr práce představuje nástin obecných řešení jednotlivých demografických problémů.

Klíčová slova: demografie, fertilita, demografický přechod, rozvinuté země, rozvojové země, stárnutí populace, migrace, hrubá míra porodnosti, hrubá míra úmrtnosti

Summary

Diploma thesis deals with main demographic problems, their causes and implications in key regions of the world. Beside predictions of future development possible ways out of negative situations caused by demography progress are also discussed. Text can be divided into two parts.

In the first part, elementary demographic terms are explained and reader is in brief acquainted with typology of demographic problems. Then follows section dedicated to historical evolution of world population and questions of demographic transition is debated.

The second part inquires into present and future values of demographic indicators in various regions of the world. Primary sources for this section are above all statistical data provided by United Nations, US Census Bureau and Eurostat. These are further processed and analysed in the context of assorted economical and sociological theories. The end of the thesis presents outline of general solutions of particular demographic problems.

Keywords: demography, fertility, demographic transition, developed countries, developing countries, population ageing, migration, crude birth rate, crude death rate

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika.....	9
3. Literární rešerše.....	11
3.1 Základní pojmy	11
4. Typologie demografických problémů	14
4.1 Problémy spojené s mírou porodnosti.....	14
4.2 Migrace	15
4.3 Urbanizace.....	16
4.4 Životní prostředí a populační růst	17
5. Historický vývoj světové populace	18
5.1 Historický vývoj.....	18
5.2 Přirozený řád reprodukce a demografická revoluce	20
5.2.1 Druhý demografický přechod	24
6. Demografická struktura světové populace a jednotlivých xxregionů.....	25
6.3 Populační vývoj a věková struktura ve světě jako celku	25
6.4 Migrace ve světě	27
6.4.1 Klíčové globální a regionální trendy.....	29
6.5 Urbanizace ve světě.....	31
6.6 Vývojové tendence ve vyspělých částech světa.....	37
6.6.1 Evropská unie (EU-27)	37
6.6.2 Spojené státy americké.....	39
6.6.3 Japonsko.....	40
6.6.4 Rusko	41
6.7 Vývojové tendence v rozvojových zemích	43
6.7.1 Sub-saharská Afrika.....	44
6.7.2 Západní Asie a Severní Afrika.....	45
6.7.3 Asie	46
6.7.4 Čína	47
6.7.5 Indie	47
7. Problémy současného demografického vývoje a možnosti řešení.....	48
7.1 Evropské stárnutí populace	48
7.1.1 Míra porodnosti a pracovní trh.....	49
7.1.2 Nízká porodnost a teorie her	52
7.1.3 Stárnutí populace a firmy	53
7.1.4 Možná řešení	54
7.2 Vysoká porodnost rozvojových zemí.....	54
7.2.1 Elementární ekonomická analýza problému zvýšené porodnosti	54
7.2.2 Možná řešení	57
7.3 Rámcová řešení problému urbanizace a životního prostředí	60
8. Závěr	62
9. Seznam literatury	64
10. Přílohy.....	69

Seznam tabulek a grafů

Obr. 3.1.1 – Bazální varianty věkové pyramidy	12
Graf 3.1.2 – Srovnání věkové pyramidy rozvojových a rozvinutých zemí	13
Tab. 4.2.1 – Základní dělení migrantů podle důvodů jejich mobility	16
Obr. 5.2.1 – Obecný model chování základních měř životních událostí v cyklu demografické revoluce	22
Obr. 5.2.2 – Bazální varianty charakteru populačního růstu	23
Tab. 6.3.1 – Struktura početní změny populace v období 2010-2030	26
Graf 6.3.1 - Anticipovaný populační vývoj v hlavních státech a regionech dle věkové struktury (v % z celkové populace)	27
Graf 6.5.1 – Odhad počtu obyvatel slumů v jednotlivých oblastech	32
Graf 6.5.2 - Komparace změn v poměru městského a venkovského obyvatelstva ve vybraných regionech v období 2010-2030	35
Graf 6.5.3 – Vývoj počtu obyvatel Afriky, Jižní Ameriky a Asie žijících ve městech	36
Tab. 6.6.1 – Populační růst vybraných států pro období 2000-2020	37
Obr. 6.6.2 - Vývoj rasového složení populace USA 2010-2050	40
Graf 6.6.3 – Japonsko, věková struktura a ferilita v období 1950-2030	41
Graf 6.6.4 - Vývoj úhrnné plodnosti a populačního růstu v Ruské Federaci za období	42
Tab. 6.7.1 – Průměrná roční čistá migrace ve vybraných oblastech	43
Graf 6.7.2 - Vývoj úhrnné plodnosti a populačního růstu v rozvojových zemích	44
Tab. 6.7.3 – Průměrná čistá migrace vybraných asijských zemí pro období 2010-2015	46
Graf 7.1.1 – Vztah mezi úhrnnou plodností a mírou participace žen na trhu práce	50

1. Úvod

Stále častěji jsme při sledování médií či četbě denního tisku konfrontováni se souslovím „globální problém“. Většinou se tak děje v souvislosti s podvýživou, finanční krizí, nejrůznějšími epidemiemi a v poslední době zejména s oteplováním Země. Často je však opomíjena skutečnost, že tyto jevy mají i společného jmenovatele – demografický vývoj.

Tento se ale neubírá všude se stejnou intenzitou, ba dokonce ani směrem, a proto je povaha problémů, jimž společnosti v různých částech světa čelí, rozmanitá. Přesto na ně právě díky jejich společnému jmenovateli nelze nahlížet separovaně, nýbrž v jejich vzájemných souvislostech. Při hledání řešení navíc nelze vycházet jen ze zkušeností doby minulé, protože mnohé jejich aspekty jsou nové a bezprecedentní. V dnešní „globální vesnici“ je problém jednoho problémem všech a proto i země rozvinuté usilovně asistují při řešení problémů zemí rozvojových.

Demografický vývoj, probíhá-li v jiném rytmu než vývoj sociální a ekonomický, je příčinou celé palety negativních jevů, které s ním na první pohled ani nesouvisí. Problém podvýživy a hladu napadne jistě každého, ne každý však se stejnou samozřejmostí vidí i nestabilitu politických režimů nebo vliv stárnutí populace na kapitálové toky.

2. Cíl práce a metodika

Hlavním cílem této práce je podat na základě teoretických, věcných i metodických poznatků relativně ucelený přehled těch demografických trendů, které se v současnosti jeví z globálního hlediska jako nejvíce rizikové. Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, ty se mohou v závislosti na regionu lišit a jejich složitost roste nepřímo úměrně s geografickým měřítkem, jaké si zvolíme. Důvodů odlišného situačního vývoje v jednotlivých oblastech je celá řada, ale většinou spadají do skupiny podmínek klimatických, ekonomických nebo historických. Omezený rozsah této práce stěží dovoluje rozlišovací schopnost vyšší, než na úrovni kontinentů. Přesto budou některé ústřední regiony a státy jako USA, Čína, Indie, Japonsko a Rusko rozebrány detailněji.

Dalším cílem je analýza příčin a možná řešení partikulárních demografických problémů. Je přitom vycházeno jak ze soudobé teorie demografické, tak též ekonomické a sociologické, které se těmito problémy v některých specifických partiích rovněž zabývají.

Východiskem celé práce bylo studium odborné literatury se zaměřením na demografii, postupně rozšiřované o poznatky dalších tematicky relevantních vědních disciplín. Rešeršní část zejména identifikuje hlavní demografické problémy a rozebírá v současnosti nejdůležitější demografickou teorii, teorii demografického přechodu. V druhé části je současná demografická situace v hlavních světových regionech, analyzována a komparována v kontextu obecných poznatků předchozího výzkumu. Vzhledem k povaze studovaného problému je hlavní užitou metodou analýza sekundárních zdrojů statistických dat (OSN, Eurostat, US Census Bureau). Tyto renomované zdroje jsou celosvětově užívány a akceptovány akademickou obcí, jejich použití jako základu práce je tedy opodstatněné.

Pracováno je především s časovými řadami pohybujícími se v intervalu 1950-2030 a pokud není uvedeno jinak, jedná se vždy o střední varianty predikcí. Rozmezí bylo zvoleno s ohledem na potřebu viditelnosti povahy vývoje ukazatelů v minulosti i jejich předpokládaného budoucího trendu. Klíčová data jsou zpracována pomocí elementárních matematicko-statistických metod a prezentována pomocí grafů a tabulek doplněných krátkými komentáři. Důležitou roli hraje syntéza původních i modifikovaných dat se soudobými vědeckými teoriemi. Dalšími užitými metodami, které se prolínají celou prací, jsou indukce a dedukce.

3. Literární rešerše

3.1 Základní pojmy

Demografie je věda, zabývající se studiem reprodukce lidské populace a podmíněností tohoto procesu. Její název je složeninou řeckých slov „dēmos“, lid, a „grafein“, popisovat. Její počátky jakožto skutečné vědní disciplíny se spojují se jménem Johna Graunta (1620-1674). V systému věd leží zhruba na hranici mezi přírodními a sociálními vědami a lze ji dále členit na sub-obory jako demografická analýza, historická demografie, demografická metodologie apod.

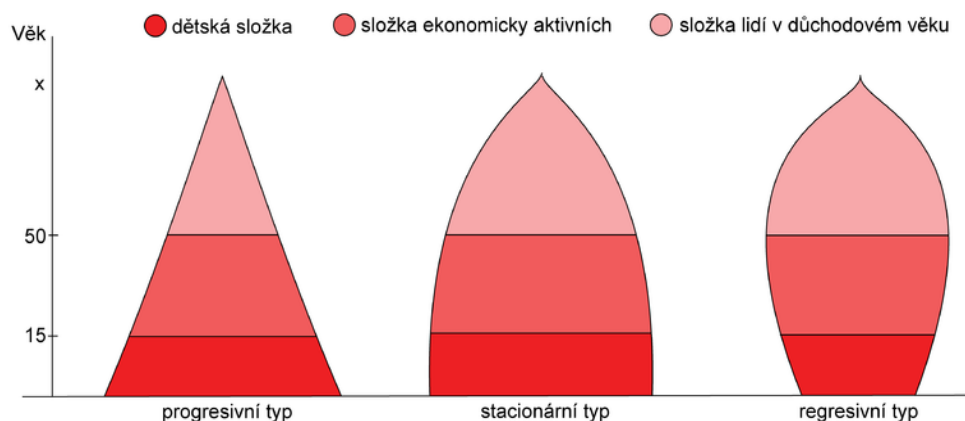
Jako prameny dat demografii slouží především sčítání lidu, evidence přirozené měny, evidence migrací, evidence nemocnosti, výběrová šetření, historické prameny a registry obyvatelstva. Předmětem jejího zkoumání je například reprodukce, na kterou nahlíží jako na obnovu lidské populace v důsledku procesu rození a vymírání, pro který se také užívá názvů přirozená měna nebo přirozený pohyb obyvatelstva. Dále si demografie všímá i takových jevů, jakými jsou sňatek, rozvod, ovdovění, nemoc apod. a snaží se v nich analytickými metodami odhalit pravidelnosti nebo dlouhodobé trendy. (Kalibabová; 2001)

Demografie, stejně jako jiné sociální vědy, obyvatelstvo jako objekt svého zkoumání různým způsobem segmentuje. Základními metodami jsou v tomto kontextu třídění podle pohlaví a podle věku.

Struktura obyvatelstva podle pohlaví v zásadě závisí na 3 hlavních faktorech. Prvním je biologický imperativ, že chlapců se rodí více než děvčat. Podle statistik připadá na 100 dívek 104-107 chlapců. To je kompenzováno faktorem druhým, diferenční úmrtností obou pohlaví. Muži se v průměru dožívají nižšího věku než ženy. Tento fenomén se označuje jako mužská nadúmrtnost. S postupujícím věkem se tedy struktura populace mění ve prospěch žen. Jsou ale známy výjimky z tohoto pravidla, například indický subkontinent nebo Čínská lidová republika jsou takovými anomáliemi. Bývají vysvětlovány nepříznivějšími podmínkami pro ženy – špatná lékařská péče v období těhotenství nebo preference chlapců při existující politice jednoho dítěte. A konečně třetím aspektem formujícím genderové složení populace je migrace (zejména pracovní). Specifickým příkladem jsou Spojené Arabské Emiráty, kde na 100 žen připadá 200 mužů.

Věková struktura populace je určena předchozím geodemografickým vývojem. K jejímu znázornění se nejčastěji používá „věková pyramida“, což je dvojitý histogram, ve kterém je na vertikální ose znázorněn věk a na horizontální zastoupení příslušné věkové kategorie. Při zkoumání demografické reprodukce se často využívá dělení populace jen do 3 kategorií, a to dětské (0-14 let), reprodukční (15-49 let) a postreprodukční (49 a více let). Podle zastoupení každé této kategorie v obyvatelstvu rozlišujeme tři charakteristické tvary věkové pyramidy, jak jsou znázorněny na obrázku 3.1.1.

Obr. 3.1.1 – Bazální varianty věkové pyramidy

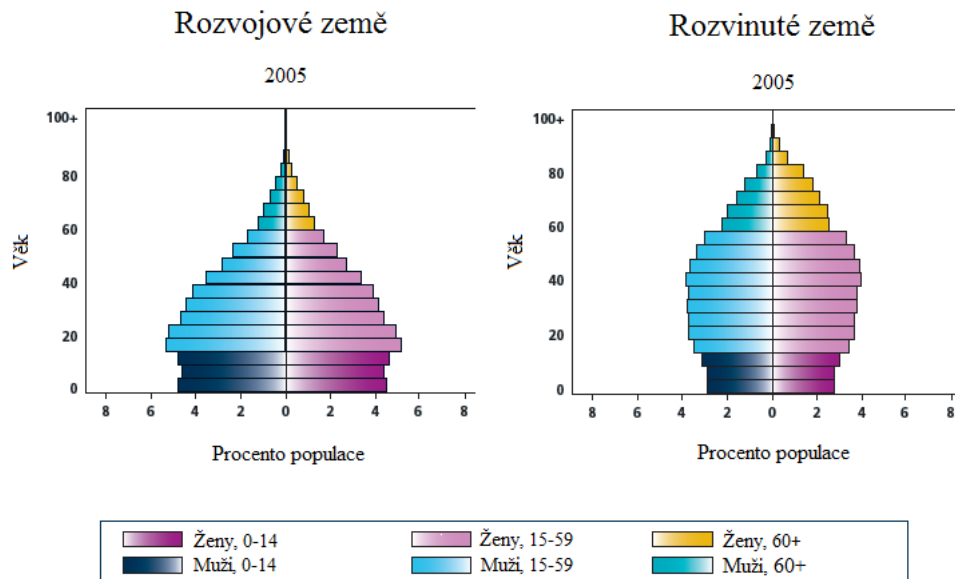

Předloha: Kalibabová; 2001

V případě **typu progresivního** výrazně dominuje dětská složka nad postreprodukční, což má za následek vysokou porodnost, často ale vyváženou zvýšenou úmrtností. Pokud u tohoto typu úmrtnost klesá, populace se početně zvyšuje. Typickým zástupcem jsou rozvojové země. **Stacionární typ** představuje určitou rovnováhu, při které v podstatě nedochází ani k růstu ani k úbytku zkoumané populace a ta zůstává z dlouhodobé perspektivy konstantní. U **regresivního typu** je dětská složka velmi nízká, nedosahuje úrovně potřebné k nahrazování úbytků skupiny postreprodukční a dochází k úbytku populace. Přiřadit jej můžeme k zemím západní Evropy. (Kalibabová; 2001)

Při projekcích budoucího vývoje je ve všech případech nutné věnovat zvláštní pozornost ženské polovině pyramidy, konkrétně oblasti mezi 15-40 lety věku. Právě tato věková skupina má rozhodující vliv na míru porodnosti. Právě vzhledem k široké ženské pyramidální základně rozvojových zemí znamenající stamiliony potencionálních budoucích matek a udávající setrvačnost současnému vývoji, hovoří odborníci minimálně o desetiletích potřebných ke snížení sklonu rozvojové věkové pyramidy a stabilizaci populace.

Graf 3.1.2 – Srovnání věkové pyramidy rozvojových a rozvinutých zemí

Zdroj: United Nations; 2009

Úmrtnost lze definovat jako proces vymírání obyvatelstva. Proti ní působí proces opačný, zvaný **natalita**. Oba tyto procesy jsou přitom ovlivněny faktory povahy biologické, ekologické, demograficko-ekonomické nebo sociální a jejich vývoj v čase lze popsat například pomocí ukazatelů „**hrubá míra úmrtnosti**“ a „**hrubá míra porodnosti**“. Obě tyto míry sledují váhu vybraného demografického jevu, tedy počtu úmrtí nebo počtu narozených, v relaci ke střednímu stavu obyvatelstva za daný kalendářní rok a jsou uváděny v přepočtu na 1000 obyvatel. Hrubá míra porodnosti přitom bývá často doplněna o ukazatel „**obecná míra plodnosti**“ (zvaný též fertilita nebo úhrnná plodnost), který obsahuje vazbu na bezprostřední nositele této demografické události, ženy ve věku 15-49 let. Vyjadřuje počet živě narozených dětí na 1000 žen v reprodukčním věku. (Šotkovský; 1998)

Na základě aproximací, zda je současný populační vývoj pro společnost jako celek výhodný nebo ne, se objevují snahy na jednotlivé složky demografické reprodukce cíleně působit. To se nazývá **populační politika** a zasahuje do oblasti ekonomické, administrativní, právní, zdravotní i sociální. Jedním jejím všeobecně akceptovaným cílem je přijímat opatření ke snižování úmrtnosti. Dalším, je řízení porodnosti – ať už směrem dolů nebo nahorů. Tento cíl se však s tak jednoznačným a všeobecným souhlasem neseťkává, narážejíc zejména na tři druhy námitek:

- 1) Zájem každé jedné rodiny nemusí být vždy ve shodě se zájmem společnosti jako celku
- 2) Nelze porušovat práva rodin na svobodné rozhodnutí o počtu svých členů
- 3) Jakákoliv v tomto směru přijatá opatření se projeví s dlouhým časovým odstupem, často v řádu generací

Realizace populačních politik probíhá často nepřímo, skrze nastavení takových vnějších podmínek, aby rodiče napříč populací jaksí samovolně změnily své reprodukční chování žádoucím směrem. Užívá se nástrojů materiálních, peněžních, psychologických, edukačních apod. Za příklad přímého uplatňování populační politiky lze uvést například Čínu. Nesmíme však zapomínat, že populační politika není samospasitelná. Je jen jednou částí společensko-ekonomického a politického systému a alespoň základní harmonizace interních státních záležitostí je nutnou (i když nikoliv postačující) podmínkou pro úspěch jakékoliv populační politiky. (Kalibabová; 2001)

Dalším důležitým pojmem je **střední délka života** (neboli naděje dožití). Jedná se o hypotetický ukazatel vypovídající o počtu let, které ještě v průměru prožije osoba ve věku x . Při konstrukci tohoto ukazatele se předpokládá relativní stabilita stávajících úmrtnostních poměrů (tzn. úmrtnostní situace v daném roce a společnosti). (Knausová; 2008)

Hrubá míra migrace je ukazatel definovaný jako rozdíl mezi imigranty a emigranty vztahený ke střednímu stavu obyvatelstva za daný kalendářní rok. Stejně jako míry úmrtnosti a porodnosti bývá uváděn v přepočtu na 1000 obyvatel. (Eurostat)

Zavěrem této úvodní kapitoly je třeba též zdůraznit rozdíl mezi pojmy „demografický vývoj“ a „populační vývoj“. První jmenovaný se vztahuje čistě k demografické reprodukci, zatímco druhý je obsahově širší a zahrnuje též prostorovou mobilitu obyvatelstva.

4. Typologie demografických problémů

4.1 Problémy spojené s mírou porodnosti

Mezi lety 1900 až 2000 se světová populace díky rapidnímu globálnímu poklesu míry úmrtnosti takřka zečtyřnásobila. Výsledkem je prudké snížení prakticky všech hodnot ukazatelů „per capita“ – od zemědělské půdy přes zásoby čisté vody až po fosilní paliva. V absolutním ani relativním vyjádření, lidská historie nezná podobně rychlý a dramatický jev.

Avšak dnes, na počátku 21. století jsme svědky jiné revoluční demografické proměny – v mnoha regionech dochází k poklesu míry porodnosti pod hladinu zajišťující obnovu populace. Podstatná část lidí žije v částech světa charakteristických takovými vzorci porodnosti, které by při absenci mezinárodní migrace vedly k nevyhnutelnému úbytku obyvatelstva. Mezi důsledky takového chování patří stárnutí populace a nedostatek pracovní síly. Vzniklá asymetričnost v prostorovém rozmístění světového obyvatelstva, která je dále podtrhována různou socio-ekonomickou vyspělostí jednotlivých států, indukuje další demografický jev - migraci.

4.2 Migrace

Přísně vzato migrace není nový fenomén, byla tu vždycky jako přirozený proces. Nicméně časem se její povaha mění, spolu s událostmi na jejichž pozadí k ní dochází. Mezinárodní migrace nebyla nikdy tak pronikavá a intenzivní jako dnes a nikdy jí nebyla věnována taková pozornost ze strany státníků obávajících se o národní bezpečnost a identitu. Dnes dosahuje takových hodnot, že má mnohdy významný vliv na velikost, složení i distribuci populace jak v zemi původu tak v zemi cílové.

Pro mezinárodní migraci neexistuje všeobecně přijímaná definice. Tyto se liší v takových detailech jakými jsou zamýšlená délka pobytu mimo zemi původu, chápání pojmů jako národnost a občanství v jednotlivých zemích apod. Spojené národy považují za mezinárodního migranta člověka, který jasně deklaruje záměr opustit nebo vstoupit na území země po dobu nejméně 12 měsíců. (Champion; 1994)

Mezi benefity, které zdrojové země migrantů získají jejich odchodem lze zařadit příjem prostřednictvím remitencí¹, menší nápor na lokální pracovní trhy, silnější vyjednávací pozice vůči zemi cílové. Navrátilivší se emigranti jsou navíc často nositeli politické liberalizace a pokroku. Na druhou stranu znamená často emigrace ztrátu vzdělaných a zkušených obyvatel, zvláště v sub-saharské Africe, Rusku a východní Asii. Cílové země naopak získají pracovní (a vojenskou) sílu, větší daňovou základnu a u těch stížených stárnutím populace dojde k celkovému demografickému omlazení. Daní za to jsou však vážné socio-politické výzvy (vzdělávací a zdravotnické služby, kulturní a náboženské odlišnosti, integrace do společnosti, atd.). (US National Intelligence Council; 2001)

Číselné údaje studií zabývající se mezinárodní migrací je vzhledem ke kvalitě primárních dat třeba brát s jistotou rezervou. Každá země se totiž liší systémem sběru dat i jejich následným zpracováním. Tradiční cílové země, jakými jsou například Austrálie nebo Kanada, mají systém sběru dat a monitorování imigrantů mnohem propracovanější než země východoevropské. Obecně také mají všechny země mnohem pečlivěji vedené evidence imigrantů než emigrantů. Přidáme-li k tomu ještě rozsáhlou síť skryté a nelegální migrace, nemůžeme se možným diskrepancím divit.

---

¹ Slovem remitence bývá označován pohyb finančních prostředků vyvolaný přeshraničním pohybem pracovníků. Objem těchto prostředků často převyší hodnotu zahraničních investic v dané zemi a má povzbuzující efekt na ekonomiku. Mexické remitence z USA činí zhruba \$7 mld. ročně, do Maroka proudí tímto způsobem \$2mld. ročně. Z tohoto důvodu je mnoho zdrojových zemí neochotných proti emigraci svých občanů výrazně zasahovat, naopak existující diaspory podněcují k získání většího vlivu využitelného ve prospěch své domoviny. Z tohoto důvodu se dá v EU očekávat stále silnější lobbying za práva etnických a přistěhovaleckých menšin.

Podle důvodů, kvůli kterým se lidé dopuštějí mezinárodního pohybu, rozlišujeme zhruba následující kategorie a subkategorie migrantů.

Tab. 4.2.1 – Základní dělení migrantů podle důvodů jejich mobility

<u>Politické</u> Žadatelé o azyl Vyoštěnci Utečenci	<u>Rodinné</u> Adoptované děti Manželé/manželky Ostatní rodinní příslušníci
<u>Ekonomické</u> Nájemní dělníci/zaměstnanci Studenti Turisté Ekonomičtí uprchlíci Důchodci Sezónní migranti Vojenský personál Dojíždějící pracovníci	<u>Jiné</u> Nelegální migranti Ekologičtí uprchlíci Misionáři

Zdroj: Champion; 1994

Ve skutečnosti je paleta individuálních příčin migrace ještě o hodně barvitější, nicméně vzhledem k potřebám statistických analýz je určitý stupeň generalizace nevyhnutelný. Zároveň je třeba mít na paměti, že většina jednotlivců se i mezi těmito základními kategoriemi velice často přesouvá, což ztěžuje jak identifikaci hlavních důvodů a trendů globální migrace, tak jejich dopadů na obyvatelstvo a různé instituce cílové země.

4.3 Urbanizace

Jakákoliv diskuse o urbanizaci by měla začínat definicí toho, co je to město, nebo městská oblast. Nejobecnější definice praví, že je to určitá řada na sebe navazujících území, každé o hustotě obyvatel vyšší než daná mez X , v úhrnu dávající populaci o velikosti Y a větší. Stejně jako v případě migrace, i tyto proměnné se dle jednotlivých národních statistik liší (nejčastěji se však Y pohybuje kolem 50 000 obyvatel). Města navíc během času prostorově expandují, takže počáteční množina jednotlivých území není definitivní. V závislosti na stupni expanze rozlišuje OSN tři statistické koncepty týkající se velikosti měst:

- a) vlastní město (city proper)
- b) městskou aglomeraci (urban agglomeration)
- c) metropolitní oblast (metropolitan region)

Urbanizace je ve své podstatě proces koncentrace venkovského obyvatelstva v omezeném počtu městských center. Zvýšená prostorová koncentrace obyvatelstva však klade odpovídající nároky na infrastrukturu dané oblasti, kterým však většina měst třetího světa není schopna již dnes dostát. Dochází tak k výraznému poklesu životní úrovně obyvatel a vzniku tzv. slumů. Světová banka a další organizace postupně přesouvají svou pozornost od oblastí rurálních k těm urbánním. (Bromberek; 2009)

Městská dimenze demografického problému byla velice dlouho opomíjená. Chyběli odborníci na ekonomii, sociologii a demografii měst, rozvojové agentury se zaměřovaly spíše na redukci absolutní chudoby rurálních oblastí. Těm se dostalo pozornosti zejména s rozmachem tzv. „Green Revolution technology” (geneticky modifikované plodiny, vylepšené pěstitelské metody atd.) – v oblasti ekonomiky měst podobný revoluční objev dosud chybí.

4.4 Životní prostředí a populační růst

Přestože je silný vliv lidské populace na životní prostředí stále znatelnější, přesný vztah mezi populační dynamikou a prostředím je velice komplexní a nebyl dosud uspokojivě vysvětlen. Tento vztah zahrnuje jednak relace mezi demografickými proměnnými (velikost populace, její rozmístění a skladba) a environmentálními změnami a dále kanály, kterými jsou tyto relace uskutečňovány (technologie, kulturní faktory – např. rozdílný přístup k přírodě, institucionální uspořádání – různé mezinárodní smlouvy, protokoly atd.).

Vedle počtu proměnných jsou hlavní příčinou neobjasněných vztahů člověka a životního prostředí zejména čtyři aspekty vzájemných interakcí těchto proměnných. První z nich je tzv. synergický efekt (synergism). Tento pojem znamená, že výsledný efekt vzájemné interakce dvou či více faktorů je větší, než kdyby působily každý zvlášť. Za druhé je třeba mít na paměti prahové účinky (threshold effect). Ten je představován odpovědí prostředí na odpad produkovaný lidskou společností, která se objeví teprve po překročení určitých mezí. Následky takového překročení mohou oscilovat mezi nepříjemnými zápachy a klimatologickými pohromami. Třetí závažnou nuancí je spouštěcí efekt (trigger effect). Tím se míní porušení přírodní rovnováhy relativně malým a zdánlivě neškodným lidským zásahem. Jako příklad může dobře posloužit vzájemná souvislost mezi zemětřeseními a přehradami. Tlak vyvolaný vodní vahou uvolní více energie než je vynaloženo na budování přehrady. V roce 1964 vyvolalo napouštění přehrady v Indii zemětřesení o síle 6,4 RichtEROVY škály a zahynulo při něm na 200 lidí. Posledním, čtvrtým faktorem, který do značné míry slučuje předchozí tři, je časové zpoždění (time delay). Vztahuje se k situacím, ve kterých příčiny předcházejí následky o několik let, ba i desetiletí. Například vliv oxidu uhličitého na globální oteplování. (Zarebinski; 1971)

Vedle znečištění je hlavním demograficko-environmentálním problémem omezený objem přírodních zdrojů. S tím, jak růst světové populace pokračuje geometrickou řadou, je vyvíjen stále větší tlak na dostupnou ornou půdu, vodu, energii a další biologické zdroje zajišťující řádné zásobování potravinami při simultánní potřebě zachování integrity globálního ekosystému.

Ačkoliv výše nastíněné zdroje pravěpodobně nikdy nedojdou, jejich objem na obyvatele bude při současném vývoji rapidně klesat.

Demografická a urbanizační exploze navíc může dát ve spojení s degradací životního prostředí a klimatickými změnami vzniknout zcela novým chorobám (např. díky mutaci stávajících virových kmenů), nebo přinejmenším být příčinou opětovaného nástupu těch „starých“, které v současnosti považujeme za zvládnuté (např. díky rozšíření přenašečů do jiných podnebných pásem). Takto ohrožena je především Afrika, která ještě dnes trpí epidemiemi AIDS, malárie, nemocemi dýchacího ústrojí, tuberkulózy a horečky dengue.

5. Historický vývoj světové populace

5.1 Historický vývoj

Zjednodušeně řečeno, vývoj světové populace je určován pouze čtyřmi faktory: velikostí počáteční populace, časem, mortalitou a natalitou. Jsou-li poslední dvě jmenované zhruba vyvážené, je při absenci katastrof i v průběhu velmi dlouhého časového období velikost populace stabilní. Tak tomu také u lidské populace po většinu dějin bylo, jak názorně dokumentuje příloha 10.5 na str. 76. Ačkoliv akceleraci v populačním růstu lze pozorovat přibližně od prvního tisíciletí našeho letopočtu, jeho skutečně raketový vzestup začal až v 18. století v Evropě. Vylučovací metodou jej lze jednoznačně přičíst na vrub zásadnímu poklesu úmrtnosti. Tento pokles byl přitom tak velký, že dokázal více než kompenzovat souběžné snížení porodnosti. Průměrná očekávaná délka života při narození se od 17. století ve vyspělém světě přibližně zdvojnásobila - na počátku 17. století činila přibližně 33 let, dnes 68,9 let (Galor, Moav; 2005 a UN Population Division).

Snižování úmrtnosti bylo nejprve pozvolné, nicméně s rozvojem zemědělských technik a pestřejší stravou docházelo k jeho zrychlování. Postupně se připojovaly i další faktory. Vznik strojírenství přispěl k rozvoji dopravy, produkce a následně i celého obchodu. Rychlejší pohyb osob, informací a zboží snížil počet lokálních hladomorů. Zlepšení v jedné oblasti ekonomiky následně vedlo k pozitivním změnám v oblastech dalších. Vědecky založené lékařství a další nástroje ochrany zdraví, jako například veřejná kanalizace, začaly signifikantně ovlivňovat délku života až od konce 18. století.

Retrospektivně lze konstatovat, že s „vynalezením“ industriální revoluce a demografického přechodu získali vlastně Evropané prostředek pro realizaci své dočasné světové nadvlády. Populace „starého kontinentu“ rostla mnohem rychleji než ve zbytku světa (během tří století se zde její počet zvýšil sedmkrát, zatímco jinde pouze třikrát; podíl Evropy na světové populaci v roce 1650 činil 18%, zatímco v roce 1933 to již bylo 35%). Tento růst byl navíc doprovázen obrovskou geografickou expanzí do nově objevených teritorií. Pohyb obyvatelstva byl největší mezi lety 1846 až 1932 emigrovalo z Evropy více než 50 milionů lidí (většina do Severní nebo Jižní Ameriky, dalšími destinacemi byli Austrálie, Nový Zéland, Sibiř, nebo Jižní Afrika). (Davis; 1945)

Evropské obyvatelstvo a kultura tak byly přeneseny do dalších částí světa. Přesídlováním řídkého domorodého obyvatelstva získali kolonizátoři půdu, která po aplikaci pokročilých zemědělských metod poskytovala dostatek potravin pro vlastní spotřebu i export. Po tomto kroku následovala ve většině kolonizovaných oblastí industrializace dále posilující světový populační růst skrze snižování míry úmrtnosti podle evropského modelu.

Zajímavým rysem exponenciální „J-křivky“ z přílohy 10.5 (str. 76) je absence jakýchkoliv významných přerušení jejího průběhu. S výjimkou tzv. období „černé smrti“² v Evropě v podstatě žádná katastrofa, včetně světových válek, neměla zásadní vliv na početní vývoj světové populace. Podoba populační křivky, problémy z ní plynoucí a v neposlední řadě též odpozorované zkušenosti jiných přírodních druhů (degradace ekosystému, vyčerpání zdrojů) dávají vzniknout otázce „Kolik obyvatel dokáže naše planeta uživit?“.

Hledané číslo, ekology často označované jako „K“, nebylo dosud jednoznačně určeno a jednotlivé odhady oscilují v závislosti na předpokladech a komplexitě modelu, na kterých jsou postaveny. První seriózní odhad maximálního počtu obyvatel byl pravděpodobně učiněn již roku 1679 vynálezcem mikroskopu, Holanďanem Antoni van Leeuwenhoekem, který „K“ odhadl na 13,4 mld, popularitu však obdobné úvahy o maximálním počtu obyvatel získaly teprve s knihou anglického kněze Thomase R. Malthuse „Essay on Population“ publikované v roce 1826. Stěžejní myšlenkou této publikace je, že lidstvo se rozrůstá řadou geometrickou, zatímco potrava pro něj řadou aritmetickou. Každá populace je limitována životními prostředky, a pokud tyto rostou, roste i populace – nezasáhnou-li silné kontrolní mechanismy, mezi které Malthus řadí například válku nebo epidemie. (Zarebinski; 1971)

Mnoho odborníků však také varuje, že dříve než biologické potřeby může jako limitní faktor zapůsobit kulturně a individuálně proměnlivý pojem „životní úroveň“, zvláště v jeho materiálním smyslu (voda, potraviny, šatstvo, bydlení, atd.), ačkoliv nehmatatelné aspekty jako vzdělání, náboženství, politická organizace a sociální skupiny mohou hrát též důležitou roli. (Cohen; 1995) Pravděpodobně nejčastěji citovaný interval je 10-20 mld.

---

² tj. morové nákazy, která postihla Evropu přibližně v polovině 14. stol.

5.2 Přirozený řád reprodukce a demografická revoluce

Při historickém hodnocení úrovně demografické reprodukce lze přibližně do poloviny 18. století hovořit o tzv. přirozeném reprodukčním chování. Ačkoliv byla plodnost vysoká a neregulovaná³, byla z velké části kompenzována vysokou úmrtností (války, epidemie, hladomory a konstantně špatné hygienické podmínky). Přirozený přírůstek obyvatelstva byl tedy relativně nízký. S vrcholem renesance však dochází k významným změnám – snížení úmrtnosti i porodnosti. Důvody pro první jmenované jsou nasnadě – pokrok v lékařské vědě, zlepšení hygienických návyků, celkový sociální a ekonomický rozvoj. Avšak uspokojivě vysvětlit všeobecný pokles porodnosti je již složitější. V průběhu času vznikla řada teorií, které se o to snaží. Teorie sociální kapilarity považuje za ústřední faktor snahu o zlepšení společenského postavení, teorie blahobytu zase snahu o zvýšení nebo alespoň udržení současné životní úrovně. Přiřazení teorie urbanizace je fakt, že snížení porodnosti se primárně objevilo ve městech a teprve poté se šířilo na venkov. Jiní autoři vidí příčinu ve vzrůstajících právech žen, růstu všeobecné vzdělanosti, redukci rodičovské moci a posunu ekonomické role dětí pro rodinu.

Otázkou však je, zda může samojediný z výše akcentovaných faktorů vysvětlit skutečnost, že pokles porodnosti pozorujeme v zemích široce se různících ekonomickými strukturami, politickými režimy, národní historií a kulturou. Pokud ano, muselo by se jednat o výsledek působení nějakého univerzálního faktoru ovlivňujícího jeden z nejdůležitějších aspektů života každého jednotlivce. Podle některých nedávných výzkumů by takovým univerzálním, agregujícím faktorem mohla být dokonce religiozita (viz příloha 10.4).

Pravděpodobnější však je, že všechny výše zmíněné teorie až příliš akcentují jednotlivé jevové a časově limitované aspekty procesu snižování porodnosti bez identifikace jeho hlubších souvislostí. O to se pokouší až nejdůležitější současná demografická teorie, teorie demografické revoluce. Poprvé byla představena v roce 1934 A. Landrym. Jedním z mnoha výsledků jeho výzkumu bylo také rozlišení tří bazálních typů demografické reprodukce:

- 1) typ primitivní se vyznačuje neregulovaným procesem plodnosti a jediným limitem populačního růstu je přirozená úmrtnost
- 2) typ přechodný má jako svou hlavní charakteristiku celkové zvyšování počtu svobodných jedinců v populaci jakož i odklad sňatků
- 3) typ moderní plně reflektuje uvědomělý přístup k rodičovství, jehož výsledkem je pokles průměrné velikosti rodiny (vzhledem k vědomému plánování počtu dětí)

V roce 1945 byla Landryho verze dále rozpracována F.W. Notesteinem (tato nová verze je označována jako teorie demografického přechodu). Podle této teorie je demografická reprodukce poměrně jednoduchá a v důsledku toho i stabilní proces.

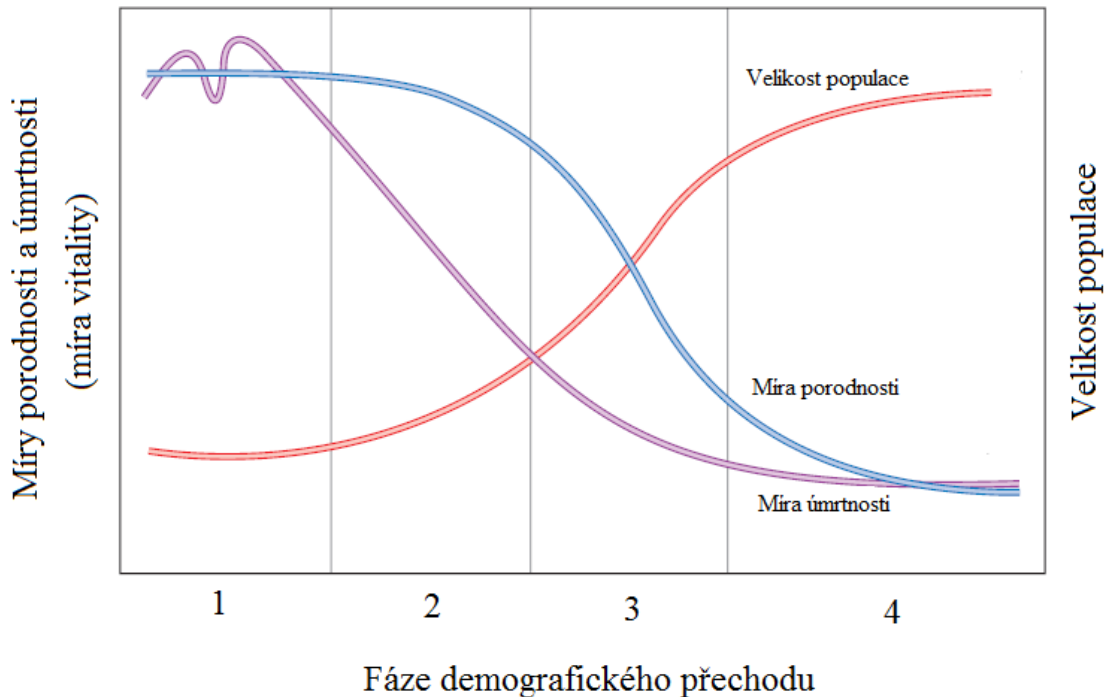
³ Slovo “neregulovaná” zde bylo užito v kontextu lidského záměrného chování. Někteří sociologové totiž poukazují na možnou existenci v dlouhém období efektivních společenských kontrolních mechanismů s tím, že až do poloviny 18. století byly v Evropě i kdekoliv jinde ukazatele porodnosti velice mírné. I ve společnostech s vysokou mortalitou byla podle nich porodnost nižší než maximální možná. Blízkost, etnicita a společný jazyk podle nich zapojily jedince do sociálních sítí plnících roli společenských regulačních mechanismů porodnosti. (Watkins; 1987)

Jeho biologická podstata zaručuje při opakování jen minimální odchylky v podstatných rysech a charakteru. Kromě toho na něj však působí i složky vnější, sociální, ekonomické a geografické (tzv. demografické klima). Pokud dojde k jejich výrazné změně (vinou modernizace, urbanizace, nárůstu výrobních prostředků, změně způsobu života, apod.) ovlivní to i reprodukční chování. Dojde k výskytu kvalitativních i kvantitativních změn v demografické reprodukci a právě ony změny bývají označovány jako demografická revoluce/ přechod. Odtud plyne i definice demografické revoluce jako unikátní kvalitativně-quantitativní transformace povahy reprodukce. Podstatnými rysy teorie je, že demografický přechod považuje za historický proces, který na určitém stupni vývoje začne a na jiném skončí a který postupně nastane u všech světových populací – ačkoliv nikdy neproběhne zcela identicky. (Šotkovský; 1998)

Svou roli hraje kombinace počátečních složek společenského rozvoje (stupeň urbanizace, hygieny, lékařské vědy, atd.) i velikost populace a její sociální stejnorodost. Revoluce má pozvolnější průběh u populací početně větších, s nízkým stupněm homogenity. Demografický přechod neprobíhá simultánně u celé populace, nýbrž postupně u dílčích etnik a subpopulací (i státní útvar je z demografického hlediska nejčastěji souborem několika populací spíše než populace jedné). (Kalibabová; 2001) To částečně potvrzuje i skutečnost, že v Západní Evropě byly kolem roku 1870 mnohem větší rozdíly v míře porodnosti v rámci multijazyčných a multietnických zemích jakými jsou například Francie, Německo nebo Švýcarsko než v zemích s jedním společným jazykem tvořícím uniformní kulturní komunitu. Ba co víc, v Západní Evropě prožívali demografický přechod simultánně celé geograficky souvislé oblasti sdílející společnou kulturu, náboženství a etnickou skladbu. Naproti tomu v některých rozvojových částech světa, pyšnicích se jazykovou, etnickou a náboženskou diverzitou neprobíhá často tento přechod souvisle ani v rámci jednoho státu (např. Indie vs. relativně homogenní Thajsko) – a to i při eliminaci takových proměnných jakými jsou dosažený stupeň vzdělání, výše příjmu atd. Přesný vliv sdílené kultury na porodnost zůstává nejasný. Společný jazyk pravděpodobně usnadňuje šíření relevantních nových informací, některé kultury jsou také svou podstatou přístupnější regulaci porodnosti než jiné. (Watkins; 1987)

Nejzřetelnějším projevem demografického přechodu jsou rapidní poklesy hrubých měr porodnosti (z 50 ‰ na 20‰) a úmrtnosti (z 30‰ na méně než 15‰). Snižuje se počet kojeneckých úmrtí a roste naděje dožití (z asi 30 let na 70). Protože probíhá ve velmi dlouhém časovém období, je účelné demografickou revoluci dekomponovat do 4 sub-cyklů, názorně a srozumitelně reprezentovaných na ilustračním obrázku 5.2.1. (Kalibabová; 2001)

Obr. 5.2.1 – Obecný model chování základních měř životních událostí v cyklu demografické revoluce

Pozn.: Plocha vymezená křivkami hrubých měř porodnosti a úmrtnosti odpovídá velikosti hrubé míry přirozeného přírůstku.

Zdroj: Gritzner; 2009, úprava vlastní

Demografický přechod je integrální součástí většího celku globální revoluce, do které spadají revoluce průmyslová, vědeckotechnická, proces urbanizace atd. Podle této teorie se tedy populace rozvojových zemí do 20 let (tzn. přibližně kolem roku 2030) sama stabilizuje a současné populační problémy jsou spíše důsledkem časového nesouladu revoluce demografické s ostatními revolucemi v inkriminovaných zemích.

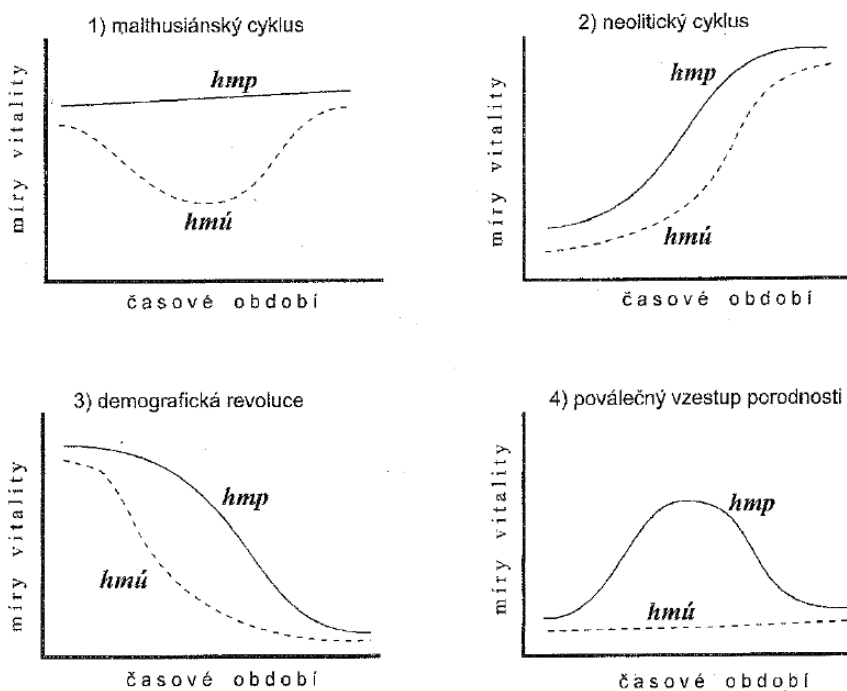
První projevy demografické revoluce byly zaznamenány koncem 18. století ve Francii, odkud se přenesly do Anglie a následně do celého světa. Pro srovnání, v některých zemích Jižní Ameriky (Argentina, Uruguay) započala ve 20. a 30. letech 20. století, v Asii po druhé světové válce a v sub-saharské Africe jako celku krátce po roce 1960. V Evropě trval kompletní proces demografického přechodu přibližně 100 let, poloviční čas si vyžádal ve Východní Asii a podle současného vývoje se zdá, že Afrika bude v tomto ohledu někde na pomezí. (Williamson; 2001)

Demografický přechod bývá také někdy členěn pouze do dvou charakteristických fází a na základě jejich rozdílného průběhu rozlišujeme **tři druhy demografického přechodu**:

- a) **francouzský** – porodnost i úmrtnost klesají téměř současně a v obou fázích, v důsledku čehož země s tímto typem vykazují během revoluce malý početní růst obyvatelstva
- b) **anglický** – úmrtnost klesá v průběhu obou fází, nicméně porodnost klesá až ve fázi druhé, proto dochází ke značnému zvětšení populace
- c) **japonsko-mexický** – tento typ je příznačný pro rozvojové země a probíhá rychleji než předchozí dva, vlivem zahraniční pomoci klesá úmrtnost rychle již v první fázi, zatímco porodnost se v této první fázi někdy dokonce zvyšuje (snad rovněž následkem zahraniční pomoci nebo nedostačně rychlé adaptace na změnu externích podmínek), ve druhé fázi již porodnost klesá, nicméně i tak je celkovým výsledkem prudký nárůst obyvatelstva

Demografická revoluce není jediným známým cyklem populačního růstu, ačkoliv je v současnosti bezesporu tím nejsledovanějším. Již v roce 1941 ale D. Cowgill předložil tezi, že v uzavřené populaci lze tyto „cykly“ rozlišit alespoň čtyři. Rozlišení založil na chování měr těch základních událostí, které ohraničují lidský život, tedy míry porodnosti a úmrtnosti. Všechny čtyři cykly jsou graficky znázorněny na obrázku 5.2.2.

Obr. 5.2.2 – Bazální varianty charakteru populačního růstu

Zdroj: Šotkovský, 1998

Malthusiánský cyklus je vlastní populacím předindustriálním, u nichž porodnost monotonně roste zatímco úmrtnost vykazuje kolísání. **Neolitický cyklus** nebyl v praxi spolehlivě zdokumentován, přisuzuje se však lidské populaci ve fázi nerozvinutého zemědělství. Obě míry při něm mají vzestupnou tendenci, avšak míra porodnosti má jistý náskok před úmrtností. Třetím typem je již výše diskutovaná **demografická revoluce**. Oba ukazatele klesají, avšak porodnost rychlejším tempem. A konečně poslední typ zastupuje **poválečný vzestup porodnosti**. Kalkuluje s jakýmsi adaptivním druhem chování lidí ve věcech rodičovství. Pod tlakem zcela specifických událostí dochází k odkládání porodů (tím ke snižování míry porodnosti) a to buď předtím, než skutečně nastanou, nebo až po nich. (Šotkovský; 1998)

5.2.1 Druhý demografický přechod

Od poloviny šedesátých let 20. století lze ve vyspělých zemích pozorovat další významný jev, který bývá právem označován jako druhý demografický přechod. Dochází při něm k takovému poklesu úrovně porodnosti, která nezaručuje ani přirozenou obnovu obyvatelstva. Úmrtnost již neklesá tempem, které by mohla tento trend vyvážit, natož zvrátit. Kombinace těchto dvou jevů vede neodvratně k demografickému stárnutí populace.

Za příčiny poklesu porodnosti jsou uváděny tytéž jako v případě výše zmíněného „Prvního demografického přechodu“ - tedy prakticky jakýkoliv aspekt, odlišující moderní společnost od tradiční. Nejčastěji citované jsou teorie stavící na změně motivací jednotlivců i párů, přechodu k individualismu vyplývajícím ze strukturálních změn doprovázejících ekonomický rozvoj. Pravdou však je, že nelze vést ostrou hranici mezi socioekonomickými proměnami jedinců a domácností a institucionálně-ideovými změnami společnosti. Ekonomický rozvoj kupříkladu podporuje expanzi vládních programů měnících socio-ekonomické prostředí, kterému jsou jedinci a rodiny vystaveny. Tento druhý přechod trval ve vyspělých zemích západí Evropy asi 20 let, poté byl opět zaznamenán nárůst plodnosti. Je však ještě příliš brzy na to říci, zda se jedná o dočasnou odchylku nebo nový, dlouhodobější trend. (Watkins; 1987)

Druhý demografický přechod navíc zdůraznil dvě zajímavé skutečnosti. První z nich je, že kvalitativní změny obyvatelstva mohou znamenat mnohem více než změny kvantitativní. Druhá je pak představována faktem, že při úvahách o možných dopadech demografických změn je třeba přemýšlet spíše v termínech dlouhodobého přechodu než rovnovážného stavu.

Tak například všeobecný lékařský pokrok nebo vymýcení choroby postihující jedince bez ohledu na věk ovlivní sice velikost populace, nebude však mít vliv na její složení. Na druhou stranu objev ovlivňující délku života složení populace změní, zvýší se podíl osob v důchodovém věku. Obdobně pokud by virus HIV/AIDS napadal všechny věkové skupiny bez rozdílu byl by jeho ekonomický efekt daleko menší než skutečně je, neboť toto onemocnění postihuje zvláště sexuálně aktivní mladistvé, čímž mění složení populace.

Válka se na druhou druhou týká zejména mladých mužů, novorozenecký boom má za následek zvětšení dětské kohorty a o několik desetiletí později je zdrojem „demografické dividendy“⁴.

6. Demografická struktura světové populace a jednotlivých regionů

6.3 Populační vývoj a věková struktura ve světě jako celku

Vlivem obecného posunu demografických vzorců směrem k nižším mírám porodnosti, nižší úmrtnosti o vyšší očekávané délce života bude světový populační růst během 21. století zpomalovat. Tento jev nebude náhlý, nýbrž postupný. V rozdílných částech světa k němu bude docházet v různém čase a s různou intenzitou, jeho nástup se však očekává všude. Hlavními příčinami snižování světové míry porodnosti jsou pochopitelně zlepšující se lékařská péče a s ní související přechod k menším rodinám (opět bráno v celosvětovém průměru). Někteří odborníci však přisuzují až 1/3 z dlouhodobého poklesu míry porodnosti na vrub zvyšující se mortalitě v oblasti sub-saharské Afriky a některých částech Indického subkontinentu se zvláštním zřetelem na epidemii HIV/AIDS. (Allan; 2006)

Přesto, v roce 2030 bude žít 9 lidí z 10 v některé z rozvojových zemí, oproti dnešnímu (2010) poměru 8:10. Je také vhodné zdůraznit, že ačkoliv byla míra růstu světové populace za rok 2009 nižší než dříve (1,2% oproti 2,2% mezi lety 1965-1970) a dále klesá, vzhledem k větší populační základně budou absolutní roční přírůstky v blízké budoucnosti ty nejvyšší v historii. Prognózy OSN kalkulují s nárůstem z 6,81 mld. v roce 2009 na 8,3 mld. v roce 2030, tzn. růst o 21,9%. Detailnější struktura této změny je patrná z tabulky 6.3.1

Vyplývá z ní, že většinu tohoto přírůstku lze přičíst na vrub regionům sub-saharské Afriky, Asii a Latinské Americe. Úhrnná populace rozvinutého světa sice zůstane prakticky stabilní, nicméně je třeba počítat s obrovskými regionálními rozdíly. Ve Spojených státech dojde k růstu o 16,4%, v EU o 4,11%, zatímco Japonsko se bude potýkat s poklesem ve výši 7,5%. V případě Ruska činí změna dokonce -8,2%. Podíl EU na celkové populaci bude v roce 2030 činit pouhých 6,2%. (UN WPP)

---

⁴ Termín pro rychlý nárůst podílu dospělé, praceschopné složky populace. Někdy se lze setkat též s označením demografický bonus či demografický dar.

Tab. 6.3.1 – Struktura početní změny populace v období 2010-2030

	Velikost populace v roce 2010 (v tis.)	Velikost populace v roce 2030 (v tis.)	Nárůst za období 2030-2010	Změna jednotlivých oblastí jako % z celkové světové změny
Svět	6908688	8308895	1400207	
Sub-saharská Afrika	863314	1307831	444517	31,7
Asie	4166741	4916701	749960	53,6
Latinská Amerika a Karibská oblast	588649	689859	101210	7,2
Rozvojové země	5671460	7027267	1355807	96,8
Rozvinuté země	1237228	1281628	44400	3,2

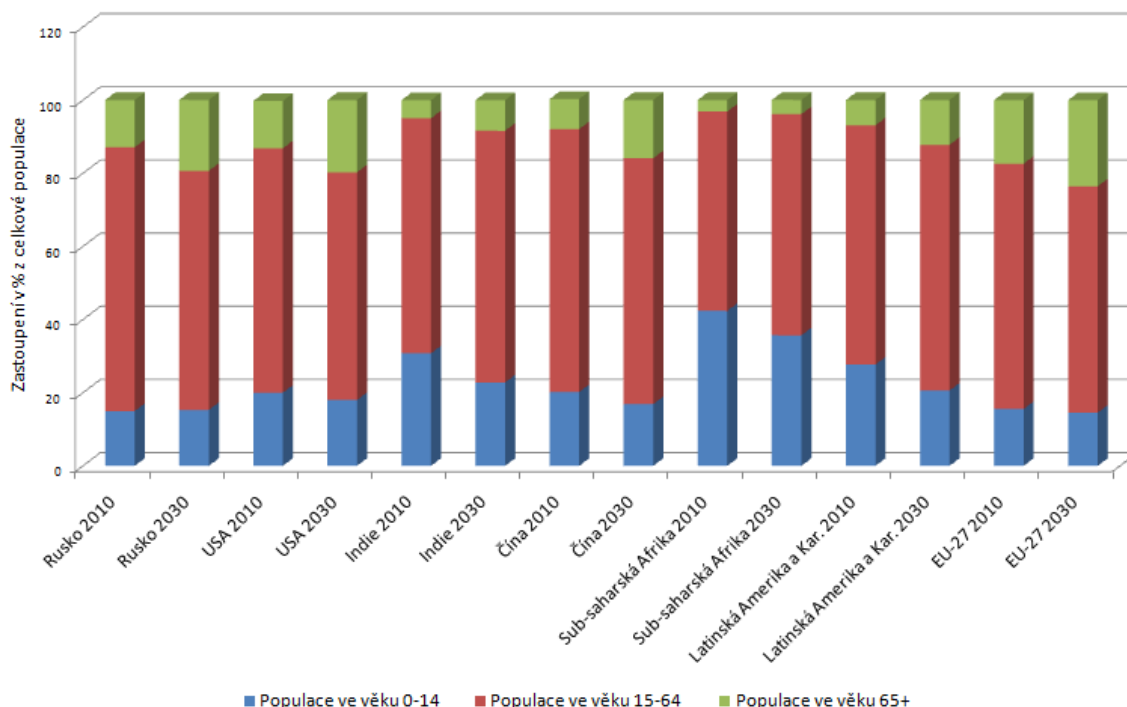
Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

V roce 2030 bude ve světě podle odhadů Organizace spojených národů 969 mil. lidí starších 65 let. V absolutních číslech bude sice většina z nich žít v zemích rozvojových, nicméně důležitější jsou v tomto případě čísla relativní. A z nich jasně vyplývá, že podíl starších 65 let na celkové populaci bude vyšší v zemích vyspělých (v průměru 22,5% populace k 9,7% v zemích rozvojových světa). Zejména v Japonsku a některých členských státech EU bude mít tento vývoj negativní dopad na složení pracovní síly potažmo „old-age“ míru závislosti⁵ (viz příloha 10.18). Mediánový věk ve vyspělých zemích pravděpodobně vzroste z 39,7 v roce 2010 na 44,1 let v roce 2030 (zahrneme-li i zbytek světa, pak dojde v uvažovaném období ke změně z 29,1 na 34,2 let). Negativní efekty tohoto vývoje by se měly naplno projevit kolem roku 2030 a výše - do té doby budou pravděpodobně „stabilizační mechanismy“ v podobě technologického rozvoje, imigrace a zvyšování míry pracovní participace efektivně kontrovat tomuto nepříznivému vývoji. V zemích rozvojových bude naopak počet práce schopných obyvatel růst a vytvářet silný tlak na lokální pracovní trhy. Změnu ve věkové struktuře obyvatelstva vybraných států a regionů přehledně znázorňuje graf 6.3.1. Další číselné údaje obsahují tabulky v přílohách 10.6 – 10.18. (UN WPP)

Před zdravotní péčí vyvstávají nové výzvy – a to jak v zemích rozvojových (urbanizace, znečištění), tak rozvinutých (stárnutí populace, znečištění). Rovněž nedávné epidemie SARS a „prasečí chřipky“ podporují teorie, že lokální virové a infekční choroby by se v budoucnu vlivem zvýšené mobility a migrace obyvatelstva mohli stát celosvětovým problémem. Podle odborníků z *Institute for security studies* v Paříži je však nepravděpodobné, že by statisticky významně zasáhly do globálního populačního vývoje.

⁵ „Old-age“ míra závislosti je definována jako poměr ekonomicky neaktivních lidí (tzn. starších 65 let) a osob zaměstnaných (ve věku 15-64 let) násobený 100. Dále rozlišujeme ještě tzv. „young-age“ míru závislosti, která je naopak definována jako podíl populace ve věku -14 let na populaci ekonomicky aktivní násobený 100. Jejich součtem pak vzniká tzv. celková míra závislosti.

Graf 6.3.1 - Anticipovaný populační vývoj v hlavních státech a regionech dle věkové struktury (v % z celkové populace)

Zdroj: data UN WPP a Eurostat, zpracování vlastní

6.4 Migrace ve světě

Vzhledem k množství kategorií, do kterých se migranti statisticky dělí, a obrovskému počtu faktorů, které mezinárodní migraci ovlivňují, lze vytvářet jen velice hrubé dlouhodobé predikce tohoto jevu. Absolutní čísla mezinárodních migrantů během posledních let klesají a socio-ekonomické překážky zřejmě budou jejich zvyšování bránit i v budoucnu, nicméně struktura toků se mění.

V posledních desetiletích došlo ke třem hlavním změnám v charakteru migrace. Za prvé se jedná o výrazný vzestup počtu imigrantů do rozvinutých zemí. Nejedná se přitom o migraci z rozvinutých zemí do rozvinutých – ta od konce 70. let 20. století strmě poklesla. Významnou změnou z poslední doby je v tomto ohledu zejména zmizení propasti mezi čistou migrační ztrátou Evropy a zisky Nového světa. Příčin je několik – od zpomalení exodu obyvatel Evropy do USA, posílení migračních tendencí „z jihu na sever“ v rámci Evropy mezi lety 1950-1960 nebo také změna statutu většiny jihoevropských zemí z „emigrantských“ na „imigrantské“. V každém případě lze konstatovat, že na vzestupu migrace se nejvýrazněji podílejí obyvatelé zemí rozvojových a s přihlédnutím k výraznému poklesu přirozeného přírůstku ve vyspělých státech, který se poprvé objevil zhruba v polovině 60. let 20. století, je dnes tento typ čisté mezinárodní migrace hlavní složkou populačního růstu v mnoha západních zemích. (Champion; 1994)

Za druhé se zejména v evropském prostoru měnily i kvalitativní charakteristiky migrace. White dokonce hovoří o tzv. „třech migračních vlnách“, které se přehnaly Evropou po skončení 2. světové války. První z nich tvořily migranti pracovní (ve většině zemí zhruba 1950 až 1974), ve druhé za nimi přišli jejich rodiny (druhá polovina let sedmdesátých) a třetí volně navazující vlnu nazývá post-industriálním pohybem. Ten se již netýká pouze zemí Evropy, ale lze jej vysledovat prakticky ve všech vyspělých zemích. Skládá se hlavně z hledačů azylu, nelegálních migrantů a z odborně vzdělaných pracovníků. (White; 1993)

Je patrný stále zřetelnější dualismus v charakteru migrace. Migranti se stále zřetelněji dělí na skupinu zahrnující profesionály ve svém oboru, studenty, obyvatele s vysokým příjmem na jedné straně, přičemž na druhé stojí nelegální přistěhovalci a uprchlíci, kteří jen těžko nacházejí ve vyspělých zemích uplatnění. Význam všech těchto skupin migrantů enormně vzrostl v průběhu 80. let 20. století, zejména díky následujícím vlivům:

- vzrůst nabídky manažerských, technických a odborných pracovních pozic
- nárůst počtu nadnárodních korporací
- integrace dříve izolovaných trhů faktoru práce
- omezení hraničních kontrol
- s rostoucí dostupností různých dopravních prostředků klesá schopnost efektivní kontroly hranic
- rozpad sovětského bloku a jeho bývalých republik
- nárůst lokálních konfliktů

Všeobecně lze za důvody prohlásit významné změny v globální politice, nástup post-Fordovských metod produkce a znalostní ekonomiky, rozvoj dopravy atd. Druhý demografický přechod způsobil, že rozdíly a geografické rozdělení mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi jsou nyní ještě výraznější než kdykoliv předtím. Například rapidně klesající porodnost na jihu Evropy spolu s opačným trendem v oblasti severní Afriky učinily z oblasti kolem Středozemního moře místo s nejvyšším demografickým gradientem na světě, dokonce ještě vyšším než při Rio Grande na hranicích USA a Mexika.

Výsledkem zmíněných změn je široké spektrum negativních jevů. Často uváděným je změna poměru původního obyvatelstva a cizinců. Lze se setkat s určitým „prostorově selektivním chováním“ většiny skupin imigrantů, ústící v jejich koncentraci v určitých městech a regionech, díky které postupně „nahrazují“ tamní populaci. Většinou plní roli takového magnetu velká metropolitní sídla (jakožto dopravní tepny nebo kvůli nabídce zaměstnání či anonymitě), ale nemusí tomu tak být vždy. Úloze takového „magnetu“ mohou dostat například i menší sídla s nabídkou zaměstnání v průmyslu nebo hornictví. Rozdílné charakteristiky emigrantů a imigrantů spolu s nerovnoměrným rozvrstvením cílových a výchozích oblastí v rámci národního prostoru je častou příčinou problémů na úrovni lokální i národní.

Dalším zdrojem tření je skutečnost, že v souvislosti s druhou vlnou a zpřísnujícími se nároky zaměstnavatelů klesá podíl migrantů ekonomicky aktivních a zvyšuje se podíl těch, kteří jsou závislí na vnější pomoci. (Champion; 1994)

Účelem této práce není detailní analýza dopadů migrace, ale je třeba vědět, že přesuny obyvatelstva se nekonají ve vakuu a jsou primárním činitelem řady ekonomických, sociálních, kulturních a politických změn. Minimálně lze konstatovat, že imigrané konkurují občanům cílové země v mnoha oblastech běžného života, ať se jedná o otázku bydlení, zaměstnání nebo vzdělávání.

6.4.1 Klíčové globální a regionální trendy

V nejbližší budoucnosti lze očekávat intenzifikaci následujících „push” a „pull” faktorů⁶:

- V období 2008-2015 vstoupí (nebo již vstoupilo) každý rok v rozvojových zemích na pracovní trhy přibližně 45 milionů lidí. Velká část těch, kteří dlouhodobě nenajdou zaměstnání se pokusí emigrovat (legálně nebo ilegálně)
- V souvislosti s předchozím bodem lze očekávat nárůst ilegální migrace (často vysoce organizované a podporované zkorumpovanými úředníky) hlavně do Evropy nebo vyspělejších zemí Asie, Afriky nebo Latinské Ameriky; nelegální migranti tvoří zhruba třetinu nových přistěhovalců (v případě jižní Evropy a sub-saharské Afriky jsou čísla vyšší, až 50%), zhruba 50% veškeré nelegální světové migrace je v současnosti zajištěno skrze organizované pašování osob (US National Intelligence Council; 2001)
- Dalším zdrojem masové migrace v rozvojových zemích budou pravděpodobně ekonomické krize (např. Mexická měnová krize 1995; asijská finanční krize 1997-1998 a vyhoštění zahraničních pracovníků z Malajsie, Thajska a Jižní Koreje), ozbrojené konflikty nebo přírodní katastrofy⁷
- Stárnutí evropské a japonské populace
- Globalizační a demokratizační tendence budou ve stále větší míře omezovat schopnost a ochotu států kontrolovat pohyb migrantů přes jejich hranice, se všemi sociálními a bezpečnostními důsledky z toho vyplývajícími

---

⁶ Trendy světové mezinárodní migrace jsou ovlivňovány charakteristickými vlivy, obecně nazývanými jako "push" a "pull" faktory. Mezi první jmenované se řadí zejména ekonomická nestabilita, změna životních standardů, rychlý demografický růst, válečné, náboženské nebo národnostní střety a zhoršování kvality životního prostředí. Jsou příčinou emigrace lidí z dané oblasti. Druhé migranty přitahují a jedná se například o politickou stabilitu, ekonomickou prosperitu, vyšší kvalitu života nebo svobodu.

⁷ Zatím nepanuje obecný konsensus v otázce, zda přírodní katastrofy jako dezertifikace, sucha, vzestup mořské hladiny atd. mohou být příčinou masivních přeshraničních pohybů obyvatelstva. Pokud ano, byly by jimi postiženy hlavně méně rozvinuté země nedisponující finančními nebo technickými prostředky aby se jim mohly bránit. Lze se však setkat i s názorem, že například klimatické změny mohou sice působit na tzv. „push faktory“, nicméně neovlivňují „pull faktory“, které mnoho odborníků považuje za rozhodující v procesu mezinárodní migrace. Vzhledem k bezprecedentnosti tohoto jevu je však tato otázka stále otevřená.

Amerika: Legální i ilegální migrace do USA bude i nadále narůstat. Populační růst a ekonomické podmínky v Mexiku se sice vyvíjejí příznivě, nicméně přetrvávající chudoba a mzdové diferenciací mezi oběma zeměmi tyto skutečnosti přebíjí. Střední Amerika zůstane i nadále druhým největším zdrojem migrace, díky propracované organizaci ilegálních přechodů je i vstupní branou do USA pro Jižní Ameriku a Asii. Další příčinou masové migrace v regionu by mohla být politická nestabilita na Kubě nebo Haiti. Nárůst nelegální migrace v Latinské Americe bude pravděpodobně v budoucnu zdrojem napětí na mezinárodní scéně.

Rusko a euroasijské státy: V pozadí hlavních miračních tlaků v této oblasti budou pravděpodobně etnické konflikty a diskriminace, neuspokojivý ekonomický rozvoj a slabé migrační kontroly. Od rozpadu SSSR byla oblast zdrojem přibližně 11 milionů převážně ruských migrantů. Imigrace směřující do Ruské federace sice zčásti kompenzuje úbytek tamní pracovní síly, nenahradí jej však zcela. Navíc je zdrojem sociálních nákladů, což může vést ke sporům Ruska s některými bývalými členy SSSR a Čínou. U posledního jmenovaného se jedná hlavně o otázku imigrace do ruské části Dálného východu. (US National Intelligence Council; 2001)

Střední východ a sub-saharská Afrika: Tyto lokality jsou zdrojem velkého množství uprchlíků (palestinských, afghánských, rwandských, apod.) působících jako destabilizující faktor regionu. Dále jsou to právě tyto oblasti, od nichž se očekává, že vyváží úbytek pracovních sil Evropy.

Evropská unie: EU jako celek řeší simultánní problém nutnosti ochrany hranic a kulturní identity na jedné straně a potřeby externího náboru pracovní síly na straně druhé. Většina zemí pravděpodobně nezvolí plně otevřený přístup, na druhou stranu unijní antidiskriminační zákony a legislativa ohledně podpory sjednocování rodin poskytují záruku, že nebude naplněn ani druhý extrém. Přijatelnou alternativou je tzv. cirkulační migrace. Její výhodou je odstranění nedostatku pracovních sil ve vybraných odvětvích bez dalšího zatížení zdravotních a sociálních systémů. Další možností, realizovatelnou paralelně je tzv. „high-tech migrace“, zaměřená na zahraniční intelektuální elitu (realizována například Kanadou, severními zeměmi, Austrálií).

Asie: Zdrojem migračních toků budou pochopitelně dvě lidnaté země – Indie a Čína. Vyspělé země v oblasti⁸ se budou pravděpodobně silně bránit jakékoliv sociální a politické integraci migrantů do obyvatelstva. Japonsko se pravděpodobně i přes demografické problémy jimž čelí bude držet svého opatrného přístupu v otázce migrace. Argumentem pro to jsou jednak výhody plynoucí z etnické homogenity, neexistence antidiskriminační legislativy, vysoká hustota obyvatelstva a v neposlední řadě též geografická izolovanost. Nakonec se však nedostatek pracovních sil může ukázat tak naléhavý, že bude Japonsko muset svůj postoj přehodnotit. (US National Intelligence Council; 2001)

---

⁸ S výjimkou Nového Zélandu, který sice do oblasti Asii nepatří, ale je s ní úzce spjat.

Výše řečené se vztahuje především k migraci pracovní. Migrace vynucená, tzn. např. přírodními katastrofami či válečnými konflikty, samozřejmě nemůže být předpovídána ani přibližně. Podle UNHCR bylo v roce 2008 na celém světě donuceno k migraci zhruba 67 mil. lidí (ať již vinou ozbrojených konfliktů, přírodních katastrof atd.). Obdobná byla situace i v roce 2007. Za znepokojivý lze označit růstový trend v kategorii vnitřně přesídlených osob – ze 4,4mil. v roce 2000 přes 6,6 mil. v roce 2005 na 14,4mil. v roce 2008. Děje se tak hlavně díky situaci v Iráku, Afghánistánu nebo Somálsku. (UNHCR; 2009)

Je zřejmé, že předpověď budoucích migračních toků nemůže být nikdy tak spolehlivá jako předpovědi o vývoji populace, neboť migraci jako takovou nelze jednoduše dekomponovat na relativně nesouvisející stavební prvky jakými jsou mortalita, natalita a počáteční velikost populace. Pro budoucí vývoj budou z velké míry určující politická rozhodnutí zúčastněných států a především schopnost jejich implementace, popř. vynucování. Například státy EU se již delší dobu snaží vybudovat lehčí, elektronickou obdobu železné opony, aby přinejmenším redukovaly příliv nelegálních přistěhovalců na své území z východu a jihu, nicméně výsledky jsou značně diskutabilní. Obdobné zkušenosti mají i USA na hranicích s Mexikem, což svědčí o tom, že praktické vynucování imigračních zákonů není zdaleka tak snadné.

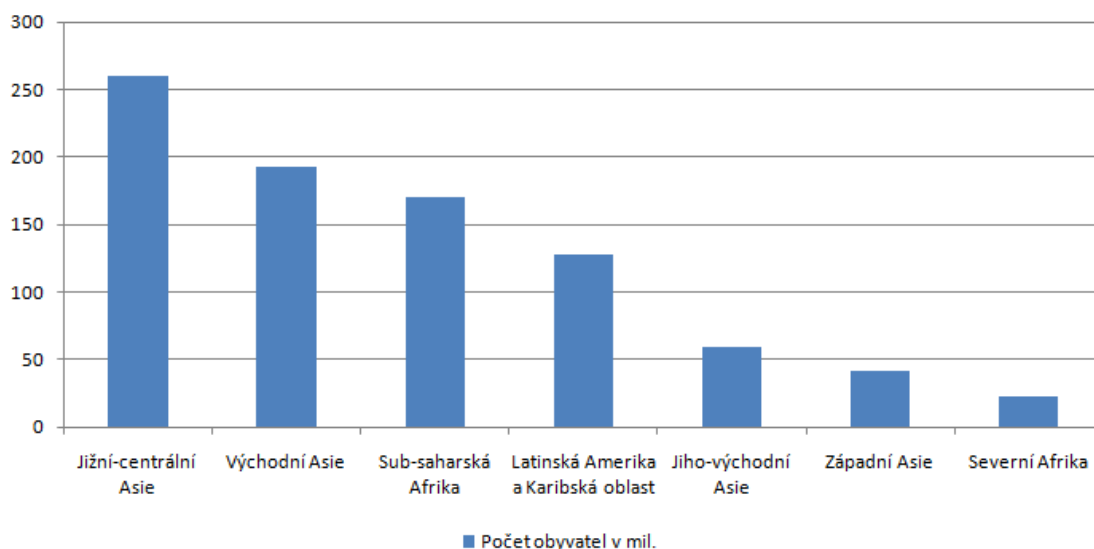
6.5 Urbanizace ve světě

Města jako taková jsou velmi složitými a rychle se měnícími entitami utvářenými širokým spektrem lokálních a globálních sil, často ležících mimo kontrolu jejich navrhovatelů. Vlivem relativně prudkých změn v životním prostředí, ekonomice, institucionálním uspořádání a společnosti realizovaných během posledních několika desetiletí a postihujících státy vyspělé stejně jako rozvojové vzniká propast mezi rigidními a zastaralými způsoby městského plánování a současnými urbánními problémy.

Nejzjevnějším důkazem tohoto stavu je naprosté selhání současných přístupů v oblasti adaptace městských plánů na potřeby plynoucí ze způsobu života většiny obyvatel rychle rostoucích a chudých měst třetího světa. Snaha aplikovat klasické principy zónování navržené pro evroamerická města k uspokojení potřeb lidí žijících v podmínkách třetího světa je jednou z hlavních příčin vzniku neformálních příměstských osídlení a slumů. (U.N. Habitat; 2009)

Podle zpráv z programu OSN s názvem UN-Habitat, žije v rozvojových zemích zhruba 1 miliarda lidí ve slumech. Přesnější rozdělení podle světových regionů znázorňuje graf 4.2.1. Proto si OSN ve svém dokumentu „United Nations Millennium Declaration” vytyčily smělý cíl, do roku 2020 výrazně zlepšit životní podmínky alespoň 1/10 z nich.

Graf 6.5.1 – Odhad počtu obyvatel slumů v jednotlivých oblastech

Zdroj: data Montgomery; 2007, zpracování vlastní

Rychlá urbanizace většiny rozvojových zemí začala v 50. letech 20. století a podle odhadů OSN bude pokračovat přibližně do poloviny 21. století. Tento proces není nepodobný tomu, který probíhal v Evropě a Severní Americe – míra urbanizace roste zároveň s růstem HDP. Často se uvádí, že urbanizace v dnešních rozvojových zemích probíhá mnohem rychleji než kdysi ve srovnatelném období na Západě, ale to není zcela přesné. Je pravda, že vlivem nižší úmrtnosti, vysoké porodnosti a populačnímu hybnému momentu z dřívějších období pozorujeme v těchto zemích vyšší míry růstu měst než dříve. Ty se však s rostoucí velikostí města se postupně snižují a proto by v polovině 21. století naprostá většina měst měla mít velikost do 5 mil. obyvatel. Na druhou stranu rychlost urbanizace, definovaná jako procentuální změna v počtu měst za jednotku času, historicky neobvyklá není. Zajímavé je, že navzdory všeobecně rozšířenému názoru nelze na základě dostupných údajů rozhodnout o tom, zda se v posledních dekádách výrazně zvýšila nebo snížila míra migrace obyvatelstva z venkovských oblastí do měst.

V rozvojových zemích je zhruba 60% populačního růstu měst způsobeno přirozeným přírůstkem měst samotných a 40% je přičítáno na vrub migraci a prostorové expanzi. Významnou výjimkou z tohoto pravidla je Čína. Vlivem kontrolované porodnosti a donedávna přísně kontrolované migrace je po jejím náhlém uvolnění procentuelní poměr přibližně opačný. (Montgomery; 2007)

Podobný procentuální poměr je v čase poměrně stabilní, jak ukazují výsledky v knize „Handbook of Urbanization in India“, jejíž autoři zkoumali populační vývoj vybraných měst v různých státech od roku 1961 do 2001. (Sivaramakrishnan, Singh; 2005)

Predikce Spojených národů nasvědčují tomu, že do roku 2030 vzroste počet městského obyvatelstva v rozvojových zemích o dvě miliardy. Sečteme-li toto číslo s již dnes reálnou miliardou lidí žijících ve slumech, dostáváme přibližný odhad budoucí poptávky po bydlení a službách. Přibližně 90% této poptávky se přitom objeví v pouhých 48 zemích, zejména v jižní (Indie, Pákistán, Bangladéš), východní (Čína) a jihovýchodní Asii (Indonésie, Filipíny, Vietnam). Důsledkem nekontrolované urbanizace v těchto oblastech je zvyšující se hustota obyvatel. (U.N. Habitat; 2005) Již dnes například v mnoha čínských městských centrech přesahuje tento ukazatel hodnotu 1000 obyvatel/ha – dvakrát více, než je odborníky považováno za horní, ještě „spravovatelný“, limit. Při takové hustotě již jsou veškeré služby, infrastruktura, zdravotní péče apod. nevyhnutelně přetížené a v podstatě neplní svou funkci - zvyšování kvality života obyvatel. Plnohodnotný městský život totiž není představován pouze rozumnou výměrou bytu, ale také například dostupností škol, zdravotnických a rekreačních zařízení, kvalitní dopravní infrastrukturou nebo schopností různých pohotovostních složek zasáhnout včas v případě potřeby.

Ještě během 50. let minulého století přitom bylo obyvatelstvo inkriminovaných asijských zemí převážně rurální. Rychlý úbytek venkovského obyvatelstva bude navíc ještě zdůrazněn dlouhodobě klesající porodností (viz přílohy 10.11 a 10.19). Vyjímkou z rozvojových zemí v tomto směru je Afrika, u níž se s výrazným poklesem porodnosti v dohledné době nepočítá. (UN WPP, FAO).

Latinská Amerika si období rychlé urbanizace prožila o něco dříve. Města jako Buenos Aires, São Paulo nebo Mexico City byla zrcadlem hospodářské konjunktury poloviny 20. století. Ačkoliv ekonomický růst generoval určité zdroje pro konstrukci ubytovacích kapacit a infrastruktury, tyto nebyly dostatečné a podstatné části měst postrádaly vedle dostatku obydlí zásobování vodou, elektřinou také kanalizaci. Protože veřejný sektor nebyl schopen tyto služby zajistit, došlo ke vzniku slumů, které se nazývají *favelas* v Rio de Janeiru, *barriadas* v Limě nebo *tugurios* v Quitu. Přesto lze říci, že se latinsko-americká města stala ve svých státech motorem ekonomického růstu, produktivity a zaměstnanosti.

V hospodářství rozvinutých zemí zaujímají města stále významnější roli. Důvodem je zejména růst významu finančních služeb a přechod ke znalostní ekonomice. Požadavky obého z podstaty nejlépe splňují velká města, ale to jak úspěšně závisí na spolehlivosti jejich infrastruktury a kvality života v nich jakožto determinantech atraktivity pro nové investice a zdroje. Na případu měst vyspělých zemí se opět ukazuje, že demografické problémy nutně nevyplývají pouze z kvantitativních změn v populaci, ale také ze změn kvalitativních.

Z dokumentů OSN (např. U.N. Habitat; 2009) jasně vyplývá, že spolu s mírou urbanizace rostou též sociální diference ve městech. S růstem počtu obyvatel dochází ve městech také k nárůstu jejich vzájemných interakcí, konfrontaci jejich kultur, životních stylů a vzorců chování. Pomineme-li možný vliv výše napsaného na kriminalitu a psychiku, má celá věc i ekonomický aspekt. Různé skupiny obyvatelstva mají také rozdílné nároky a potřeby (např. lidé v důchodovém věku x matky s dětmi). Od toho se odvíjí potřeba široké palety služeb, ať již zjišťovaných veřejným nebo soukromým sektorem.

Dalším rysem je rostoucí příjmová a oborová polarizace na trzích práce. V rozvinutých ekonomikách firmy snižují náklady nejen přesouváním produkce do rozvojových zemí, ale též transferem mnoha podpůrných činností (sklady, kartotéky, administrativa) z center měst na předměstí.

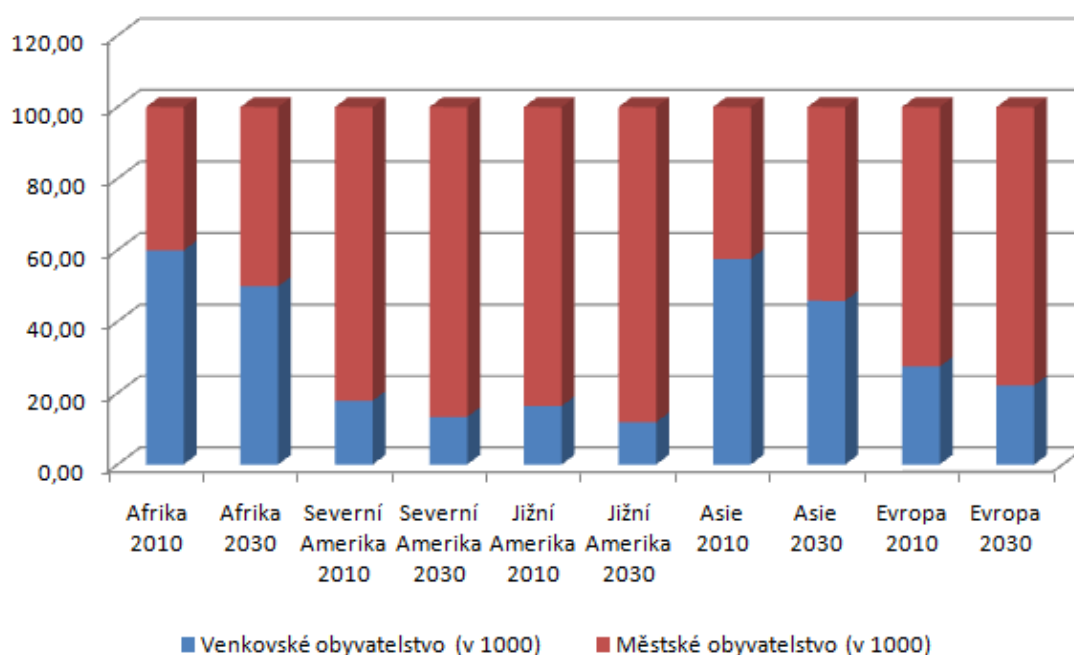
Proces urbanizace indukce vedle předešlých také celou řadu problémů environmentálních. Opět se jedná o důsledky vysoké koncentrace lidí na malém prostoru, často bez adekvátní infrastruktury podporující soulad měst s jejich okolím. Jedním z nejakutnějších je klesající dostupnost pitné vody v téměř každém významném městě světa. Na vině je nepřiměřeně vysoká spotřeba doprovázená absencí výraznějších snah o konzervaci vodních zdrojů. Města proto musí často přivádět vodu z velké vzdálenosti. Peking kupříkladu čerpá vodu ze zdroje vzdáleného 1290 km, stejně jako Los Angeles. New York je závislý na několika vodních zdrojích rozprostřených po celém státě New York. Zásadní výzvu představují také odpady. Na vodě založené kanalizační systémy jsou ve většině rozvojových zemí fyzicky nebo cenově nedostupné a známé alternativní způsoby nejsou při daných hustotách obyvatelstva postačující. Roste také potřeba sběru a recyklace znovupoužitelných surovin, aby se zabránilo jejich promrhání. (U.N. Habitat; 2005)

Všeobecná dostupnost automobilů a ropných derivátů se velkou měrou podílí na vzniku a dalším rozpínání řídké osídlených příměstí a předměstí. Velká města při rozšiřování často pohlcují menší sídla čímž nakonec dochází ke vzniku souvislých pásů osídlení. Příkladem takového vývoje může být venezuelský pobřežní koridor zahrnující města Maracaibo, Barquisimeto, Valencia, Caracas a Barcelona-Puerto. Přitom je velmi dobře dokumentována souvislost mezi klimatickými změnami a využíváním fosilních paliv. Do budoucna je proto žádoucí snaha o budování měst kompaktních, podporujících spíše užívání smíšených systémů veřejné, pěší, a cyklo dopravy. Vedle globálního ovlivňují města také významně klima lokální. Umělé povrchy často vytvářejí tzv. „heat islands“, místa se zvýšenou teplotou. Ve městech s více než 10 mil. obyvatel je průměrná teplota až o 2,5°C vyšší než v jejich okolí. (Hunter; 2000)

Málo uvědomovanou skutečností však zůstává, že i přes výše napsané není urbanizace ze své podstaty nutně negativním jevem a je-li zvládnuta, vykazuje i mnoho pozitivních dopadů. Snižování přepravních a komunikačních nákladů umožňuje rychlejší a snažší využívání lokálních komparativních výhod a případné nerovnováhy. Také cenu jakékoliv veřejně poskytované služby lze výrazně snížit (při současném zvýšení efektivity), jsou-li její „zákazníci“ prostorově koncentrováni. Urbanizace tedy může napomoci splnění celé řady rozvojových cílů, ať se jedná o zlepšení přístupu k pitné vodě, snížení úmrtnosti, nebo eliminaci genderových disparit ve vzdělávacím systému.

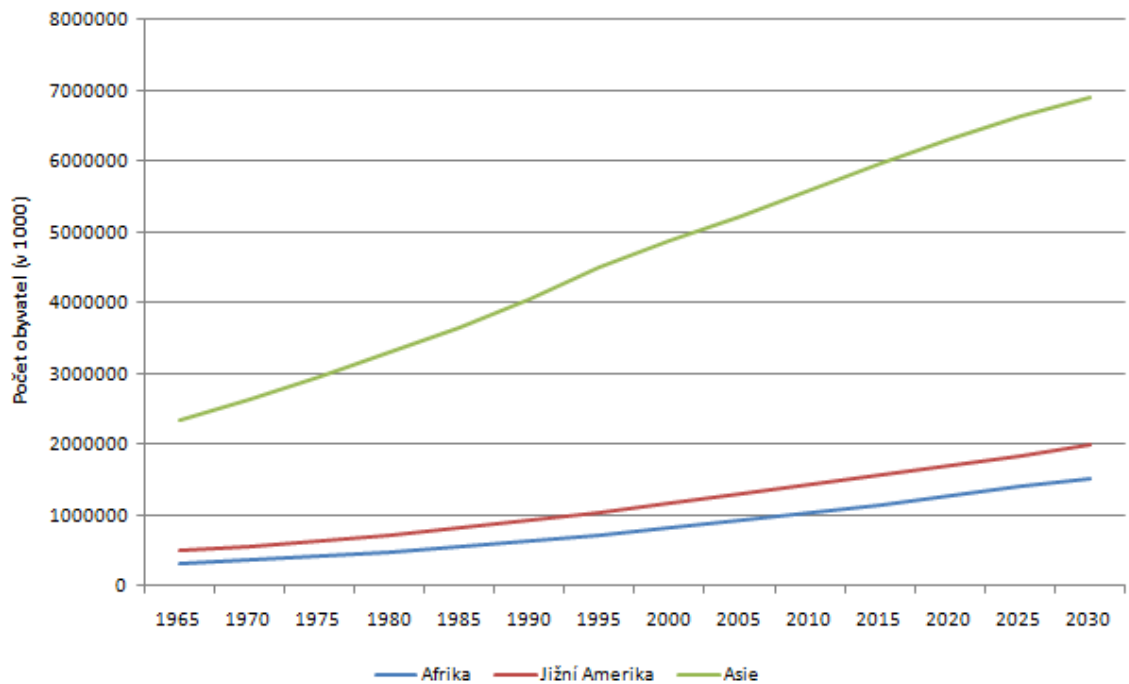
Že bude k urbanizaci skutečně docházet i v následujících letech je téměř jisté. Svědčí o tom i grafy 6.5.2 a 6.5.3. První srovnává průběh změn v poměru městského a venkovského obyvatelstva ve vybraných regionech. Zatímco v Severní a Jižní Americe do roku 2030 v tomto ohledu nedojde k podstatným změnám, v Africe lze během sledovaného období pozorovat 10% posun ve prospěch městského obyvatelstva a v Asii dojde k vychýlení týmž směrem dokonce o 12%. Druhý graf ukazuje aproximace vývoje počtu obyvatel měst ve třech vybraných regionech. V roce 2009 žila poprvé v historii více než polovina světové populace v městských oblastech a k roku 2030 by již měl tento podíl činit 60%. Celosvětově též roste počet měst s více než 10 mil. obyvateli, zvláště v méně rozvinutých zemích. V roce 1960 byly jedinými megalopolemi Tokyo a New York. Dnešní situaci výstižně shrnují tabulky v příloze 10.19. Naznačený trend je natolik významný, že někteří autoři dokonce hovoří o „městském přechodu“ (tzv. urban transition). (FAO)

Graf 6.5.2 - Komparace změn v poměru městského a venkovského obyvatelstva ve vybraných regionech v období 2010-2030

Zdroj: data FAO; výpočty a zpracování vlastní

Graf 6.5.3 – Vývoj počtu obyvatel Afriky, Jižní Ameriky a Asie žijících ve městech

Zdroj: data FAO; zpracování vlastní

Míra urbanizace bude vyšší ve vyspělých státech než v zemích třetího světa (81,7% oproti 57%), přesto se očekává, že větším problémem bude pro druhé jmenované vzhledem k tamní nekontrolované a nevyvážené povaze přechodu od venkovské společnosti k městské. Již dnes se ze strany některých postižených zemí objevují tendence městské imigraci bránit. Bohužel národní politiky realizované za tím účelem mají často represivní charakter, protože v krátkodobém horizontu snižují sociální blaho a v dlouhodobém jsou neúčinné. Lepších výsledků dosahují politiky regionálního rozvoje, nicméně ty jsou zase sami o sobě příčinou náhlých změn v rychlosti a prostorovém rozložení populačního růstu. Často opomíjenou metodou jsou dobrovolné městské programy rodinného plánování, které žádný z negativních důsledků nevykazují a působí přímo proti hlavní složce městského populačního růstu. (Montgomery; 2007)

6.6 Vývojové tendence ve vyspělých částech světa

6.6.1 Evropská unie (EU-27)

Jak je patrné z tabulky 6.6.1, je populační růst v EU-27 v porovnání s ostatními důležitými světovými centry katastrofálně nízký (horších výsledků dosahují jen Rusko a Japonsko). V roce 2009 činil 0,4% ročně, do budoucna se počítá s hodnotami ještě nižšími. Tak se i přes nárůst střední očekávané délky života a imigraci evropská populace do roku 2030 pravděpodobně zvětší jen nepatrně - z 499,723 milionů v roce 2009 na 519,9 milionů. Přesto si EU i nadále udrží pozici třetího nejlidnatějšího regionu po Číně a Indii.

Tab. 6.6.1 – Populační růst vybraných států pro období 2000-2020 (v %, interval 5 let)

	Svět	EU	USA	Indie	Čína	Rusko	Japonsko
2000	1,36	0,24	1,23	1,79	0,9	-0,25	0,2
2005	1,26	0,48	1,1	1,62	0,7	-0,48	0,12
2010	1,18	0,31	0,96	1,43	0,63	-0,4	-0,07
2015	1,11	0,30	0,9	1,27	0,61	-0,34	-0,19
2020	1	0,20	0,82	1,1	0,5	-0,38	-0,34

Zdroj: data Eurostat a UN WPP, zpracování vlastní

Mezi členskými státy ale existují významné demografické rozdíly. V roce 2009 činil rozdíl mezi počtem narozených a zemřelých na 1000 obyvatel v Irsku +10, na Kypru 5,1 a ve Francii 4,4. Na opačném konci spektra leží Bulharsko, kde tentýž ukazatel dosahuje hodnoty -3,8 nebo Litva (-3,4). Pro úplnost dodávám, že průměr EU-27 činí 1,2. Podrobné údaje obsahuje příloha 10.18. Obecně lze říci, vážnému úbytku obyvatelstva již nyní čelí zejména Německo a nově přijaté členské státy (Bulharsko, Pobaltské státy, Rumunsko, Maďarsko, Polsko a Řecko). (Eurostat)

Ve všech státech EU se vinou nízké porodnosti (úhrnná plodnost v EU-27 v roce 2009 byla 1,5) a prodlužování střední délky života počítá se stárnutím populace. Počet lidí mezi 65 a 79 lety vzroste do roku 2025 o 37,4% a s mediánovým věkem populace 44,5 let, v Itálii dokonce 50,5 let. Není tajemstvím že od 80. let 20. století přispívá k růstu populace EU spíše imigrace než přirozený přírůstek (podíl mezinárodní migrace na ročním populačním růstu Unie jako celku dosahuje zhruba $\frac{3}{4}$ a stále se zvyšuje). (European Commission Directorate-General; 2008)

Právě díky imigraci, vyšší participaci žen a starších lidí se přibližně do roku 2025 udrží dostatečný počet práce schopné populace, nicméně shánění zkušených a odborně vzdělaných zaměstnanců bude pro firmy představovat stále větší problém. Kolem roku 2030 se však očekává ztenčení podílu práce schopných věkových skupin a „old-age“ míra závislosti ostře vzroste (z 25,9% v roce 2010 na 38% v roce 2030, dále viz příloha 10.18) - to bude pochopitelně představovat další zátěž pro penzijní a zdravotní systémy všech států. Kontrolovaná imigrace a systém pobídek pro kvalifikovaný zahraniční lidský kapitál tak budou nabývat na významu.

Dnes (2010) se čistý roční přírůstek migrace pohybuje mezi 1,5-1,6 milionu obyvatel za rok. Do budoucna (2040) prognózy Eurostatu očekávají pokles na hladinu 600 000 – 1 000 000 lidí ročně, směřujících převážně do západní Evropy. Rostoucí zájem bude o regiony jižní Evropy (Španělsko, Itálie), zatímco u východní Evropy se očekává pokles v přílivu imigrantů asi o 75 000 ročně. (Eurostat) Podle prognóz Institute for Security Studies v Paříži by však Unie jako celek v následujících desetiletích potřebovala čistý roční přírůstek 1,6 milionů jen k udržení pracovní síly na stávající úrovni. (Gnesotto, Grevi; 2006)

Vhodným schématem pro budoucnost se v případě EU zdá být tzv. cirkulační migrace. Jeho podstatou je, že migranti mohou pracovat na území daného státu jen po určitou dobu, po které se musí vrátit domů s možností opětovného návratu při splnění daných podmínek. Výhodou takového postupu by bylo zmírnění důsledků stárnutí evropské populace a odlehčení přetížených pracovních trhů zdrojových zemí migrantů při současné eliminaci negativních kulturních a sociálních důsledků permanentní migrace. Předpokladem kvalitního fungování takového mechanismu je však pevná vazba přistěhovalců na jejich domovské země. S přihlédnutím k faktu, že prakticky všechny bývalé sovětské republiky čelí populačnímu stárnutí, je jediným geograficky vhodným kandidátem na realizaci této strategie oblast MENA (viz příloha 10.2 na str. 71).

Nejvyšší míru legální imigrace vykazovali v roce 2008 podle dostupných údajů Lucembursko (36,3/1000 obyv.), Malta (22/1000 obyv.) a Slovinsko (21,7/1000 obyv.). Na druhém konci spektra pak leželo Bulharsko (0,2/1000 obyv.) a Polsko (0,4/1000 obyv.). Co se míry emigrace týče, vedlo Lucembursko (20,6/1000 obyv.), Kypr (17/1000 obyv.) a Malta (16/1000 obyv.) Přítomnost Lucemburska na čele obou statistik je pravděpodobně způsobena jeho funkcí centra mnoha mezinárodních institucí. Je třeba si ale uvědomit, že imigrace evropský problém stárnutí populace nevyřeší, maximálně jej zmírní. (Eurostat)

V poslední době lze ale na pozadí předpovědí o rodící se Euro-arábii, o propočtech zvyšujících se nákladů spojených se stárnutím a o ztenčující se evropské populaci zaslechnout i tvrzení optimističtější. Totiž že porodnost obyvatel Evropy se začíná pomalu zvyšovat, zatímco ve zbytku světa, zejména pak v tom muslimském dochází k jevu opačnému. Tyto názory se opírají zejména o úhrnnou plodnost (total fertility rate - TFR), která v roce 2009 oproti dřívějším hodnotám vzrostla ve Velké Británii (na 1,95), Francii (na 2,02), Švédsku (na 1,9), Norsku (na 1,96) i Německu (na zhruba 1,4). (Eurostat) Tento ukazatel je zdánlivě jednoduše vysvětlitelný a pochopitelný, ovšem opak je pravdou. Zažité dogma, že pokud je jeho číselná hodnota nižší než 2,1, populace ubývá, nemusí být vždy pravdivý. TFR totiž neměří skutečnou porodnost, je to umělý ukazatel, který v podstatě agreguje všechny hodnoty, zjištěné pro různé věkové kategorie, do jednoho čísla za účelem popisu demografického trendu. Jediné co nám říká je, kolik bude mít každá žena v průměru dětí, pokud bude pokračovat současný trend v porodnosti, současný vzorec. Jestliže ale dochází ke změnám tohoto vzorce, tak jako tomu bylo v minulých dekadách v Evropě, TFR neposkytuje zcela přesné informace, přesněji řečeno, zvyšuje-li se průměrný věk matky při porodu, bude TFR mírně podhodnocovat celkovou porodnost.

A tak to, co v posledních letech v Evropě pozorujeme, není vzrůst porodnosti evropských žen, nýbrž stabilizace demografického trendu (věku matky při prvním porodu), v důsledku čehož TFR ukazuje přesnější hodnoty. Země se zdravou porodností, jako například Velká Británie a Francie se tedy díky zpřesnění přiblíží k magické hranici 2,1, ale zbytek Evropy se bude, i přes mírná zlepšení, pohybovat stále nebezpečně nízko od ní. Dle mého soudu právě v těchto teprve nyní se korigujících nepřesnostech v hodnotách evropské TFR leží těžiště velké části rozdílu mezi hodnotami tohoto ukazatele v EU a USA, kde je výše zmíněný věkový demografický trend po velmi dlouhou dobu (30-40 let) stabilní.

Po stárnutí populace lze za další alarmující demografické trendy v Evropě posledních let označit rostoucí počet jednočlenných rodin vedených hlavně matkami samoživitelkami, rostoucí počet párů žijících s partnerem ale bez dětí nebo rostoucí počet jednočlenných domácností (hlavně seniorů). (European Commission Directorate-General; 2008)

6.6.2 Spojené státy americké

Podle odhadů US Census Bureau se oproti stávající hodnotě (310,2 milionů v roce 2009) počet obyvatel USA do roku 2030 rapidně zvýší, přibližně na 373,5 mil. Podíl na tom má jednak míra porodnosti blízká přirozené, hlavně však zvyšující se střední délka života a imigrace. Podíl průceschopné populace (zde definovaný jako lidé mezi 15-64 lety věku) lehce poklesne z 66,8% na 62,3%, ale i v této části světa by jej měla imigrace dostatečně kompenzovat. Imigrace (jedno zda legální nebo ilegální) tradičně byla, je a pravděpodobně ještě dlouho bude hlavní složkou amerického populačního růstu. Podle odhadů OSN bude v dalších 20 letech roční čistá migrace do Spojených států dosahovat průměrné hodnoty 1,08-1,05 mil. lidí (nedojede-li k zásadnímu zpřísnění bezpečnostních opatření). Tradičně nejsilnější imigrační tlak bude na USA vyvíjen na hranici s Mexikem – vstupním bodu nelegálních přistěhovalců z regionu Latinské Ameriky. (UN WPP)

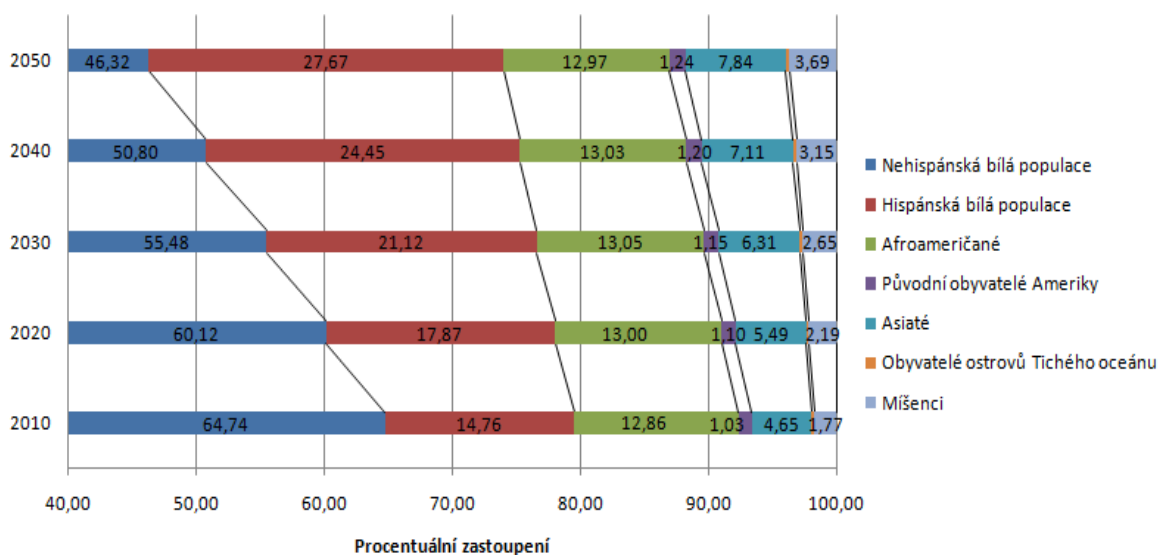
Ačkoliv jsou tedy Spojené státy relativně dobře připraveny vypořádat se s populačním stárnutím, i ony musí v relaci s tímto problémem věnovat pozornost minimálně dvěma faktorům: vysoké závislosti penzijního systému a systému dlouhodobé péče na privátním sektoru a nedostatečné finanční dostupnosti léčiv pro seniory. V prvním případě spočívá problém v příjmových nerovnostech, díky kterým někteří jsou schopni své důchodové zabezpečení financovat a jiní ne a také v riziku krachu podnikových penzijních fondů (jako v nedávném případě automobilky General Motors), které tak zanechají své klienty po mnohaletém spoření bez prostředků. Obtíže plynoucí z druhého faktoru, nedostupnosti léčiv, netřeba rozvádět. (Anderson, Hussey; 2000)

Hlavní americký populační problém je spíše distribuční povahy. Ačkoliv míra porodnosti v USA je relativně v pořádku, lze vysledovat odliv populace ze středu amerického kontinentu směrem k pobřeží. Více než 50% Američanů žije ve vzdálenosti do 50 mil od pobřeží (včetně pobřeží Velkých jezer). Americká vláda hledá způsoby, jak přesvědčit obyvatele zemědělských oblastí aby je neopouštěli, mírně decentralizovat

současná města při pobřeží a vybudovat nové, lokální metropole v americkém středozemí. (Zarembinski; 1971) Asymetrie v rozmístění obyvatelstva je dobře patrná například z nočních satelitních snímků (viz příloha 10.3 na str. 74). Za mnohem nebezpečnější než populační růst lze v Americe tedy považovat ekonomické a sociální faktory, způsob života a extenzivní využívání přírodních surovinových zdrojů.

Zajímavý bude také vývoj rasového a etnického složení populace. Do roku 2050 se očekává snížení podílu bílé nehispánské populace na 46,3% z 64,7% v roce 2010. Podíl afro-američanů zůstane v uvažovaném období pravděpodobně beze změny, zatímco asijská a hispánská populace své podíly přibližně zdvojnásobí (první na 7,84% a druhá jmenovaná na 27,7% z celkové populace) – se všemi důsledky pro americkou domácí politiku a kulturu jako takovou. (US Census Bureau)

Obr. 6.6.2 - Vývoj rasového složení populace USA 2010-2050

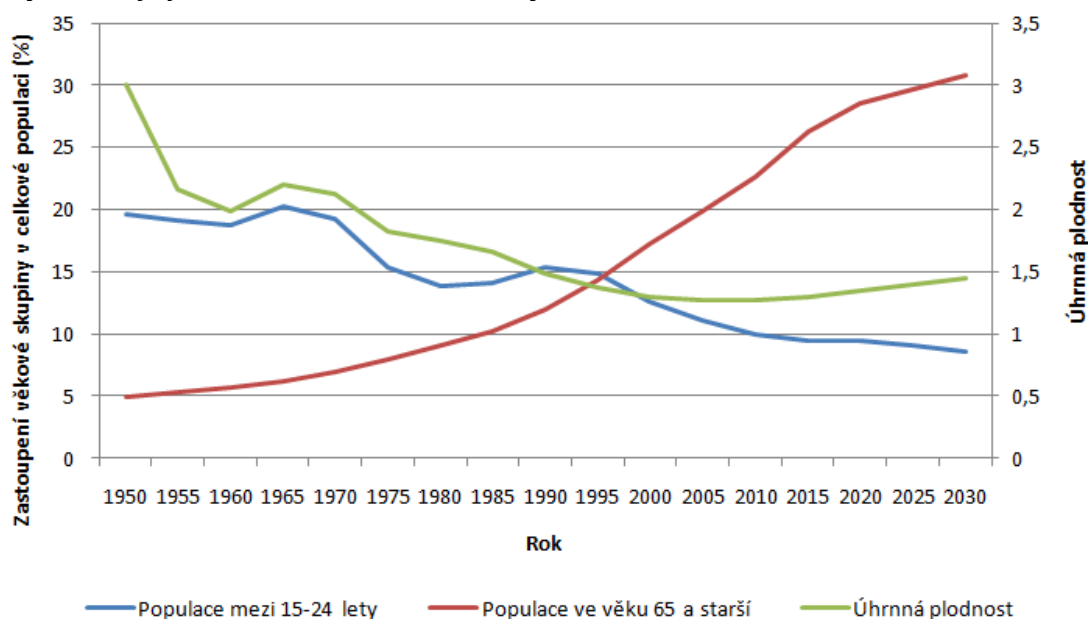
Zdroj: data US Census Bureau, zpracování vlastní

6.6.3 Japonsko

V případě Japonska lze bez nadsázky hovořit o demografickém kolapsu. Ze 127,6 mil. obyvatel v roce 2009 se tamní populace k roku 2030 ztenčí na 117,4 mil. a mediánový věk vzroste ze 44,7 na 52,5 let. S tím se logicky rapidně zvýší míry závislosti a klesne počet práceschopného obyvatelstva (viz příloha 10.17). (UN WPP) Přitom díky velmi silným kulturním bariérám nemůže v této věci Japonsko spoléhat na imigraci jako jiné státy – čistá míra migrace dosahovala v roce 2009 podle „Population reference bureau“ hodnoty 0. Velká část imigrantů (kolem 35%) je zaměstnáno v show byznysu, zatímco do technických profesí nastoupí jen asi 1% imigrantů. (Gnesotto, Grevi; 2006)

Graf 6.6.3 – Japonsko, věková struktura a ferilita v období 1950-2030

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

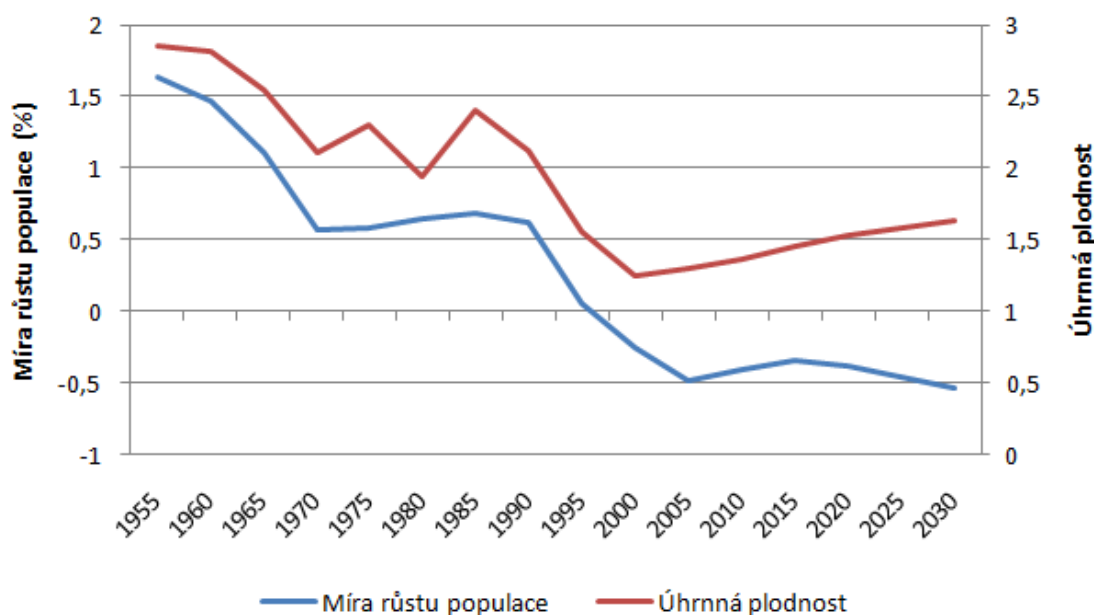
6.6.4 Rusko

Stejně jako většina států bývalého Sovětského svazu, čelí i Rusko masivnímu úbytku obyvatelstva. Díky nízké natalitě a extrémně vysoké mortalitě dochází k ročnímu úbytku přibližně 500 000 obyvatel a podle prognóz se situace nemá příliš měnit ani do budoucna. Negativní přirozený přírůstek zde existuje od poloviny 90. let 20. století (-0,25% za rok 1995). Kolem roku 2030 by měl podle simulací dokonce dosahovat hodnoty -0,53% ročně! Navzdory mírné imigraci a slabému pozitivnímu posunu v míře porodnosti (z 1,5 v roce 2009 na 1,63 v roce 2030) se očekává snížení počtu obyvatel ze 141,3 mil. na 128,9 mil. během následujících 20 let. Zvýšení počtu lidí starších 65 let (ze současných 13% na 19,4% v roce 2030) by mohlo vyústit ve vážné sociální nepokoje, zejména při dlouhodobém trendu stagnace podílu mladých lidí kolem 11% z celkového počtu. Věková skupina mezi 15 a 24 lety, která je v každé moderní ekonomice nositelem nejnovějších vzdělávacích standardů a tréninku, se má v Rusku do roku 2020 ztenčit o 4,3%. Rusko je žijícím důkazem toho, že i industriální společnost v časech míru může prožít naprostý obrat zdravotního stavu obyvatelstva. Střední očekávaná délka života (muži a ženy dohromady) je dnes v Ruské federaci nižší než byla před čtyřiceti lety (viz příloha 10.16). (UN Population Division)

Co je nejhorší, zvýšená mortalita postihuje především praceschopné obyvatelstvo. Například mortalita žen ve věku mezi 20 a 65 v roce 2005 byla oproti roku 1965 vyšší o 50%!!! Situace mužů ve věku 40 let se za stejné období zhošila dokonce o 100%. Nezávisle na věkové kategorii lze pozorovat zvýšení míry mortality oproti předchozím generacím. (Eberstadt; 2006)

Ruská federace patří mezi země s nejvyšší mírou HIV infikovaných osob na světě – opět s negativními sociálními a ekonomickými důsledky. Nejhorší scénáře počítají s nárustem počtu infikovaných na 11 mil. a 8,7 mil. úmrtími spjatými s tímto onemocněním v nastávajících 16 letech. (Gnesotto, Grevi; 2006) Pomineme-li hledisko humánní, je situace alarmující i ekonomicky, po stránce rychlosti znehodnocování investic do lidského kapitálu a úbytku pracovní síly. V každé zemi existuje velice silná závislost mezi zdravotním stavem obyvatelstva a ekonomickou výkonností. Výše zmíněná vysoká úmrtnost mužů i žen tudíž zakládá pro ruské národní hospodářství značnou nejistotu do budoucna.

Graf 6.6.4 - Vývoj úhrnné plodnosti a populačního růstu v Ruské Federaci za období

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

6.7 Vývojové tendence v rozvojových zemích

V mnoha rozvojových zemích zůstanou míra porodnosti a populační růst relativně vysoké i v průběhu následujících několika desetiletí. Populace tedy zůstane poměrně mladá (OSN kalkuluje se změnou věkového mediánu z 26,8 let v roce 2009 na 32,4 let v roce 2030) a dojde k dalšímu nárůstu pracovní síly. Rozdílné demografické vzorce jsou příčinou stále větší redistribuce populace z rozvojových zemí do zemí vyspělých. Tento typ imigrace by se však měl v nejbližším horizontu stabilizovat. Z tabulky 6.7.1 vyplývá, že největšího počtu emigrantů bude v následujících 20 letech (tedy do roku 2030) pravděpodobně dosahovat oblast Asie následovaná Latinskou Amerikou a Afrikou. Výrazným nebezpečím obsaženým v migraci je tzv. brain-drain⁹ a obecně ztráta inovativní části práce schopné populace. To může mít za následek výrazné zbrzdění ekonomického vývoje - zejména u menších států.

Tab. 6.7.1 – Průměrná roční čistá migrace ve vybraných oblastech

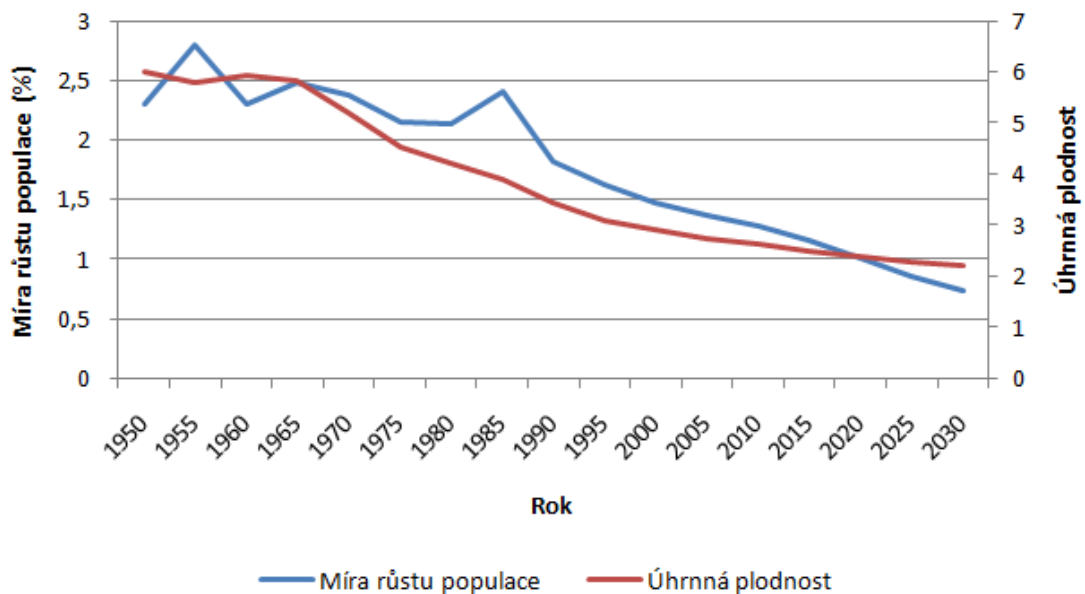
Rok	Afrika	Sub-saharská Afrika	Asie	Latinská Amerika a Karibská oblast	Jižní Amerika
2010-2015	-431 000	-258 000	-1 263 000	-794 000	-201 000
2015-2020	-430 000	-267 000	-1 232 000	-698 000	-166 000
2020-2025	-454 000	-302 000	-1 214 000	-626 000	-143 000
2025-2030	-448 000	-301 000	-1 245 000	-612 000	-143 000

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Zhruba v polovině tohoto století vstoupí rozvojové země do stejné fáze procesu stárnutí populace, které v současnosti zažívají vyspělé země. Navíc od tohoto bodu bude proces stárnutí v nich pokračovat rychleji, v důsledku čehož budou mít méně času se na tento jev adaptovat. To by mohlo být v kombinaci s nižším stupněm socio-ekonomického rozvoje zdrojem vážných problémů, které nemusí vyvážit ani případná výhoda návodných řešení v současnosti testovaných v zemích EU nebo Japonsku (hledání optimální reformy důchodových a zdravotních systémů, efektivní programy celoživotního vzdělávání, apod.). (European Commission Directorate-General; 2008)

⁹ Ztráta technicky a intelektuálně zdatné části populace v důsledku její migrace do geograficky, ekonomicky nebo profesně lákavějšího prostředí.

Graf 6.7.2 - Vývoj úhrnné plodnosti a populačního růstu v rozvojových zemích

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

6.7.1 Sub-saharská Afrika

Vlivem vysoké fertility (5,3 v roce 2010, 3,4 v roce 2030) vzroste podle predikcí OSN populace této části afrického kontinentu z 836 mil. v roce 2009 na 1,3 mld. v roce 2030 – tzn. nárůst o 51,1%. Přesto, s výjimkou Nigérie, jejíž obyvatelstvo bude tou dobou čítat 190 mil., nelze říct že by tento vývoj dal vzniknout nějaké nové významné demografické síle. Průměrná délka života vzroste v tomtéž období ze současných 51 let na 59,2 (neplatí pro tzv. AIDS-pás, což je oblast v Jižní Africe, kde bude toto číslo z pochopitelných důvodů nižší). Podíl lidí mladší generace bude tou dobou i nadále vysoký (skupina pod 24 let bude tvořit kolem 53,8% z celku), s čímž přímo souvisí i nízký mediánový věk – 22 let.

Při přechodu na nižší rozlišovací úroveň již můžeme pozorovat rozdílné trendy v jednotlivých oblastech. V jižní části kontinentu se populační růst téměř blíží nule (0,3%, 64 mil. v roce 2030), zatímco v západní Africe se očekává míra růstu populace 1,71% a obyvatelstvo 463 mil. obyvatel (297 mil. v roce 2009). Stejně tak ve Východní Africe – růst 1,83% a 518 mil. lidí v roce 2030 (313 mil. za rok 2009). Podrobnější údaje viz příloha 10.20. (UN WPP)

Demografický vývoj Africky jako kontinentu je však úzce spjat s pokrokem v boji s různými infekčními a virovými chorobami, které regiony sužují (hlavně AIDS a malárie). Vyvinutí úspěšné vakcíny by mělo na demografické trendy zcela zásadní vliv – vždyť již dnes (2009) je 5,2% veškeré dospělé populace v sub-saharské Africe nakaženo HIV. Vztaheno ke globálním údajům za rok 2008, ačkoliv tato oblast přispívá ke světové populaci 12,5%, žilo zde 67% všech HIV infikovaných jedinců.

Roční podíl regionu na celkovém počtu nově nakažených dospělých činil 68%, v případě dětí dokonce 91% a došlo zde k 72% z celkového počtu úmrtí přičítaných viru HIV. (WHO - AIDS e.u.; 2009) Další chorobou mající významný dopad na demografické proměnné je malárie. V roce 2006 byla na africkém kontinentu jako celku příčinou 801 000 úmrtí (tzn. 91% všech světových úmrtí na tuto chorobu), nakažených zde bylo za rok 2006 212 mil. obyvatel. (WHO; 2008) Třetí v pomyslném žebříčku problémových chorob by mohla být tuberkulóza s 385 000 úmrtími v roce 2008 (počet nově nakažených nebo pacientů, u nichž se obejvila recidiva dosáhl pro tentýž rok hodnoty 1,33 mil). (WHO - tuberculosis s.u.; 2009) Ani u jedné ze zmíněných chorob není ve střednědobém horizontu vyloučen nárůst a s ním spojený další negativní dopad na populační růst.

Přes výše uvedené přírůstky ale bude Afrika i v roce 2030 stále „prázdným kontinentem“ s nízkou hustotou obyvatelstva i mírou urbanizace. Stupeň urbanizace bude v Africe nižší než v Asii, nicméně roční míra růstu urbanizace se naopak předpokládá vyšší (např. Lagos 4,51%, Kinshasa 4,03%). Kolem roku 2020 bude mít Afrika pravděpodobně 11 měst s populací přesahujících 5 mil. a přes 700 sídel s počtem obyvatel nad 100 000. Následky demografického růstu a s ním spojené rurální migrace mohou být v tomto regionu velice vážné, zvláště s přihlédnutím ke špatnému stavu infrastruktury a rostoucí konkurenci v oblasti zdrojů (přírodních i ekonomických). (Gnesotto, Grevi; 2006)

„Vládní představitelé napříč Afrikou nepovažovali díky její rozlehlosti, nadbytku surovin, epidemii HIV/AIDS a nízké hustotě obyvatelstva prudký populační růst po dlouhou dobu za vážnější hrozbu, ale s tím jak se jeho důsledky ozývají stále naléhavěji se jejich pohled na celou věc začíná měnit.“

řekl 17. 7. 2008 ve Washingtonu hlavní demograf Světové banky John May při interview se zástupci Africké tiskové agentury. Poznamenal také, že pokud by nedošlo k změně trendu, při současných číslech by se Africká populace v roce 2036 zdvojnásobila. (Schmanski; 2008) Bezpečnostní rizika takového vývoje jsou již nyní místy patrná. Vysoký populační růst byl nezpochybnitelně identifikován jako faktor přispívající k vzácnosti zdrojů a vzniku ozbrojených konfliktů. V Súdánu došlo vinou kombinace dlouhého sucha, nadměrného spásání pastvin a postupující desertifikaci k násilí mezi pastevcí a hospodařícími rolníky. Obdobný scénář byl k vidění v Keni v letech 1992-93. Bohužel se mnohem více pozornosti spíše než populačnímu růstu věnuje humanitárním krizím, klimatickým změnám a vládním režimům, přestože všechny tyto problémy jsou s ním vzájemně velmi těsně propojeny a často jsou až jeho důsledkem.

6.7.2 Západní Asie a Severní Afrika

Úhrnná plodnost bude v těchto oblastech pravděpodobně i nadále klesat. V Severní Africe se pro rok 2030 počítá s hodnotou 2,17 oproti 3,0 v roce 2009, Západní Asie by měla podle predikcí sledovat vývoj obdobný - z 3,1 v 2009 na 2,19 v roce 2030. To sice povede ke zpomalení populačního růstu v oblasti jako celku, přesto počet obyvatel do 15 let vzroste o 32% (436 mil. v roce 2009,

589 mil. pro rok 2030). Zvláště rychle se přitom navýší podíl práce schopné části populace, v severní Africe o 40%, na Středním východě o téměř 50%. Vzhledem k sociálním a ekonomickým vyhlídkám regionu, významná část tohoto přírůstku (zvláště severoafrického) pravděpodobně emigruje do některých zemí EU. (UN WPP)

Tento scénář je zvláště reálný s přihlédnutím ke stále se zvyšujícímu usilí členských zemí GCC (Gulf Cooperation Council), tradičních to příjemců migrantů v regionu, ochránit své pracovní trhy a místa pro vlastní státní příslušníky. Souběžně s tím se tyto státy pokoušejí „vyhostit“ i část těch cizinců, kteří již na jejich území jsou. Obě tato opatření jsou z pohledu příslušných zemí více než na místě, neboť podíl cizinců na pracovní síle činí ve Spojených Arabských Emirátech a Kataru téměř 90%, 2/3 představuje v Bahrainu a Saudské Arábii. V GCC jako celku představují cizinci 38,5% veškerého obyvatelstva. Překvapivě tvoří většinu z těchto imigrantů Arabové, nýbrž Pákistánci a Indové. Přitom pro mnoho rodinných příslušníků v domovských zemích představují tito imigranti významný zdroj příjmů, který budou v budoucnu jen velice těžko substituovat. (Gnesotto, Grevi; 2006)

6.7.3 Asie

I do budoucna si Asie udrží status nejlidnatějšího kontinentu na Zemi (4,1 mld. lidí v roce 2009, 4,9 mld. v roce 2030). Přitom tato populace bude i v nejbližší budoucnosti relativně mladá (pro rok 2010 je mediánový věk 29 let, do roku 2030 se změní na 35,2). Na úrovni států lze však opět nalézt poměrně značné rozdíly. Obyvatelstvo Pákistánu v uvažované době vzroste z dnešních 185 mil. na 266 mil. a jeho úhrnná plodnost zůstane i nadále dosti vysoko nad přirozenou hodnotou (na 2,7). Naproti tomu indonéska populace dosáhne podobně vysokého nárůstu z 233 mil. na 271 mil., ale její fertilita klesne zhruba na 1,85. Tak jako tak, celá asijská oblast bude pod silným demografickým tlakem projevujícím se v silném oslabení ekonomického růstu. Vnitřní a vnější migrace bude nadále vysoká a bude hrát velkou roli zvláště pro nejméně rozvinuté ekonomiky, v nichž je mnoho lidí závislých na remitencích. (UN WPP)

Tab. 6.7.3 – Průměrná čistá migrace vybraných asijských zemí pro období 2010-2015

Název země (čistá migrace)	Předpokládané absorpční státy
Čína (-319 000/rok)	Japonsko, Spojené státy americké, Austrálie, země GCC a některé relativně dobře prosperující státy jihovýchodní Asie
Indie (-242 000/rok)	
Filipíny (-171 000/rok)	
Indonésie (-169 000/rok)	
Pákistán (-180 000/rok)	

Zdroj: data UN WPP a Gnesotto, Grevi; 2006 zpracování vlastní

6.7.4 Čína

Oproti 1,33 mld. v roce 2009 vzroste počet obyvatel Čínské lidové republiky na 1,46 mld. v roce 2030. Ačkoliv i pak bude podíl průceschopné složky stále vysoký (67,2%), dvě dekády politiky jednoho dítěte se na věkové struktuře nemohou nepodepsat. Fertilita se v Číně po takřka 20 let pohybovala pod udržitelnou hladinou 2,1 a i přes nedostatek spolehlivých dat jí odborníci „Population reference bureau“ ani v roce 2009 nepřisuzují na základě kvalifikovaných odhadů vyšší hodnotu než 1,6. Díky nízké natalitě a relativně nízké úmrtnosti dochází k bezprecedentnímu stárnutí čínské populace. Mediánový věk se ze současných 34,2 let (2010) změní na 41,1 v roce 2030 (za stejné období se očekává změna podílu lidí starších 65 let na celkové populaci z 8,2% na přibližně 15,9%) a o dalších 10 let později dosáhne dokonce hodnoty 44,1 let! V roce 2030 bude v Číně přibližně 233 mil. lidí nad 65 let věku – přibližně dvojnásobek současného stavu. Jediným v historicky srovnatelným případem je Japonsko. Důležitou odlišností však je, že Japonsko zažívalo tento demografický problém jako bohatá země. (UN WPP)

Problémem je v tomto případě nízké vzdělání seniorů (přibližně 30% seniorů v roce 2025 bude mít žádné nebo pouze základní vzdělání), neexistence sociálního zabezpečení (v současné době se systém sociálního zabezpečení vztahuje pouze asi na 1/6 zaměstnaných) a nízká úroveň zahraničních investic, které by eventuelně umožnily snížení fyzické náročnosti pracovních úkonů. Jako problématické se jeví i tradiční sociální zabezpečení – rodina. V čínské konfuciánské společnosti je zvykem, že o rodiče se stará jeden ze synů. Nečekaným důsledkem populační politiky a nízké porodnosti však je, že zhruba 30% žen odejde v roce 2025 do důchodu aniž by porodily syna. (Eberstadt; 2006)

První ekonomické dopady stárnutí populace Čína pocítí již kolem roku 2015 (celková míra závislosti vzroste na 40, v roce 2030 pak na 49). Samozřejmým důsledkem rychlého stárnutí čínského obyvatelstva budou zvýšené sociální problémy a výdaje, které přinejmenším zpomalí čínský ekonomický růst posledních let. Zvyšující se diskrepance mezi životními standardy města a venkova budou příčinou migrace do městských oblastí, zvláště v přímořských regionech. Míra urbanizace proto vzroste z dnešních 41% na 57% v roce 2025 kdy bude v čínských městech žít přibližně 824 mil. lidí. Zajímavý bude také vývoj prostorové distribuce obyvatelstva v této zemi. Očekává se, že 85% veškerého obyvatelstva bude v uvažovaném období žít v oblasti Střední nebo Východní Číny. Takový nepoměr mezi celkovou rozlohou země a hustotou městského obyvatelstva je vskutku ojedinělý. (Gnesotto, Grevi; 2006)

6.7.5 Indie

Demografický vývoj tohoto státu si i v nejbližší budoucnosti svou dynamiku udrží. Úhrnná plodnost v něm i nadále zůstane nad nebo blízko přirozené hodnoty 2,1 (2,7 v roce 2010, 1,96 v roce 2030) a střední očekávaná délka života se ze 64 let v roce 2009 zvýší na 70,5 let pro rok 2030. I proto se počítá s tím, že obyvatelstvo Indie bude do 15 let početně srovnatelné s tím čínským (Indie - 1,43 mld. x Čína - 1,46 mld.). Navíc bude v porovnání s ním podstatně mladší – a to i v delším časovém horizontu (mediánový věk 31,7 v roce 2030 a o deset let později 35,3 let).

I když se populace lidí starších 65 let do roku 2030 zdvojnásobí na 124 mil., stále bude představovat pouhých 8,4% populace, z čehož lze usuzovat i na nízké míry závislosti pro indickou ekonomiku. Indie se tak bude s největší pravděpodobností v následující dekádě těšit růstu plynoucímu z ekonomické dividendy. (UN WPP)

Je třeba však mít na paměti, že v Indii jako celku existují obrovské regionální rozdíly – nejen ekonomické, ale i demografické. V mnoha regionech (Kalkata, Mumbai, zemědělské oblasti na jihu) se dokonce fertilita pohybuje pod stabilní úrovní. V nejbližší době pravděpodobně vykrytalizují dvě odlišné Indie – Severní a Jižní. Populační struktura první jmenované bude podobná té z rozvojových zemí (a tedy dnešní Indii - široká základna věkové pyramidy), zatímco jih země se bude v tomto ohledu blížit dnešní západní Evropě (věková pyramida s menší základnou a výrazným rozšířením v oblasti vyšších věkových skupin). Stejně jako v případě Číny, i zde hraje výrazně negativní roli velmi nízký příjem na obyvatele v porovnání se západní Evropou (HDP na obyvatele činilo v Indii pro rok 2009 \$3 100, ve Francii \$32 800). Další rozdíly mezi severní a jižní Indií jsou ve vzdělání. Úroveň gramotnosti v Indii jako celku se příliš neliší od té v Sub-saharské Africe, což mnoho lidí překvapuje. Při bližším pohledu pak zjistíme, že nízká gramotnost je zvláště patrná na severu země. Jih je naopak těžištěm ekonomiky a domovem takových odvětví jako IT a strojírenství, které Indii v poslední době celosvětově proslavily. (Eberstadt; 2006)

Jako celek bude země i za 20 let (tzn. 2030) stále rurální ekonomikou s 59% obyvatelstva žijícími ve venkovských oblastech (dnes je to 70,2%), OSN predikovaná hustota obyvatelstva dosáhne hodnoty 452 obyvk/km² (363 obyvk/km² pro 2009). (FAO) Populační růst v kombinaci s vnitřní migrací silně zasáhne až 70 měst s více než milionem obyvatel. Již dnes má totiž pouze 30% obyvatel přístup ke kanalizaci a městské infrastruktury jsou na hranici svých kapacit. Odborníci z *Institute for security studies* v Paříži také varují před možným vypuknutím epidemie HIV/AIDS v Indii během několika příštích let. Zajímavostí je, že ačkoliv byla Indie první zemí formálně podporující rodičovské plánování (od 1952), došlo právě v ní a geograficky blízkých státech, které obdobnou politiku přijali zanedlouho po ní (Pákistán, Čína, Fidži), v 60. a 70. letech 20. století k drastickému nárůstu porodnosti. (Gnesotto, Grevi; 2006)

7. Problémy současného demografického vývoje a možnosti řešení

7.1 Evropské stárnutí populace

Stárnutí populace s sebou nese celou řadu více či méně zřejmých problémů. Na počátku 20. století tvořili v zemích OECD lidé starší 65 let pouze 4-6% celkové populace. Dnes činí ve většině zemí EU přes 10%. Logicky lze proto pozorovat stále větší politizaci tématu „pozdějšího života“ – příjmů, sociálního statusu, zdravotního stavu, podpory, pozice na domácím trhu práce atd. ve vztahu ke starším lidem. Pod vlivem některých antropologických studií se dnes lze setkat s rozlišováním stárnutí biologického, které je samozřejmě vlastní všem lidem, a sociálního, jež spočívá v sociální konstrukci specifických skupin obyvatelstva dle věku.

Obecně by současné dopady stárnutí populace měly být posuzovány v rámci přechodu od společnosti industriální k post-industriální, který se projevuje přetrváváním smíšených rysů obou period. A právě existence typicky industriální organizace společnosti, založené na délce života (tzv. „life-span organization“) jejímiž hlavními projevy jsou příprava dětí a mládeže pro potřeby pracovního trhu při současném hrubém „vyřazení“ stárnoucí populace do důchodu, v podmínkách prudkých technologických investic a silící mezinárodní konkurence – typických to rysů společnosti post-industriální, je příčinou pocitů ztráty role a sociální identity seniorů, v krajním případě vede až ke ztrátě smyslu života. Všeobecné zlepšení materiálních podmínek starší generace samo o sobě nevede k eliminaci ani vztahů mezi ekonomickou strukturou a stárnutím, ani sociální stratifikace v závislosti na pohlaví a společenské třídě. Specifickým zdrojem problémů by navíc mohl být významný rozdíl v délce života mužů a žen. Například ve Francii je poměr muži:ženy pro věkovou kategorii 60-64 let přibližně 100:112 a pro 85 a více let roste dokonce na 100:272. (Henrard; 1996)

Budoucí nevyhnutelný nárůst počtu seniorů vyvolá otázky mezigenerační solidarity a redistribuce příjmů s ještě větší naléhavostí než dnes. Bez těchto dvou rysů bude totiž velice obtížné, ne-li nemožné, udržet současné kvantitativní a kvalitativní standardy poskytované péče. Fiskální krize sociálního státu (spojená se silící kritikou paternalismu a konceptu shora-dolů vedené byrokracie) může vyústit v jeho omezení cestou racionalizace a reorganizace veřejného sektoru při současném převedení některých jeho funkcí na sektor soukromý. Takový vývoj by citelně postihl zejména rodiny s dětmi. Některé země mají lepší předpoklady vypořádat se s výše popsány sociálně-ekonomickými změnami než jiné. Kulturně zakořeněný pocit solidarity, silný stát s fungujícími institucemi zprostředkovávajícími kontakt s občany a sociální smír nebo vysoký podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním totiž nepochybně zavádění nutných změn usnadňují.

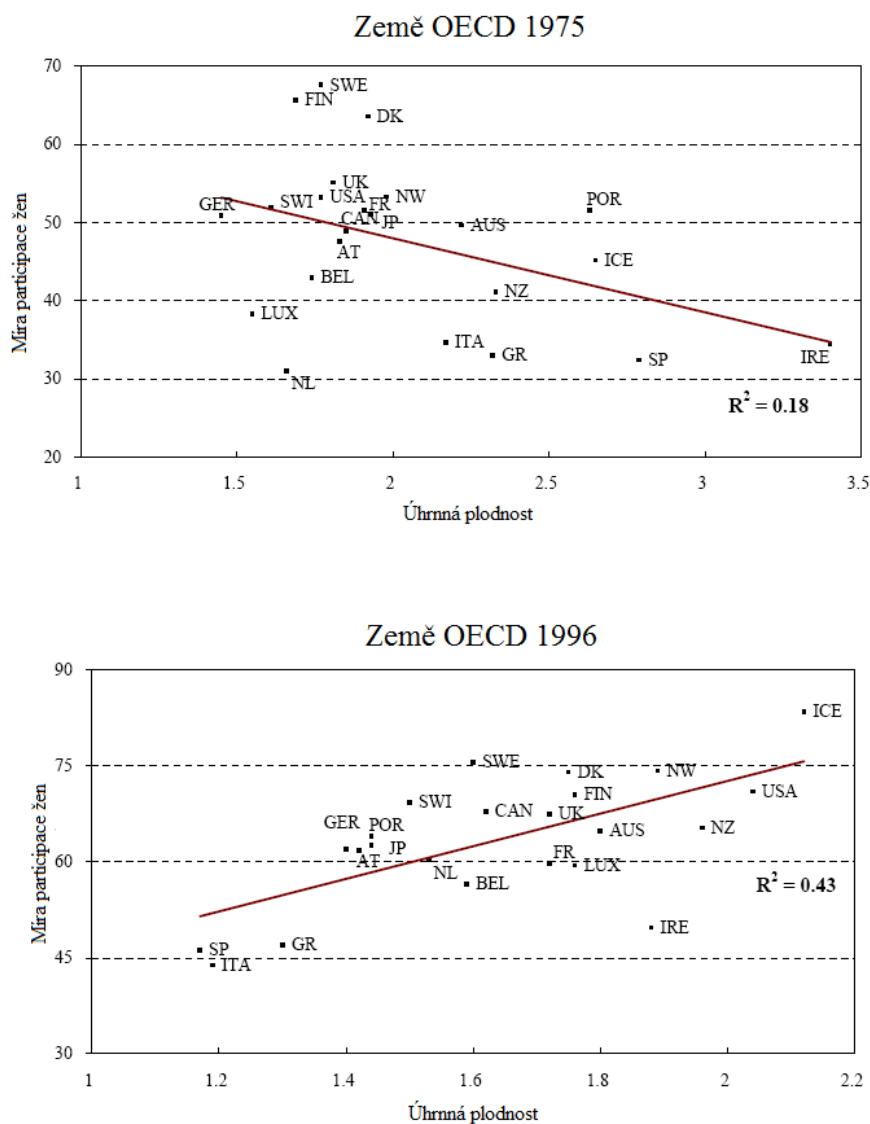
7.1.1 Míra porodnosti a pracovní trh

Většina současných teorií pokládá za příčinu poklesu porodnosti změny individuálních hodnot a preferencí – ať už z důvodů náboženských/ateistických nebo třeba aktivnější participaci žen na trzích práce. Tyto důvody sice mohou být obecně správné, nevysvětlují však dramatické rozdíly v porodnosti mezi evropskými zeměmi. Jak vyplývá z průzkumu Eurobarometer 2001, ačkoliv se počet dětí, které považují muži a ženy ve věku 20-34 za ideální, snížil, v majoritě zemí EU se podle průzkumu přesto pohybuje kolem kýžené hranice 2,1 (Macinnes; 2009). Kořeny obrovských rozdílů v chování ohledně reprodukce napříč státy tedy musí být někde jinde. Alicia Adsera z Princeton University klade do souvislosti míru porodnosti a rozdílné překážky pracovního trhu, které se v jednotlivých státech vyskytují.

Masivní nástup žen na pracovní trh nastal v 60. letech 20. století a z tehdejší 40% participace žen na pracovním trhu (v zemích OECD) se vyšplhal na 60% (Mexiko, Korea, Turecko) až 80% (Norsko, Švédsko, střední Evropa) v roce 2001 (OECD; 2004). Důsledkem zvyšující se poptávky po ženské práci došlo ke zvýšení nákladů příležitosti v otázce počtu dětí.

Trh se ovšem postupně nasytil a od počátku 80. let 20. století lze pozorovat přesně opačný trend – země s nejnižší participací mají též nejnižší úhrnnou plodnost – obě situace schematicky znázorňuje graf 7.1.1. Tento prudký obrat nápadně koresponduje se zvýšením nezaměstnanosti. Nezaměstnanost v inkriminovaných zemích se v roce 1975 pohybovala kolem 3%, ale v roce 1990 se již blížila 10%. Obzvláště výrazný byl přitom nárůst dlouhodobé nezaměstnanosti. Nejhuře jí byla zasažena jižní Evropa – až šestkrát více než země severské. Tento nárůst nezaměstnanosti zvláště tvrdě postihl mladé ženy a vdané ženy s dětmi. Zdá se, že náhlá feminizace pracovního trhu narazila v některých zemích na rigidní instituce, primárně orientované na mladší mužské zaměstnance. (Adsera; 2007)

Graf 7.1.1 – Vztah mezi úhrnnou plodností a mírou participace žen na trhu práce

Zdroj: Adsera; 2007

Podle standartní mikroekonomické teorie porodnosti je čas krátkodobé nezaměstnanosti spolu s poklesem nákladů vhodnou příležitostí k rodičovství. Dlouhodobá porodnost naproti tomu snižuje rodinný příjem, vede ke znehodnocování lidského kapitálu a snižuje šanci na budoucí uplatnění. Čím dříve k opuštění trhu dojde, tím hrozivější mohou být důsledky. A protože rodičovství je určitým druhem opuštění trhu, ženy jej raději odloží dokud neshromáždí dostatečný kapitál finanční i lidský. Pozitivní korelace mezi porodností a participací žen na trhu práce se vyskytuje zejména v těch zemích, kde je nízká genderová mezera v nezaměstnanosti, pružná pracovní legislativa a jistá smluvní ujednání mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci. Ke skloubení rodičovství a práce též přispívá hojnost tzv. „part-time“ pozic na daném pracovním trhu. (Adsera; 2007)

Jako příklady neadekvátní integrace žen na trhu práce mohou být uvedeny neakceptace domácí práce jako zaměstnání z pohledu legislativy mnoha členských států nebo nedostatek opatření činící muže a ženy stejnou měrou odpovědné v kontextu rodiny. Ženy jsou tak i nadále nuceny činit ostrou volbu mezi rodinou a prací. Je ironií, že prosté zrovnoprávnění žen a mužů tak jak o něj usilovalo původní feministické hnutí, bez jakéhokoliv přihlídnutí k biologickým odlišnostem obou pohlaví, vystavilo ženy diskriminaci nové: potřeby vzdát se role matky pro konkurenceschopnost na trhu práce. Je tedy třeba realizovat taková demografická opatření, umožňující vzájemnou kompatibilitu mateřství a kariéry, vytvořit instituce podporující ženy v jejich duální roli zaměstnankyň a matek. Tuto naléhavou potřebu si velice dobře uvědomuje i Evropská komise. V dokumentu „Confronting demographic change: a new solidarity between the generations“ (European Commission; 2005) je velice jasně vyjádřeno její přesvědčení, že časté rozhodování o počtu dětí či odklad data jejich narození není ani tak vedeno svobodnou vůlí jako spíše „imposed by the difficulty of combining profession and family private life“¹⁰.

Fungování a stav pracovních trhů mají rozhodující význam pro ještě jeden demografický jev – mobilitu pracovní síly, imigraci. Odpověď na takové otázky, jako „Jak dobře se imigranti adaptují napříč Evropou?“ a „Jak se ve vztahu k imigrantům mezinárodně liší takové výstupy trhu práce, jakými jsou například výdělek, typ zaměstnání nebo nezaměstnanost?“ jsou naprosto klíčové pro efektivní řízení tohoto socio-ekonomického problému celé Evropské unie. Jak se zdá, individuální imigranti si v EU vydělávají v průměru o 40% méně, než rodilí obyvatelé dané země, ale v celkovém čistém příjmu, do kterého se započítávají např. sociální příspěvky na bydlení, vzdělání, podpory v nezaměstnanosti nebo vedlejší příjmy ze soukromých aktivit, je průměrná diference pouhých 20%. Koncept štědrého sociálního státu funguje zejména v severovýchodních zemích, kde nejvýraznější transfery výrazně snižují mezery mezi životní úrovní imigrantů a občanů dané země. Naopak na jihu Evropy jsou tyto rozdíly vlivem nízkých sociálních podpor poměrně velké. (Adsera; 2007)

---

¹⁰ volně přeloženo jako „vynuceno obtížnou slučitelností profesního a soukromého života“

7.1.2 Nízká porodnost a teorie her

Nízká porodnost je nepochybně jev povahy endogenní, mající kořeny v lidském konání, a nezamýšlený, vyskytující se jako následek omezené lidské racionality, časově nekonzistentních preferencí nebo příliš individualistického chování. Je produktem činů minulých i současných. Fakt, že sociální optimum je nedosažitelné, pokud lidé jednají sobecky a uvažují pouze v krátkodobém horizontu je také znám pod pojmem „tragedy of the commons“. Slovem „commons“ se označují situace, ve kterých mají jejich aktéři protichůdné zájmy, ale budou-li je sledovat bez kompromisů, dosáhnou všichni menších zisků než kdyby ze svých požadavků slevili a jednali koordinovaně. Proč tak nečiní? Protože snažil-li by se někdo kooperovat osamoceně, dosáhl by nižších zisků než ostatní. Jelikož nemá záruku že ostatní se k němu připojí, radši tak ani jednat nezačne. V podstatě se jedná o variaci na v teorii her notoricky známé věžňovo dilema o více hráčích. Z reálného života těmto situacím odpovídá například nadměrný rybolov, porušování zákazu hluku, neopatrné řízení motorového vozidla atd.

Spojením výše uvedeného se známým teorémem „neviditelné ruky“ Adama Smithe (jedná se o neviditelnou sílu, spojující a usměřující nejrůznější akce jednotlivců do jakéhosi druhu makroekonomické rovnováhy) přišel Paul Demeny se zajímavou myšlenkou, že i některé demografické jevy mohou spadat do kategorie „commons“ a že neviditelná ruka nemusí vždy nutně vést ke společensky optimálnímu výsledku. Jako příklady uvádí šíření nakažlivých chorob nebo znečištění, je ale možné takto interpretovat i strukturu populace – náklady na důchody x náklady na vzdělání. V obdobném kontextu může být posuzován i evropský problém snížené porodnosti. Ačkoliv menší počet dětí může být přínosem pro jednotlivce (rodinu jako základní ekonomickou jednotku), v důsledku snížení populace bude společnost postižena nedostatkem pracovních sil, nebo při nízkých hodnotách dokonce vymíráním. Populační problém tedy existuje, jsou-li s projevy demografického chování asociovány negativní externality a nezamýšlené celospolečenské důsledky. Podle Demenyho lze demografickým projevům věžňovo dilematu obecně předejít zásahy státu. Sám uvádí čtyři oblasti, ve kterých má chování států významné důsledky na rozhodnutí o počtu dětí, ty se však vztahují pouze k anti-natalitní politice (viz kap. 7.2.2).

Podobné analýzy nicméně naznačují, že populační vývoj jako takový nemůže být ponechán samoregulaci, neboť tento stav vede ke vzniku demografického věžňovo dilematu a situuje společnost do stavu sub-optimální rovnováhy, namísto rovnováhy Pareto-optimální¹¹.

---

¹¹ ekonomický termín popisující stav, kdy již nelze dosáhnout zlepšení na jedné straně aniž by na jiné došlo ke zhoršení

7.1.3 Stárnutí populace a firmy

Z informací uvedených v této a předchozích kapitolách je zřejmé, že situace je skutečně alarmující. Její vážnost si vedle politiků a vědců nejrůznějších sociálních věd začínají uvědomovat i řídicí pracovníci v soukromém sektoru. Pochopili, že již nemohou stavět na permanentním přísunu mladých pracovníků a je třeba aby stárnutí svých pracovních sil aktivně řešili. Příkladem za všechny je následující citace z „Příručky energetických společností“:

„Dvacet z celkových dvaceti dvou firem, které se průzkumu zúčastnily uvedlo, že demografické změny plynoucí ze stárnutí populace jejich chod ovlivňuje. Ačkoli některé z firem v současnosti problémy nepociťují, všechny si uvědomují, jaké jsou budoucí výzvy, které tyto demografické změny přináší, obzvláště pro období dalších deseti let. Rakouský poskytovatel elektřiny, společnost Salzburg AG für Energie, Verkehr und Telekommunikation, uvedla, že v roce 2015 bude více než 50 procent jejich zaměstnanců starších padesáti let a sedmdesát pět procent starší čtyřiceti pěti let. Finská společnost Fortum Oyj ztratí v dalších osmi až deseti letech asi čtyřicet procent své pracovní síly.“ (Pillinger; 2008)

Vidina takovýchto budoucích problémů v soukromém sektoru dala podnět ke vzniku tzv. age managementu – oboru jehož hlavní cíle lze rámcově definovat zhruba takto:

1. Řízení stárnoucí pracovní síly tak, aby byla zajištěna firemní konkurenceschopnost a udržitelnost
2. Oceňování a udržování dovedností a zkušeností starších zaměstnanců, a jejich předávání mladším pracovníkům
3. Eliminace překážek a diskriminace spojených s věkem
4. Průběžné proškolení vedoucích pracovníků, aby byli schopni zavádět inovované firemní strategie a podporovat věkovou diverzitu
5. Integrace politik a strategií age managementu do sociálního dialogu mezi odbory a zaměstnavateli

Způsobů, jak se mohou firmy vyrovnat se zvyšujícím se věkovým průměrem zaměstnanců existuje celá řada. Některé sází na bezplatné poskytování lékařských prohlídek a celkovou motivaci zaměstnanců k zájmům o své zdraví (aby mohli zůstat zaměstnaní i po překročení důchodové hranice), jiné lákají mladé absolventy, průběžně financují stávajícím zaměstnancům účast na školicích a rekvalifikačních programech nebo tvoří věkově různorodé pracovní týmy věřice ve vzájemnou výměnu informací mezi staršími a mladšími kategoriemi zaměstnanců.

7.1.4 Možná řešení

V diskusích o možných řešení demografického problému se většinou hovoří v první řadě o posunu zákonem stanoveného důchodového věku, zavedení penzijních fondů a připojištění, popřípadě nutnosti otevřít se imigraci. Osobně si však myslím, že tato řešení problém spíše odkládají, než aby jej skutečně řešila. Opravdovou odpovědí je podpora pronatalitní politiky. Bohužel dnes jsou v centru pozornosti spíše věci, které natalitu snižují - práva pracujících, vzdělávání žen, snadnější rozvody popřípadě boj za právo žen na potrat¹². Adekvátními by naproti tomu byla taková opatření pronatalitní politiky jakými jsou:

- zvyšování přídavků na děti a tzv. „výchovního“ v závislosti na počtu dětí
- prodlužování mateřské dovolené
- zlepšování podmínek esenciálních pro založení rodiny (např. levné půjčky pro mladá manželství)
- rodičovské příspěvky odvozené na základě sociální situace
- nepřímá finanční pomoc rodinám s dětmi (slevy - daňové i jiné)
- mateřské příspěvky při narození dítěte

Faktorem, který se v rozvinutých ekonomikách ukázal být významným demotivátorem pro setrvání v pracovním poměru jsou provize za předčasný odchod do důchodu obsažené v některých penzijních plánech. Výrazně přispívají k tomu, že prakticky ve všech západních ekonomikách s výjimkou Japonska byl v posledních letech průměrný důchodový věk nižší než věk standardní, při němž je dosahováno vyššího celospolečenského prospěchu (65 let). Ten je většinou vnímán jako jakási horní hranice, neboť náklady obětované příležitosti plynoucí ze setrvání v zaměstnání i po jeho překročení se zdají být příliš vysoké. (Anderson, Hussey; 2000)

7.2 Vysoká porodnost rozvojových zemí

7.2.1 Elementární ekonomická analýza problému zvýšené porodnosti

Zákon klesajících mezních přírůstků praví, že při určitém fixním stavu jednoho faktoru, nejčastěji půdy, rostoucí množství ostatních faktorů jako je například práce, povede k jejich snižující se mezní produktivitě. V okamžiku, kdy mezní produktivita fixního faktoru klesne pod jeho produktivitu průměrnou se navíc příjem každého jednoho obyvatele snižuje s dalším přírůstkem populace. Jediný známý faktor, který může tento proces zvrátit je pokročilejší technologie – ta zvyšuje produktivitu pracovníka i když všechny ostatní faktory zůstávají fixní. Bohužel, jestli se něčeho chudým zemím třetího světa nedostává, je to právě technologický pokrok.

V duchu neoklasické ekonomie, která převádí pozornost od makroekonomických strukturálních změn k mikroekonomickým problémům bychom se dále mohli ptát, zda je současné tempo růstu populace ekonomicky efektivní.

---

¹² Význam těchto společenských institucí je samozřejmě nepochybně, nicméně jejich nadměrné akcentování v porovnání s pronatalitními opatřeními považují za kontraproduktivní.

I když se tato otázka může zdát na první pohled banální a odpověď na ni jednoznačná, tak tomu není. Základním axiomem neoklasické ekonomie je totiž to, že lidé dělají racionální rozhodnutí. A racionalita jako taková má bezpochyby i kulturní složku. To co se může zdát iracionální z pohledu kultury evropské může být racionální v Indonésii a vice versa. Vzhledem k masovosti jevu vysoké porodnosti v zemích třetího světa může jít o dobrovolnou volbu rodičů vzdát se části produktu výměnou za větší počet dětí.

Bude však toto rozhodnutí rodičů vždy efektivní? Zdá se že nikoliv. Rozhodnutí rodičů mít děti vyvolává externí náklady vně rodiny. Tyto náklady mohou mít mnoho podob. Považme ty, jež plynou z vysoké koncentrace lidí v omezeném prostoru – znečištění, dopravní zácpy, zločinnost, využívání zdrojů měrou větší než optimální. Druhým důvodem, proč může být rozhodnutí rodičů mít děti neefektivní, je rozhodování na základě nesprávných cenových signálů. Pochopitelně uvažujeme cenu těch komodit, které se nějakým způsobem k dětem vztahují – dětská výživa, pleny apod. Pokud jsou tyto komodity prodávány za nižší cenu, než je jejich skutečná tržní hodnota, mohou být příčinou vyšší než optimální porodnosti. Třetím možným důvodem neracionality rodičů je nedostatečná informovanost nebo nedostatečná dostupnost různých druhů antikoncepce.

Jedním z čistě ekonomických přístupů ke snížení porodnosti je relativně nový směr, tzv. mikroekonomická teorie porodnosti (microeconomic theory of fertility). Ta nahlíží na děti jako na jakýsi specifický druh statků dlouhodobé spotřeby a predikuje, že i u nich je mezní užitek klesající a s tím jak se budou stávat relativně dražší, bude poptávka po nich klesat.

Pokud použijeme klasickou cost-benefit analýzu na situaci, kdy jsou děti brány jako jistý druh systému sociálního zabezpečení, zjistíme, že s rostoucí dostupností alternativních způsobů péče o starší lidi bude mezní užitek dětí klesající. K menšímu počtu dětí jsou rodiče teoreticky motivováni i vlivem snižování kojenecké úmrtnosti. Pokud by se rodiče přizpůsobili snížení kojenecké úmrtnosti okamžitě a v plné míře, nedocházelo by ke zrychlení populačního růstu, a celá debata o demografickém přechodu by ztratila smysl. Protože je však rychlost přizpůsobení rodičů menší než ideální, populační růst existuje a přetrvává. Časem se však rodiče novým podmínkám přizpůsobí a demografický přechod vstoupí do dalšího stadia. (Williamson; 2001) Tento efekt byl dobře patrný na případu Thajska. Jakmile si rodiče uvědomili, že budoucí ekonomický status rodiny záleží na sekundárním vzdělání (které je v této části světa extrémně nákladné v relaci k jiným službám), fertilita klesla během dvou desetiletí (1970-1990) z 6 na 2. (Allan; 2006) Podrobněji tento „trade-off“ mezi počtem dětí a kvalitou života rozebírá například známý ekonom Gary Becker v páté kapitole své knihy s názvem „Treatise on the family“.

Nadprůměrná tempa populačního růstu v zemích třetího světa jsou příčinou celé řady problémů, z nichž nejvýznamnější jsou tyto:

- a) Tisíce lidí každý den zemřou hladem. Buď jednoduše vyhladovějí k smrti, nebo zemřou protože jsou na takové dietě, že se jejich tělo nedokáže samo ubránit ani běžným nemocem.
- b) Lidský mozek je z 90% utvářen v prvních 4 letech života. Jako orgán je navíc nesmírně citlivý na nutriční deficity, které mohou být příčinou až 25% snížení mentálních schopností – tyto změny jsou přitom nevratné.
- c) Dalším důvodem, proč současná tempa růstu populace zmrzačují rozvojové země je ten, že jejich vlády musí věnovat zcela nepatřičné množství již tak nízkých domácích úspor na udržení současné nízké úrovně života místo aby je vynakládaly na produktivní investice.
- d) Výše uvedené skutečnosti mají také za následek snižování jak kvality, tak též kvantity vzdělání v těchto státech. To nakonec vede ke vzniku slumů, ve kterých je 50-60% mladistvých nezaměstnaných. Celkový počet smysluplných pracovních pozic má tendenci klesat s rostoucím počtem obyvatel, neboť vláda nebyla schopna investovat do těch odvětví, která pracovní místa produkují.
- e) V těch oblastech světa, které jsou chudé a zároveň tam neexistuje adekvátní, organizovaná podpora rodinného plánování podstupují ženy v rostoucí míře nelegální potraty, které vzhledem k převládajícím podmínkám na takových „pracovištích“ často končí jejich smrtí.
- f) Zvýšený populační růst je též hlavní příčinou mezinárodní migrace, čímž dochází k přenosu problémů nadměrné populace zemí třetího světa i do států rozvinutých.

Díky značné popularizaci tohoto demografického problému se lze v médiích i jinde často setkat s některými laickými názory a omyly ohledně populačního růstu. Jedná se zejména o následující:

- 1) **Více lidí znamená více bohatství** – rychlý populační růst zpomaluje růst příjmů na obyvatele. Zdravý ekonomický růst vyžaduje zvyšující se úroveň vzdělávání, které si však již tak přetížené vládní zdroje zemí třetího světa nemohou dovolit. „Levná pracovní síla“ tak nakonec vůbec není tak levná.
- 2) **Země s rozsáhlými oblastmi neobydlené půdy si s vysokou porodností nemusí dělat starosti** – volná, neobydlená půda sama o sobě vysoký populační růst nepodporuje. Má-li se totiž stát obydlenou, vyžaduje to nemalé vládní investice na vybudování cest, bydlení, hygieny, zemědělství a průmyslu. Tyto volné plochy potřebují přebytek investičních fondů, nikoliv přebytek lidí.

- 3) **I rozumné omezení porodnosti v zemích třetího světa povede k absolutním úbytkům jejich populace** – snížení úhrnné plodnosti na stabilní míru 2,1 dítěte na ženu nepovede k vymírání národů, naopak, právě nekontrolovaná porodnost je příčinou toho, že velikost populace přerůstá do sebezničujících úrovní
- 4) **Rodinné plánování je v rovojevojých zemích zbytečné, neboť ekonomický růst sám o sobě vede k nižší porodnosti** – třebaže bývá Evropa často citována jako důkaz platnosti této teorie, vzhledem k rozdílům mezi tím, co se dělo v Evropě v rané fázi industrializace a tím, co se děje dnes v rozvojových zemích (rozdílné míry porodnosti a rychlost poklesu úmrtnosti v obou případech), tomu tak vůbec být nemusí. (Zarembinski; 1971)
- 5) **Programy rodinného plánování jsou zločinným nástrojem jak donutit chudé lidi k tomu, co nechtějí** – vzhledem k doloženým studiím o četnosti nelegálních potratů je tento argument zjevně lichý. Naopak, podle průzkumů by v současné době mnoho žen z rozvojových zemí některou z moderních metod plánovaného rodičovství aplikovalo, pokud by o ní ovšem měly více přesných informací a mohly si dané služby dovolit. Častou překážkou užívání těchto programů ženami je také nedostatečná podpora ze strany rodiny či komunity. (Jeníček, Foltýn; 2003)
- 6) **Rodinné plánování nevyhnutelně nabourá morální podstatu rodiny** – pakliže něco ohrožuje morální podstatu rodiny, jsou to zcela jistě zhoršující se existenční podmínky, které jsou k vidění ve slumech a chudinských čtvrtích měst rozvojových zemí. Rodinné plánování nemá za cíl rodinu zničit, ale zachránit ji. A bylo by neodpustitelným zásahem do práv rodiny, kdyby tato politika měla být realizována s použitím nátlaku. (Zarembinski; 1971)

7.2.2 Možná řešení

Různá řešení jak regulovat populační explozi často narážejí na problémy morální či náboženské. Názorným příkladem je postoj římsko-katolické církve k potratům a antikoncepci. První je nemožné, protože i ten nejranější plod obdržel právo na život nikoliv od člověka, nýbrž od Boha a není tedy na člověku, aby mu jej bral, druhé je odsouzeno jako nepřirozené. V encyklice „*Evangelium Vitae*“ zesnulého papeže Jana Pavla II., pojednávající o hodnotě a nedotknutelnosti lidského života, jsou mezinárodní intervence usilující o snížení porodnosti rozvojových zemí označovány jako „*conspiracy against life, with international institutions committed in encouraging and planning a complete and utter campaign in order to spread contraception, sterilisation and abortion.*“¹³ (Ioannes Paulus PP. II; 1995)

¹³ volně přeloženo jako „spiknutí proti životu, s mezinárodními institucemi podílejícími se na kampaních, jejichž cílem je rozšiřování antikoncepce, sterilizace a potratů.“

V roce 1969 McNamara, prezident Světové banky ve svém projevu na Notre Dame University pronesl, že dlouhodobé statisticko-demografické projekce jsou zbytečné, protože budoucí události jim nedovolí aby se vyplnily. Není však jisté, jaké události to budou. Podle McNamary jsou v zásadě trojího druhu: masové hladomory, politický chaos nebo populační plánování. První dvě alternativy jsou obecně přijímány jako nepřijatelné a za reálné řešení se považuje populační plánování. Lze jej dále rozdělit na tři možné varianty - zvýšení mortality, urychlení migrace, snížení natality. I z těchto možností je pravděpodobně jedinou akceptovatelnou ta třetí, bude-li provedena uvážlivě a humánně. Například čínská politika jednoho dítěte nebo vládou schválené potraty jsou jasným příkladem populační politiky porušující lidská práva. Na stejné úrovni lze posuzovat i vynucené sterilizační zákroky prováděné v Indii.

Podle Coaleho (Coale; 1973) je k účinné kontrole porodnosti nutné splnění tří předpokladů: páry musí být schopny rodičovství redukovat, tuto redukci musí vnímat jako výhodnou a nakonec – pro tuto redukci musí existovat jakési sociální ospravedlnění (zjednodušeně řečeno, tato podmínka je založena na předpokladu, že pro páry není snadné jen tak zpochybnit historicky zažitý koncept velké rodiny).

Za populační růst rozvojových zemí jsou zodpovědné zejména následující faktory:

1. nechtěná početí – pomíneme-li Čínu, přibližně každý čtvrtý porod v zemi rozvoje světa je nechtěný; náprava je možná prostřednictvím lepší informovanosti nebo dostupnosti a propagace antikoncepce (Cohen; 1996)
2. idea velké rodiny – v některých oblastech světa i dnes lidé chtějí velký počet dětí, např. v sub-saharské Africe 6, v jihovýchodní Asii 4 atd.; řešením je podněcení investic do lidského rozvoje (postavení žen, kvalita dostupného vzdělání), což relativně zvýší náklady obětované příležitosti početných rodin v porovnání s rodinami menšími; potenciál má i daňové zvýhodnění nebo finanční pobídky rodinám s menším počtem dětí v inkriminovaných oblastech
3. populační setrvačnost – má největší podíl na populačním růstu (zhruba 50%), její podstatou je vysoký relativní podíl mladých lidí v rozvojových zemích, kteří si dříve či později budou přát vlastní rodinu; vhodným postupem je zde snaha o oddálení prvního porodu, například skrze prodloužení doby po kterou se dívky vzdělávají (zvláště ve středních školách), legislativní zvýšení minimální věkové hranice pro uzavření manželství nebo posílení sociálního statusu ženy

Aby byly různé programy snižování porodnosti skutečně účinné, je pravděpodobně třeba simultánně působit proti všem výše uvedeným příčinám růstu. Četné empirické výzkumy totiž ukazují, že pouhá účinnější antikoncepce a potraty samy o sobě nižší porodnost nezaručí – výsledek závisí primárně na motivaci lidí. Z téhož důvodu se i posílání finanční pomoci do politicky nestabilních diktatur třetího světa ukázalo být značně neefektivní.

Hlavní agenturou Spojených národů na tomto poli je United Nations Fund for Population Activities (UNFPA), mezi další organizace patří například World Health Organization (WHO), Food and Agricultural Organization (FAO), U.N. Development Program, U.N. Environmental Program (UNEP) nebo U.N. Children's Fund (UNICEF).

To, že snaha o snížení místních vysokých měr porodnosti není nutně Quichotovský boj s větrnými mlýny dokládá příklad Tuniska. V roce 1960 (kdy úhrnná plodnost dosahovala hodnoty 7,25) zde byl zaveden vládní program snižování porodnosti skrze zvýšené vzdělávání dívek, vládní financování programů zabývajících se rodinným plánováním a právní reformy cílené na zvýšení sociálního statusu žen a dívek. Dnes se země pyšní téměř ideální úhrnnou plodností 2,0. Jak se zdá, jsou snahy o rovnoprávnost pohlaví pro snižování počtu narozených vysoce efektivní, dokonce tak, že někteří demografové se nebojí nazývat demografický problém sub-saharské Afriky problémem genderovým. Hlavním důsledkem odstranění institucionálně vynucené diskriminace žen je zvýšení nákladů obětované příležitosti plynoucí z dětí, což vede k razantnímu zvýšení podílu žen v celkovém objemu pracovní síly. (Schmanski; 2008)

Značný význam ve věci snižování porodnosti mohou mít také národní instituce. Rozvoj státní zprávy ve svém důsledku znamená intenzivnější styk občana s centrální vládou a tudíž otevírá dveře programům založeným na dříve nemyslitelné úrovni centrální koordinace. V zemích jako Indonésie, Taiwan nebo Čína, které důrazně prosazovaly programy rodinného plánování (z pohledu západní etiky někdy snad až příliš důrazně) došlo k všeobecnému přijetí antikoncepce mnohem rychleji než v zemích s méně rozvinutým státním aparátem. Mezi další vhodná opatření, a to i po stránce etické, lze počítat též snižování podílu dětské práce (tím se sníží ekonomické výnosy z dítěte a vzrostou náklady na něj). Státní zásah má v takovémto případě podobu legislativní regulace věku, od kterého je možno dítě zaměstnávat při současném zvýšení atraktivity vzdělávacího systému jako alternativní volby k dětské práci. Efektivním se jeví i převod fondů mezi občany pracujícími a těmi v důchodovém věku, tedy jeden ze základních principů státu blahobytu, který vytlačil větší rodinu jako alternativní způsob k zajištění důstojného stáří.

Zavěrem je třeba ještě jasně konstatovat, že za řešení populačního problému nelze v žádném případě považovat prostý „export“ obyvatelstva ze zemí s vysokou natalitou do tzv. vyspělých oblastí. Zdrojová země tím bez zásadních vnitřních změn žádnou podstatnou výhodu nezíská a cílová země mnohdy dokonce ztratí. Proto je takové chování z pohledu lidí žijících v rozvinutých zemích neospravedlnitelné a měli by se mu bránit nezávisle na tom, jak řídké osídlená se jejich země může lidem třetího světa zdát.

7.3 Rámcová řešení problému urbanizace a životního prostředí

Každý region nebo země disponuje specifickými podmínkami určujícími jejich vlastní způsob urbanizace, výzvy z ní vyplývající pro tamní společnost a vládu a možné způsoby řešení. V nejobecnější rovině však lze za hlavní prostředky boje s negativními důsledky migrace kdekoliv na světě považovat

- a) zmírnění migračního tlaku na městské entity
- b) jejich promyšlenější plánování, kladoucí důraz spíše na budoucnost než na přítomnost.

Migrační tlak lze snížit podporou rozvoje venkovských regionů (např. tamní občanské vybavenosti, životní úrovně, tvorbou pracovních míst, atd.) Oproti tomu nové způsoby městského plánování vyžadují, aby byly při navrhování městských plánů úspěšně zodpovězeny otázky jako:

- a) „Bere současný plán v potaz nutnost podpory sociální spravedlnosti a kulturní diverzity?“
- b) „Je současný plán schopen vypořádat se se současnými a do budoucna pravděpodobnými problémy životního prostředí?“
- c) „Počítá navrhovaný plán s potřebami vládního sektoru, podnikatelského sektoru, bohatých i chudých obyvatel?“

V dnešním globalizovaném světě se často zapomíná na skutečnost, že města je již třeba plánovat nejen v kontextu lokálním nebo národním, ale též mezinárodním. K ekonomicky udržitelnému růstu měst je nutné neustále vytvářet příznivé formální a neformální podmínky pro malé, střední i velké firmy. To znamená například spolehlivou infrastrukturu a služby (voda, odpady, doprava, energie), fungující finanční trhy a instituce, zdravou a vzdělanou pracovní sílu, právní systém garantující efektivní vymahatelnost vlastnických práv, volnou soutěž, uspokojivé pracovní podmínky, ochranu před diskriminací, prevenci a redukci násilí a zločinnosti, příležitosti, dostatečný fyzický prostor pro pozitivní interakci obyvatel atd. Zejména v kontextu měst rozvojového světa je třeba zdůraznit, že bydlení a městská struktura jsou esenciálními předpoklady produkční funkce měst. Schopnost rozvojových zemí zajistit a financovat v nich tyto služby závisí na úrovni jejich budoucího ekonomického růstu. Pokud budou produktivní, schopné generovat dostatečný počet pracovních míst a příjmů, budou také schopné dosahovat úspor a investic pro pokrytí základních potřeb všech svých obyvatel. To vše musí být samozřejmě podpořeno realistickými politikami a efektivními institucemi, zmíněnými výše.

Z pohledu environmentálního spočívá udržitelná urbanizace zejména v redukci emisí skleníkových plynů (např. zvyšováním významu veřejné dopravy), snaze o zamezení neúměrného prostorového rozšiřování měst, vyšší efektivitě ve využívání energií, recyklaci vyprodukovaného odpadu nebo jeho skladování způsobem nepoškozujícím širší prostředí.

Mezi základní principy pomáhající zlepšit vztah mezi lidskou populací a životní prostředím lze zařadit zejména:

- programy rodinného plánování
- programy rozvoje venkova – snižování míry urbanizace
- politiky podporující drobnou pozemkovou držbu namísto velkostatkářství
- podpora vzdělávání a principů udržitelné spotřeby a produkce před spotřebou a produkcí intenzivní
- intenzifikace využívání půdních zdrojů
- obezřetné plánování infrastruktury v souladu se současnou a očekávanou hustotou obyvatelstva (nutné jak v případě megaměst tak řídké osídlených oblastí přitahujících migranty)
- užívání moderních technologií

Některé z nich pochopitelně nejsou aplikovatelné všude, jiné ano. Jisté však je, že k úspěšnému řešení environmentálních problémů je nutná mezinárodní kooperace. Nejen kvůli společnému postupu ve věci omezování užívání škodlivých látek, ale též kvůli roli mezinárodního obchodu. Mnoho environmentálních problémů je způsobováno nikoliv lokálními nýbrž distančními potřebami a motivy. Jako příklad lze uvést roli zemědělských komodit (káva, cukrová třetina apod.) při odlesňování.

8. Závěr

Lze bez nadsázky říci, že demografický vývoj je jedním z klíčových faktorů určujících podobu dnešního světa a s jeho více či méně zřejmými důsledky je bezprostředně konfrontován každý z nás. Velikost a složení populace v jednotlivých částech světa velmi významně ovlivňují geopolitický vliv jednotlivých států, životní prostředí, podobu pracovních trhů, kapitálové toky a mnoho dalšího. Všeobecně rozšířený názor, že sousloví „demografický problém“ je synonymem pro „populační růst“ je ve své podstatě mylný a celou problematiku světové populace nepřiměřeně zplošťuje. Nejen že nebere v úvahu rozdílnou dynamiku tohoto procesu v jednotlivých světových regionech a důsledky z ní plynoucí, ale také zcela neopodstatněně vylučuje alternativu, že by přiměřený populační růst nemusel být nutně škodlivý a přehlíží problémy jako migrace a nekontrolovaná urbanizace.

Při pohledu na statistiky publikované OSN, Eurostatem a dalšími institucemi se nelze ubránit dojmu, že naděje, které mnozí odborníci vkládali do procesu demografické revoluce jakožto stabilizátoru velikosti populace nebyly zatím naplněny. V zemích vyspělého světa, které ji úspěšně završily, klesla často porodnost pod hodnotu zajišťující přirozenou obnovu obyvatelstva a naopak v zemích světa třetího, kde demografický přechod teprve probíhá, nepostupuje podle prognóz dostatečně rychle. Mezi důsledky této asymetrie se řadí zvýšená migrace, nerovnoměrné zatížení životního prostředí a přírodních zdrojů nebo vznik socio-ekonomických disparit. Takovéto jevy bezesporu k růstu a rozvoji postižených zemí nepřispívají a v konečném důsledku tedy celou situaci dále zhoršují.

Vedle dimenze kvantitativní má populace z demografického pohledu ještě aspekt kvalitativní, který je neméně významný. To, jaká věková složka v dané populaci převažuje ovlivňuje její ekonomickou aktivitu a hlavně možnosti budoucího vývoje. I zde lze v rámci ústředních světových regionů poukázat na významné diference. Například zatímco v populačně mladé oblasti sub-saharské Afriky budou mít pracovní trhy vážné obtíže s absorpcí všech uchazečů o práci, trhy Evropské unie budou díky nepříznivému trendu ve věkové struktuře nenasycené. Zřejmá komplementarita obou oblastí však naráží na celou řadu překážek legislativních, sociálních, bezpečnostních a technických. Každý významný světový region má své vlastní, specifické demografické problémy. K jejich úspěšnému řešení je však třeba si uvědomit, že přesahují hranice jednotlivých států a kontinentů. Bez těsné mezinárodní spolupráce a koordinace není možné je eliminovat, lhostejno zda jde o migraci nebo o epidemii AIDS a malárie v sub-saharské Africe. Zároveň s tím je ale nutné hledat řešení i uvnitř jednotlivých států, skrze podporu prevence, vhodných pro a antinatalitních opatření, reforem sociálních systémů a investic. Podceňován by neměl být ani význam legislativy upravující vztah zaměstnanec-zaměstnavatel. Znamé heslo ekologických aktivistů „myslet globálně, jednat lokálně“ je aplikovatelné i v kontextu demografie.

Nejen nedávná čínská historie nás učí, že demografické problémy nikdy nemají rychlé, jednoduché a přímé řešení. Zdá se, že chceme-li v některé oblasti změnit zažitý vzorec chování, vždy se jedná o dlouhodobý proces vyžadující v zásadě nepřenosný, místně přizpůsobený mix stimulů. Tuto skutečnost potvrzují například neúspěchy při aplikaci klasických evroamerických principů městského zónování s cílem uspokojit potřeby lidí v podmínkách třetího světa. Najít účinnou směs opatření, která by navíc byla v souladu s cíli trvale udržitelného rozvoje, je zjevně těžké, ale nikoliv nemožné a již z toho důvodu jsem přesvědčen, že se to nakonec všude podaří.

9. Seznam literatury

ADSERA, Alicia. Demography and Immigration. In *Europe and the Management of Globalization*. Woodrow Wilson School, Princeton University, 2007. 20 s.

ALLAN, D. *Population Growth over Human History* [online]. University of Michigan's: 1.4.2006 [cit. 2010-1-12]. Dostupné z: http://www.globalchange.umich.edu/globalchange2/current/lectures/human_pop/human_pop.html

ANDERSON, G.F. - HUSSEY, P.S. Population aging: A comparison among industrialized countries. *Health Aff (Millwood)*, 2000, č.19, s. 191–203.

BECKER, Gary S. *A Treatise on the Family. Enlarged Edition*. Cambridge: Harvard University Press, 1991. 304 s. ISBN: 978-0674906990

BRINKHOFF, Thomas. *The principal agglomerations of the world* [online]. Publikováno 23.1.2010 [cit. 2010-02-13]. Dostupné z: <http://www.citypopulation.de/world/Agglomerations.html>

BROMBEREK, Zbigniew. A conceptual framework for sustainable urbanisation in future China. *Archnet-IJAR - International Journal of Architectural Research*, March 2009, Vol. 3, Issue 1.

COALE, A. J. *The demographic transition reconsidered*. In Liège: International Population Conference, 1973, Vol. 1. s. 53-72.

COHEN, Joel E. *How Many People Can the Earth Support?*. New York: W.W. Norton, 1996. 544 s. ISBN 978-0393314953.

COHEN, Joel E. *Maximum occupancy*. [online]. Publikováno 1996 [cit. 2010-2-4]. Dostupné z: http://findarticles.com/p/articles/mi_m4021/is_n2_v18/ai_17966623/

DAVIS, K. The world demographic transition. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1945, Vol. 237, No. 1, s. 1-11

DEMENY, Paul. Population and the Invisible Hand. *Demography*, 1986, Vol. 23, No. 4, s. 473-487

DOMEIJ, D. – FLODÉN, M. Population aging and international capital flows. *International Economic Review*, 2006, Vol. 47, No. 3, s. 1013-1032.

EBERSTADT Nicholas. *Global Demographic Outlook to 2025: Risks and Opportunities for the World Economy*, The Progress Foundation, 2006

European Commission Directorate-General. *Confronting demographic change: a new solidarity between the generations* [online]. Publikováno 4.5.2005 [cit. 2009-12-3]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/situation_in_europe/c10128_en.htm

European Commission Directorate-General. *Demographic Trends, Socio-Economic Impacts and Policy Implications in the European Union – 2007*. Brusel: European Commission Directorate-General. February 2008.

FARGUES, Philippe. *Emerging Demographic Patterns across the Mediterranean and their Implications for Migration through 2030*. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2008.

GALOR, Oded – MOAV, Omer. *Natural Selection and the Evolution of Life Expectancy*. Working paper. Hebrew University, 2005.

GNESOTTO, Nicole – GIOVANNI, Grevi. *The New Global Puzzle. What World for the EU in 2025*. Paris: EU Institute for Security Studies, 2006. 254 s. ISBN 92-9198-096-X

GRITZNER, Charles. *The human population*. 1. vydání. New York: Chelsea House, 2009. 129 s. ISBN 978-1-4381-2779-8.

HENRARD J.C. Cultural problems of ageing especially regarding gender and intergenerational equity. *Social Science Medicine*, 1996, vol. 43, s. 667-680.

HENRIKSEN, E. R. *A Demographic Explanation of US and Japanese Current Account Behavior*. Working Paper, University of Oslo, 2002.

HUNTER, L. M. *The environmental implications of population dynamics*. Santa Monica, California: The RAND Corporation, 2000. 128 s. ISBN 0-8330-2901-0.

CHAMPION, A.G. International migration and demographic change in the developed world. *Urban Studies*, 1994, Vol. 31, Issue 4/5, s. 653-677.

IOANNES PAULUS PP. II. *Evangelium vitae - Encyclical Letter on the Value and Inviolability of Human Life* [online]. Vystaveno 25. 3. 1995 [cit. 2010-2-24]. Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html

JENÍČEK, V. – FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2.

KALIBABOVÁ, K. *Úvod do demografie*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2001. 52 s. ISBN 80-246-0222-9.

KNAUSOVÁ, I. *Základy demografie II*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 49 s. ISBN 978-80-244-2173-5

MACINNES, John. *Voluntary childlessness, fertility „plans“ and the demand for children: evidence from EUROBAROMETER surveys*. Working paper. Centre d'Estudis Demogràfics, 2009.

MAYHEW C. – SIMMON R. APOD: 2000 November 27 - Earth at Night [online]. Publikováno 27.11.2000 [cit. 2010-2-4]. Dostupné z: <http://apod.nasa.gov/apod/ap001127.html>

MONTGOMERY, Mark R. *Cities Transformed: Demographic Change and Its Implications in the Developing World (Stony Brook University and Population Council)* [online]. Publikováno 4.6.2007 [cit. 2009-11-12]. Dostupné z: http://www.cicred.org/pripode/CONF/NAIROBI/pdf/Montgomery_keynote.pdf

National Intelligence Council. *Growing global migration and its implications for the United States*. Washington, DC., 2001. 42 s. NIE 2001-02D.

NORRIS, Pippa – INGLEHART, Ronald. *Sacred and Secular*. Cambridge: Cambridge University Press. 2004. 348 s. ISBN 978-0521548724.

OECD Economics Department. *Female labour force participation: Past trends and main determinants in OECD countries* [online]. Vystaveno květen 2004. [cit. 2009-12-27]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/25/5/31743836.pdf>

POPULATION REFERENCE BUREAU. *2009 World population data sheet*. 1. vydání. Washington: Black Mountain Creative, 2009. 19 s. ISSN 0085-8315.

POTERBA, J. M. Demographic Structure and Asset Returns. *Review of Economics and Statistics*, 2001, vol. 83, s. 565–584.

SCHMANSKI, Sonia. *New Demography Drives World Bank Population Policy in Africa* [online]. Vystaveno 26.8.2008 [cit. 2009-08-20]. Dostupné z: <http://newsecuritybeat.blogspot.com/2008/08/new-demography-drives-world-bank.html>

ŠOTKOVSKÝ, I. *Úvod do studia demografie*. 1. doplněné vydání. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 1998. 159 s. ISBN 80-7078-327-3.

PILLINGER, Jane. *Výzvy demografického stárnutí v energetickém průmyslu* [online]. Dublin: www.eurelectric.org. Vystaveno 11.5.2008 [cit. 2009-09-11]. Dostupné z: <http://www.eurelectric.org/Demographic/CZ/toolkitczechp2.htm>

United Nations. *Population ageing and development 2009*. 1. vydání. New York: United Nations, 2009. 2 s. ISBN 978-92-1-151459-9.

United Nations High Commissioner for Refugees. *2008 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons* [online]. Publikováno 16.6.2009 [cit. 2010-1-14]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/4a375c426.html>

UNITED NATIONS HUMAN SETTLEMENTS PROGRAM. *Financing Urban Shelter - Global Report on Human Settlements 2005*. 1. vydání. Nairobi: UN - HABITAT, 2005. 297 s. ISBN 92-1-131740-1.

UNITED NATIONS HUMAN SETTLEMENTS PROGRAM. *Planning Sustainable Cities: Policy directions*. 1. vydání. London: U.N. Habitat, 2009. 98 s. ISBN 978-92-113-2003-9.

WATKINS, Susan. The fertility transition: Europe and the Third World compared. *Sociological Forum*. 1987, vol. 4. s. 645–673.

WHITE, P. The social geography of immigrants in European cities: the geography of arrival. In *The New Geography of European Migrations*. R. KING (Ed.). London: Belhaven, 1993. s. 47-66.

WILLIAMSON, J. G. Demographic Shocks and Global Factor Flows. In *Seismic Shifts: The Economic Impact of Demographic Change*. J. N. Little - R. K. Triest. Boston: Federal Reserve Bank of Boston, 2001. s. 247-69.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *AIDS epidemic update 2009*. 1. vydání. Geneva: WHO Press, 2009. 100 s. ISBN 978-92-9173-832-8.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Global Tuberculosis control: A short update to the 2009*. 1. vydání. Geneva: WHO Press, 2009. 48 str. ISBN 978-92-4-159886-6.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. *World malaria report 2008*. 1. vydání. Geneva: WHO Press, 2008. 215 s. ISBN 978-92-4-156369-7.

ZAREMBINSKI, C. *Population Control - Myth or Fact as a National Goal*. Working Paper, Arizona State University, 1971.

Užité internetové statistické databáze¹⁴:

Eurostat

Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

UN Population Division, World Population Prospects: The 2008 Revision

Dostupné z: <http://esa.un.org/unpp/>

US Census Bureau

Dostupné z: <http://www.census.gov/>

---

¹⁴ Aktuálnost údajů převzatých z jednotlivých databází kontrolována 31.3.2010.

10. Přílohy

Příloha 10.1 - Užití zkratky	70
Příloha 10.1 - Dopady změn věkové struktury obyvatelstva na běžný účet	71
Příloha 10.2 - Region MENA a migrace	73
Příloha 10.3 – Noční satelitní snímek USA	76
Příloha 10.4 – Možný vztah mezi religiozitou a porodností	77
Příloha 10.5 – Historický vývoj počtu obyvatel.....	78
Příloha 10.6 – Svět: vybrané demografické ukazatele	80
Příloha 10.7 – Rozvinuté země: vybrané demografické ukazatele	82
Příloha 10.8 – Rozvojové země: vybrané demografické ukazatele	84
Příloha 10.9 – Afrika: vybrané demografické ukazatele.....	86
Příloha 10.10 – Sub-saharská Afrika: vybrané demografické ukazatele	88
Příloha 10.11 – Asie: vybrané demografické ukazatele.....	90
Příloha 10.12 – Latinská Amerika a Karibská oblast: vybrané demografické ukazatele	92
Příloha 10.13 – USA: vybrané demografické ukazatele	94
Příloha 10.14 – Čína: vybrané demografické ukazatele	96
Příloha 10.15 – Indie: vybrané demografické ukazatele.....	98
Příloha 10.16 – Rusko: vybrané demografické ukazatele.....	100
Příloha 10.17 – Japonsko: vybrané demografické ukazatele	102
Příloha 10.18 – EU-27: vybrané demografické ukazatele	104
Příloha 10.19 - Urbanizace.....	108
Příloha 10.20 – Populační růst v jednotlivých částech Afriky.....	110

Příloha 10.1 - Užití zkratky

Eurostat – Statistical office of the European Union (Evropský statistický úřad)

FAO – United Nations Food and Agriculture Organization
(Organizace OSN pro výživu a zemědělství)

GCC – Gulf Co-operation Council (Rada pro spolupráci arabských zemí v Zálivu)

MENA – Middle East and North Africa (oblast Středního východu a severní Afriky)

OECD – Organization for Economic Co-operation and development
(Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)

OSN – Organizace spojených národů

SEM – Southern and Eastern Mediterranean (oblast jižního a východního Středomoří)

UN-HABITAT – Program OSN pro lidská sídla

UN WPP – United Nations World Population Prospects database
(naposledy revidováno 2008)

UNEP – United Nations Environment Programme
(Program OSN na ochranu životního prostředí)

UNFPA – United Nations Population Fund (Populační fond OSN)

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees
(Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky)

UNICEF – United Nations Children's Fund (Dětský fond OSN)

US Census Bureau – United States of America Census Bureau

WHO – World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

Příloha 10.1 - Dopady změn věkové struktury obyvatelstva na běžný účet

Poměrně spolehlivě ověřená teorie životního cyklu říká, že velikost spotřeby, jakožto složky důchodu, se s věkem mění. Domyslíme-li si makroekonomické důsledky této teorie zjistíme, že míra úspor obyvatel každé země závisí na jejich věkové struktuře. Od úspor se pak skrze nejrůznější finanční zprostředkovatele a instituce odvíjejí takové věci jako investice a kapitálové toky.

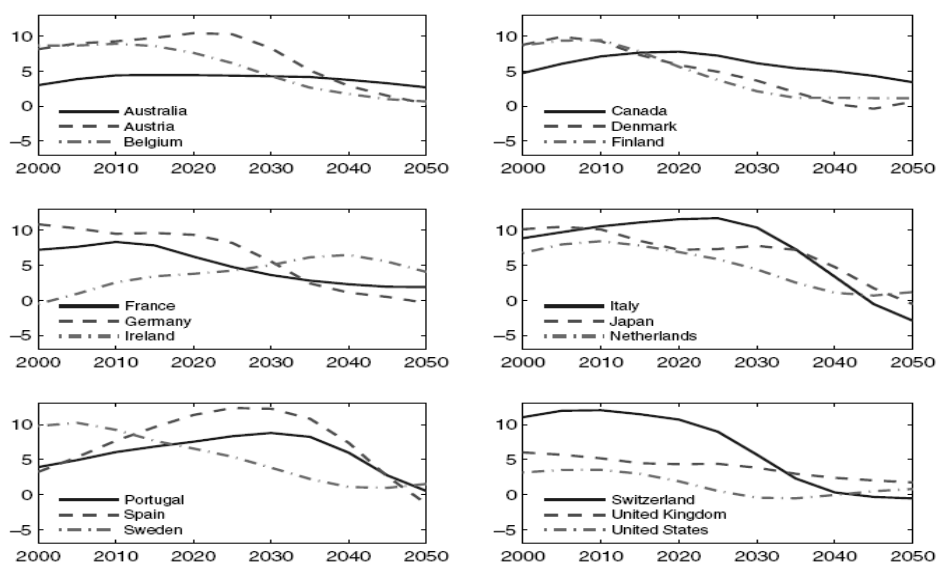
Stárnutí populace je v industrializovaných zemích významným hybatelem změn v rovnováze mezi kapitálem a prací. Zpočátku je příčinou zvýšené tvorby kapitálových zásob, nicméně s přechodem majority střadatelů do důchodu dochází k jejich rozpouštění. To bude mít v blízké budoucnosti za následek růst mezd relativně k ceně kapitálu a redukovat tak motivy jednotlivých domácností ke spoření. Méně rozvinuté země zažívají opačnou situaci - nízká zásoba kapitálu a vysoké výnosy z něj při současném nadbytku pracovní síly. Proto budou také změny ve věkové struktuře populací indukovat přelivy kapitálu z jedné země do druhé, a to v rozsahu, v jakém je kapitál mezinárodně mobilní. Země s relativně větším množstvím mladých lidí vstupujících na pracovní trh se dostává do pozice importéra kapitálu, aby v rámci dosažení maximální efektivity byly mezní výnosy z kapitálu v jednotlivých zemích stejné. Vice versa exportéry kapitálu budou země s vysokou očekávanou střední délkou života, nízkým počtem lidí vstupujících na pracovní trh a s vysokým podílem obyvatelstva na sklonku produktivního věku, kdy dochází k maximální kumulaci úspor jako přípravě na věk důchodový¹⁵. Existence tohoto druhu toků je umožněna rozdílným načasováním demografických změn v jednotlivých částech světa. Toto načasování se tak jeví důležitější než samotné demografické změny v jedné zemi. (Cohen; 1996) Nedávné empirické studie naznačují vliv demografických proměnných na kapitálové toky potvrdily.

Lze mezi ně započít i studii Davida Domeije a Martina Flodéna ze Stockholm School of Economics (Domeij, Flodén; 2006). Ačkoliv sami připouštějí, že jejich teorie nevysvětluje toky kapitálu zcela, neboť na ně působí i takové faktory jako dlouhodobé růstové trendy, výkyvy hospodářského cyklu nebo opatření fiskální politiky, objasňuje alespoň jejich významnou část. Navíc z ní vyplývá, že věková struktura populace významně ovlivňuje i kapitálové toky mezi zeměmi vyspělými (viz graf 10.1.1).

---

¹⁵ Někteří autoři tak dokonce poukazují na to, že raketový růst cen amerických akcií během devadesátých let minulého století lze z významné části přičíst rostoucí poptávce po finančních aktivech ze strany tzv. „baby boomers“ (označení pro osoby narozené během vzestupu porodnosti krátce po 2. světové válce), kteří do nich právě v té době ukládali své prostředky na stáří. Současně s tím vznáší otázku, co by se mohlo stát v nedaleké budoucnosti, až výše zmíněná generace dosáhne důchodového věku a bude chtít své uložené prostředky opět zlikvidovat. Kdo budou kupci těchto aktiv za biliony dolarů? Takový stav by mohl destabilizovat nejen americké, ale i světové finanční trhy. (Poterba; 2001)

Graf 10.1.1 - Předpokládaný vývoj běžných účtů vybraných zemí (jako % HDP)

pozn. proměnnou na vertikální ose každého grafu je běžný účet jako % HDP daného státu

Zdroj: Domeij, Flodén; 2006

Jak je patrné z grafů 10.1.1, model předpokládá zlepšení stavu běžného účtu v případě zemí jižní Evropy a Irska, zatímco ve Skandinávii a USA by měly v delším horizontu (do 20 let) působit tlaky směrem opačným. Vysvětlení přirozeně spočívá v odlišném rytmu stárnutí populace v jednotlivých zemích. Zatímco region jižní Evropy se může „těšit“ z přílivu mladých pracovních sil, jejichž vrchol se očekává kolem roku 2020, v ostatních zemích bude produktivní část populace zastoupena podstatně méně.

Odlišná populační dynamika tedy může pomoci vyřešit novodobou ekonomicko-politickou záhadu obrovských odchylek USA a Japonska od rovnovážného stavu jejich běžných účtů v posledních letech. V případě USA se jedná v průměru o -1,6% HDP ročně a u Japonska +2,3% HDP ročně. Ačkoliv jsou tyto pohyby relativní při posuzování s vývojem běžných účtů ve světě, vykazují silnou závislost vzájemnou (Henriksen; 2004 uvádí korelační koeficient -0,72). Mezi různá vysvětlení tohoto jevu patří měnící se časové preference obyvatel USA nebo strach z krize na nových trzích vedoucí k přelivu kapitálu do bezpečných ekonomik. Stále častěji je však zmiňován i podíl demografických faktorů na tomto stavu.

Takové vysvětlení by pochopitelně nebylo ospravedlnitelné pokud si byly obě země demograficky podobné. To však v uplynulých 30 letech (tzn. 1980-2010) rozhodně nebyly a v nejbližší budoucnosti pravděpodobně ani nebudou. Během uvažovaného období byl podíl práce schopné populace v obou zemích stabilní (Japonsko 61%, USA 55%), nicméně tato čísla zastírají skutečnost, že vlivem nižší imigrace, míry porodnosti a úmrtnosti stárne Japonsko mnohem rychleji než Spojené státy. Během uvažovaného období (1980-2010) se tak populace nad 65 let věku zvýšila v Japonsku

ze 9,1% na 22,6% v porovnání s USA, kde za stejné období došlo k nárůstu z 11,2% na 13%. Průměrný věk práceschopného obyvatelstva se v Japonsku změnil ze 38,4 na 42,3, zatímco v USA zůstal prakticky nezměněn – ze 40,6 navýšil na 40,8. (UN Population Division)

Japonský přebytek běžného účtu a jeho americký deficit by tedy mohly být výsledkem volných kapitálových toků probíhajících za účelem optimalizace úrokových diferencí vzniklých vlivem odlišného demografického vývoje obou států. Je však třeba ještě jednou zdůraznit, že podobné projekce jsou pouhými aproximacemi a neberou v potaz značnou část dalších skutečností, které běžný účet ovlivňují.

Z výše napsaného vyplývá, že „populačně mladé“ státy projdou na počátku demografického přechodu obdobím zvýšené závislosti na cizím kapitálu před nástupem vlastní finanční nezávislosti. V té chvíli je totiž růst příjmu „per capita“ potlačen velkým počtem dětí a mladistvých v poměru k práceschopnému obyvatelstvu; ve společnosti je málo pracujících a střadatelů. Jak demografický přechod postupuje, tito mladiství vstupují na pracovní trh a příjmy na obyvatele rostou. Nakonec ale demografická „dividenda“ vyprchá a dochází k opětovnému snížení příjmů v důsledku zvýšení míry závislosti, tentokrát způsobeného velkým podílem důchodového obyvatelstva.

Export kapitálu z rozvinutých zemí do rozvojových by tedy mohl přispět k řešení populačního problému. Ve vyspělých zemích by došlo ke snížení tlaku na úrokové míry při jejich současném zvýšení v zemích rozvojových. Kapacity pro produkci nejrůznějšího spotřebního zboží by byly přesunuty do rozvojových zemí, což by výrazně odlehčilo trhům práce obou zúčastněných stran. Přitom výnos industrializovaných zemí z takto investovaného kapitálu by byl zřejmě vyšší než pokud by byl držen doma. Žádoucí však je, aby byl v rozvojových zemích tento kapitál využit k investicím, byl dále akumulován za účelem splacení úroků a jistiny - nikoliv užít pouze k vyšší spotřebě. Důležitým a zajímavým současně je v této teorii předpoklad, že jakmile je globální demografický přechod plně završen, vliv složení populace na ekonomickou výkonnost se stává zanedbatelný. Na základě tohoto schématu lze usuzovat, že všechny výše popsané demograficko-ekonomické výkyvy jsou pouze dočasné, ačkoliv slovo „dočasné“ může znamenat až 100 let. (Williamson; 2001)

Příloha 10.2 - Region MENA a migrace

Oblast Severní Afriky spojená s regionem Středního východu (MENA) by teoreticky byla Evropě vhodným demografickým partnerem. Vysoké míry porodnosti a s nimi spjatý populační růst, které byly zastaveny až efektivní realizací politik podporujících kontrolu porodnosti a rodinné plánování v průběhu 80. let 20. století, změnilly věkovou strukturu obyvatelstva a vytvořily tzv. „youth bulge“. Jedná se o část populace ve věku 20-29 let, která v současné době (2009) čítá 96 milionů lidí (v roce 2030 se bude její velikost pohybovat kolem 104 milionů). Bez přehánění lze říci, že nejpočetnější generace jaká se v tomto regionu kdy narodila právě vstupuje na pracovní trh.

Toto „youth bulge“ pravděpodobně poskytlo celému regionu tzv. demografickou dividendu (demographic gift), což znamená že generace v současnosti vstupující na pracovní trh nemusí zadlužovat ty budoucí za účelem podpory mnohačlených rodin (jako to dělaly generace minulé). Z takovéto situace, příznivé pro úspory a investice, by teoreticky mohla dočasně profitovat celá tamní společnost a na první pohled by takový vývoj měl zpomalit emigraci, neboť nižší míry závislosti umožňují kumulaci úspor a jejich následné přetavení do investic, rozvoje a snížení nezaměstnanosti. Nicméně k tvorbě úspor je nejprve nutné mít možnost peníze vydělat.

Přínejmenším do roku 2030 bude počet lidí vstupujících na místní pracovní trh výrazně větší než počet těch, kteří jej opouštějí. To představuje pro politiky všech relevantních zemí výraznou výzvu, neboť absorpční kapacita těchto pracovních trhů je podstatně nižší. Za současných podmínek trvá mladým vzdělaným lidem 2-3 roky najít první práci a stejný čas zabere akumulace prostředků pro svatbu. Nezaměstnanost roste ve všech státech, zvláště mezi mladými vystudovanými lidmi. Příkladem za všechny může být Alžírsko, které své ropné bohatství nikdy nedokázalo přeměnit v pracovní příležitosti. Nezaměstnanost pro věkovou skupinu 20-24 let dosahovala v roce 2008 31% a pro rozmezí 25-29 let činila 26%. V Maroku je nezaměstnanost mezi lidmi s vysokoškolským diplomem 24%, což ostře kontrastuje s 9% nezaměstnaností těch co jej nemají. Takový dopad progresu ve vzdělávacím procesu je minimálně překvapující a existuje oprávněný předpoklad, že přítomnost takovýchto demotivujících faktorů by jej mohla do budoucna zastavit. Prozatím tedy nedokázala oblast svou „dividendu“ využít.

Vlivem poklesu plodnosti (ze 7,0 v roce 1960 na 2,9 v roce 2008) dochází ke zvýšení participace žen v pracovním procesu (region MENA má celosvětově nejnižší podíl žen na pracujícím obyvatelstvu) a k rozšíření možností jejich vzdělávání při současném zvyšování věku při vstupu do manželství. To samozřejmě dále přispívá ke zostření konkurence na trhu práce. Ačkoliv nedávný (2008) roční populační růst dosahoval hodnoty „pouze“ 1,7%, míra růstu práceschopného obyvatelstva činí 3% a nárůst poptávky po práci (do které je zahrnut i rostoucí podíl žen činí dokonce 4-5%. Celý problém je dále prohlubován skutečností, že starší zaměstnanci, kteří v současné době odcházející do důchodu, uvolňují pozice neodpovídající vzdělání a kvalifikaci nové generace. V nehorším případě by důsledkem takového stavu mohl být vysoký počet mladých lidí bez prostředků obživy a schopnosti produktivně přispívat dalšímu rozvoji společnosti, což může nakonec vyústit i v této oblasti běžné sociální nepokoje. V Evropě bude přitom situace přesně opačná – od roku 2010 po dalších 20 let se objem práceschopného obyvatelstva EU začne ztenčovat jako důsledek nízkých měr porodnosti posledních desetiletí. (Fargues; 2008)

Ve prospěch uvažované migrace hovoří i geografická poloha, tamní převládající ekonomické podmínky a ve srovnání s dřívějšími generacemi v průměru mladší, vzdělanější, mobilnější (tzn. rodinnými povinnostmi v menší míře zatížení) současní obyvatelé. Konečný stupeň migrace však bude záviset i na dalších faktorech.

Mimo uvolnění Společné imigrační politiky zemí EU by objem imigračních toků podpořilo následující:

- a) ekonomický růst oblasti podnícený velkým procentem mladých pracovníků a změnou genderového poměru v rámci pracující populace
- b) další zhoršení pracovních podmínek mladších, relativně dobře vzdělaných pracovníků v důsledku realizace neadekvátních ekonomických politik
- c) neudržitelný tlak na přírodní zdroje, zejména pak pitnou vodu, plynoucí z rostoucí hustoty obyvatelstva (především Sýrie a Turecko - řeka Eufrat, Israel a Jordánsko - řeka Jordán, Libanon a Sýrie - řeka Oronte, celé povodí Nilu)
- d) politická a bezpečnostní nestabilita oblastí (potenciálními zdroji konfliktu jsou v tomto ohledu etnické konflikty v Súdánu, napětí mezi křesťany a muslimy nebo Šiíty a Sunity v Libanonu a Iráku, požadavky pracovních migrantů na změnu legislativy týkající se jejich pobytu v zemích GCC a samozřejmě nedořešený Palestinsko-Israelský problém)

Po určitém poklesu v 90. letech 20. století došlo po roce 2000 k oživení migračních toků v oblasti. Nárůst v objemu migrace byl zaznamenán v případě Maroka, Libanonu, Egypta, Alžírsko a Tuniska, zatímco o poklesu lze hovořit u Turecka a Íránu. Do Evropy směřují hlavně obyvatelé oblasti Magrebu a Turecka, zatímco ti z Mašreku a Íránu zůstávají v oblasti MENA nebo odcházejí do Severní Ameriky.

V současné době jsou všechny země regionu MENA, vyjma členských států Gulf Cooperation Council, cílovými i zdrojovými zeměmi mezinárodní migrace. Oproti minulosti (1960 - 1990) se jedná o posun, neboť v té době byl region ekonomicky ostře rozdělen na země cílové (GCC a Libye) a zdrojové (ostatní). V posledních letech však ani na ropu bohaté země negenerují dostatek pracovních příležitostí a potýkají se s domácí nezaměstnaností.

Jižní a východní středomořské země (SEM), dřívější zdrojové země migrantů, se během posledních 10 let změnil v jejich příjemce. První příčinou je nárůst legálních i nelegálních pracovních příležitostí a ekonomických disparit mezi těmito zeměmi a jejich méně rozvinutými sousedy ze sub-saharské Afriky, střední a východní Asie. Další příčinou jsou regionální konflikty v zemích jako Írán, Somálsko, Súdán, Demokratická republika Kongo nebo Eritrea. A konečně třetím faktorem jsou migranti směřující do Evropy nebo GCC, pro které představují státy SEM pouze přestupní zemi.

Vzhledem ke geografické blízkosti SEM vůči Evropě se mnoho lidí domnívá, že hlavní složkou zde je právě třetí skupina. Nicméně z celkového odhadovaného počtu 5,6 milionu většinou ilegálních migrantů přítomných v SEM jsou 4 miliony zaměstnány na místních pracovních trzích, 1,5 milionu tvoří uprchlíci z území Palestiny (majorita z nich má v plánu se po stabilizaci domácí situace vrátit) a pouze 100 000 má namířeno do Evropy. Z toho vyplývá, že oblast SEM je svébytnou cílovou destinací, nikoliv pouze tranzitním regionem. (Fargues; 2008)

Je však třeba říci, že tváří v tvář převážně ilegální migraci přijímají místní vlády vůči imigrantům politiky spíše separační než integrační. Migranti, i kvalifikovaní, mají jen velmi omezené možnosti získat legálně zaměstnání, nepožívají státní ochranu a spíše přežívají než prosperují.

Evropské obavy z hord přistěhovalců čekajících na jihu jsou pravděpodobně neopodstatněné. Většina nelegálních přistěhovalců v EU do ní neproniklo skrze země SEM. Častějším scénářem je legální příjezd a následné porušení vízových podmínek. Maximální odhady o počtu nelegálních migrantů ze zemí SEM v EU za rok 2007 hovoří o 100 000 přistěhovalců, přičemž nic nenasvědčuje tomu že by se situace v nejbližší budoucnosti měla zhoršovat. Ostrý rozpor ve struktuře populace navíc není sám o sobě postačující podmínkou migrace. EU-27 totiž zřejmě není jediným možným cílovým regionem emigrantů z této oblasti a musí pro ně tudíž vytvořit dostatečně atraktivní podmínky. Vážným soupeřem jsou pro ni zejména prosperující arabské země při pobřeží Perského zálivu, těžící z relativní kulturní blízkosti a ekonomické stability.

Ať už však bude migrace obyvatel tohoto regionu směřovat kamkoliv, do budoucna se bude její objem téměř jistě zvyšovat a její podoba bude od té minulé diametrálně odlišná. Dříve platný vzorec, v rámci kterého ženatí muži odcházeli hledat relativně krátkodobou práci do zahraničí s cílem podporovat rodinu prostřednictvím remitencí (objem remitencí plynoucích do regionu vzrostl z 8,8mld. USD v roce 1980 na 28,5 USD v roce 2007, obé v cenách běžného období) pozbývá platnost. Dnešní a budoucí migranti jsou mladí, svobodní, zaměřeni na vlastní rozvoj a potřeby a mnozí vážně uvažují o variantě setrvání v zahraničí natrvalo. (Fargues; 2008)

Příloha 10.3 – Noční satelitní snímek USA

Zdroj: Mayhew, Simmon; 2000

Příloha 10.4 – Možný vztah mezi religiozitou a porodností

Američtí politologové Pippa Norris a Ronald Inglehart se na základě svých pozorování domnívají, že snižování pobožnosti ve společnosti je hlavní příčinou následného snižování porodnosti. Poukázali na skutečnost, že v sekulárních společnostech s různým stupněm ekonomického blahobytu poklesla fertilita pod reprodukční hranici 2,1. Naproti tomu ve společnostech jejichž hodnoty jsou i dnes z velké míry utvářeny náboženstvím (a to libovolným) je populační růst dynamický.

Podle Norrisa a Ingleharta je příčinou ztráty „pobožnosti“ a následného poklesu porodnosti existence sociálního zabezpečení. Koncept „státu blahobytu“ sice lidi osvobozuje od nejzásadnějších existenciálních problémů, zároveň s tím však tradiční hodnoty a náboženství pozbývají svou základní funkci a jsou plynule nahrazeny individualistickými postoji vedoucími k nižšímu počtu dětí. V sekularizovaných společnostech je totiž porodnost vnímána jen jako jedna z mnoha oblastí života podléhajícímu svobodnému rozhodování jedince, zatímco společnosti vyznávající „tradiční“ hodnoty považují přistupování k porodnosti z pozice vědomého kalkulu za krajně nevhodné. (Norris, Inglehart; 2004)

Ve světle výsledků takovýchto studií jsme svědky paradoxního jevu. Na jedné straně roste počet společností ve kterých probíhá proces sekularizace, na druhou stranu klesá relativní počet jejich členů v porovnání s nábožensky založenými skupinami. Dochází tak k prohlubování kulturních, sociálních i politických rozdílů mezi oběma tábory.

I přes zřejmou souvislost však není roli a vlivu náboženství potažmo kultury jako celku v procesu demografických změn věnována patřičná pozornost. V centru dění jsou především změny proměnné ekonomické, částečně i proto že jsou nejnáze měřitelné. Sociologové kupříkladu mají mnohem méně prostředků jak měřit institucionální a ideové změny ve společnosti. Ještě těžší je pak měřit dopad takových změn. To by však nemělo být důvodem k jejich přehlížení.

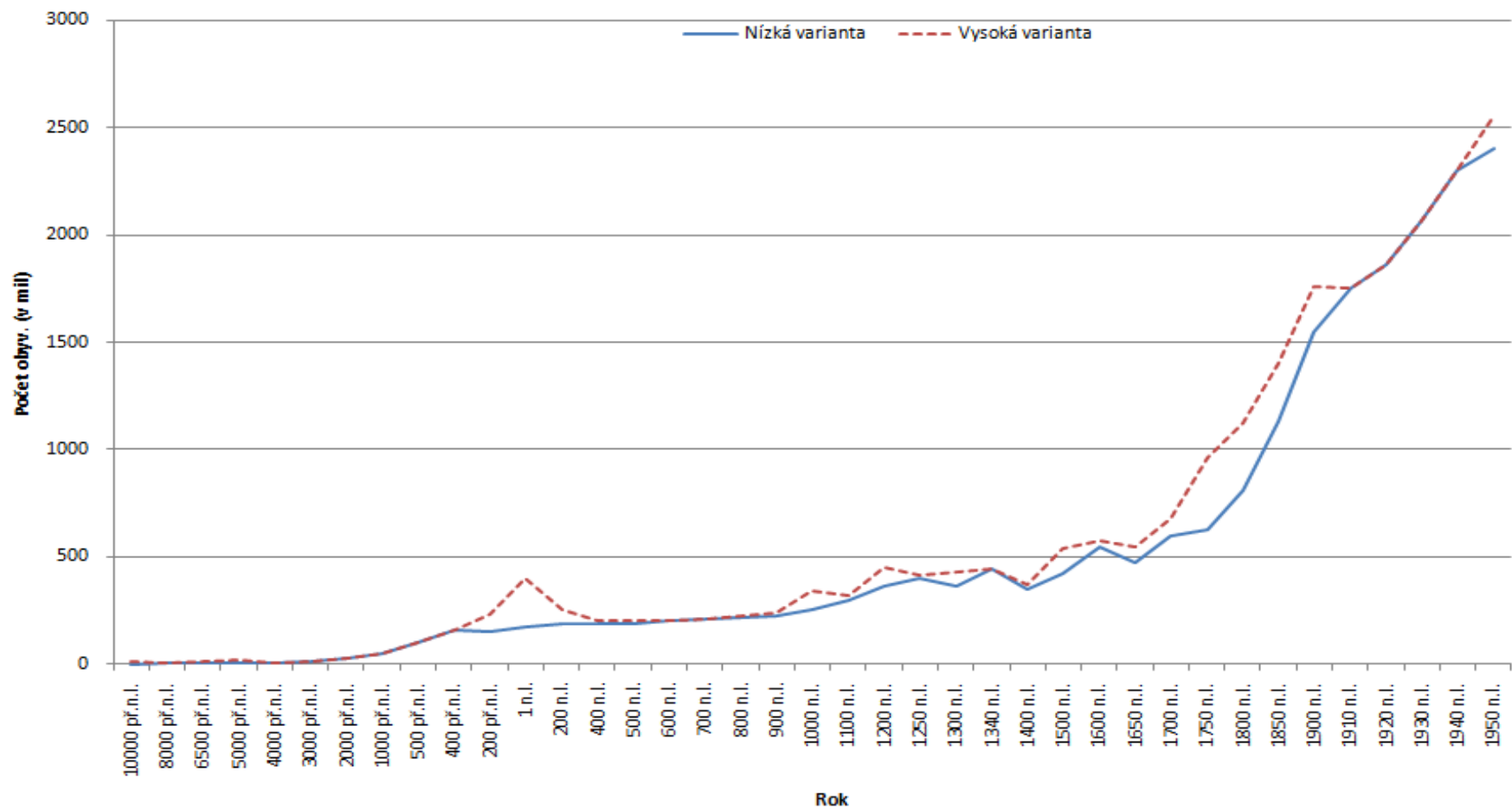
Příloha 10.5 – Historický vývoj počtu obyvatel

	Nízká varianta	Vysoká varianta
Rok	Velikost populace (v mil.)	Velikost populace (v mil.)
10000 př.n.l.	1	10
8000 př.n.l.	5	5
6500 př.n.l.	5	10
5000 př.n.l.	5	20
4000 př.n.l.	7	7
3000 př.n.l.	14	14
2000 př.n.l.	27	27
1000 př.n.l.	50	50
500 př.n.l.	100	100
400 př.n.l.	162	162
200 př.n.l.	150	231
1 n.l.	170	400
200 n.l.	190	256
400 n.l.	190	206
600 n.l.	200	206
700 n.l.	207	210
900 n.l.	226	240
1000 n.l.	254	345
1100 n.l.	301	320
1200 n.l.	360	450
1300 n.l.	360	432
1400 n.l.	350	374
1500 n.l.	425	540
1600 n.l.	545	579
1700 n.l.	600	679
1800 n.l.	813	1125
1850 n.l.	1128	1402
1900 n.l.	1550	1762
1910 n.l.	1750	1750
1930 n.l.	2070	2070
1940 n.l.	2300	2300
1950 n.l.	2400	2556

Rok	Velikost populace (v mil.)
1950	2555,98
1955	2780,30
1960	3039,43
1965	3345,41
1970	3706,60
1975	4086,39
1980	4453,86
1985	4850,22
1990	5277,73
1995	5687,01
2000	6081,00
2005	6462,18
2010	6840,42
2015	7215,04
2020	7570,22
2025	7905,21
2030	8224,50

Zdroj: data US Census Bureau, zpracování vlastní

Graf 10.5 – Světový vývoj počtu obyvatel za období 1000 př.n.l. až 1950

Zdroj: data US Census Bureau, zpracování vlastní

Příloha 10.6 – Svět: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.6.1 – Svět, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	2529346	461214	18,2	1535985	60,7	130543	5,2	24
1955	2763453	485008	17,6	1638347	59,3	144968	5,2	23,5
1960	3023358	504915	16,7	1746867	57,8	159920	5,3	23,2
1965	3331670	556517	16,7	1898117	57,0	176391	5,3	22,5
1970	3685777	665532	18,1	2106381	57,1	200917	5,5	22,1
1975	4061317	759457	18,7	2336853	57,5	229471	5,7	22,4
1980	4437609	838943	18,9	2608554	58,8	261319	5,9	23
1985	4846247	933386	19,3	2921091	60,3	284743	5,9	23,7
1990	5290452	1000988	18,9	3229871	61,1	321888	6,1	24,4
1995	5713073	1032139	18,1	3521935	61,6	368568	6,5	25,4
2000	6115367	1083694	17,7	3843548	62,9	417242	6,8	26,6
2005	6512276	1176550	18,1	4192199	64,4	472589	7,3	27,9
2010	6908688	1218070	17,6	4523706	65,5	523478	7,6	29,1
2015	7302186	1205447	16,5	4803840	65,8	601185	8,2	30,2
2020	7674833	1205720	15,7	5038785	65,7	713855	9,3	31,5
2025	8011533	1230407	15,4	5262050	65,7	832326	10,4	32,8
2030	8308895	1260590	15,2	5454824	65,7	969440	11,7	34,2

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.6.2 – Svět, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	37,2	19,5	4,92	46,6	1,77
1955-1960	35,3	17,3	4,81	49,5	1,8
1960-1965	34,9	15,5	4,91	52,4	1,94
1965-1970	33,4	13,2	4,78	56,1	2,2
1970-1975	30,8	11,4	4,32	58,2	1,94
1975-1980	28,4	10,7	3,83	60,2	1,77
1980-1985	27,9	10,3	3,61	61,7	1,76
1985-1990	27,3	9,7	3,43	63,2	1,75
1990-1995	24,7	9,4	3,8	64,0	1,54
1995-2000	22,5	8,9	2,82	65,2	1,36
2000-2005	21,2	8,6	2,67	66,4	1,26
2005-2010	20,3	8,5	2,56	67,6	1,18
2010-2015	19,4	8,3	2,49	68,9	1,11
2015-2020	18,2	8,3	2,4	70,1	1
2020-2025	16,9	8,3	2,3	71,1	0,86
2025-2030	15,8	8,5	2,21	72,1	0,73

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.7 – Rozvinuté země: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.7.1 – Rozvinuté země, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	812026	138314	17	525928	64,8	63927	7,9	29
1955	862810	138690	16,1	555544	64,4	71352	8,3	29,4
1960	914618	138795	15,2	579127	63,3	78455	8,6	29,9
1965	965620	148468	15,4	613282	63,5	87687	9,1	30
1970	1007477	166388	16,5	645786	64,1	99840	9,9	30,6
1975	1046894	175880	16,8	680468	65,0	112961	10,7	31,1
1980	1081847	179428	16,6	712676	65,9	126350	11,7	32
1985	1113543	174181	15,6	745142	66,9	129917	11,7	33,3
1990	1147345	168201	14,7	767865	66,9	143478	12,5	34,5
1995	1174680	165324	14,1	784404	66,8	159665	13,6	35,9
2000	1194967	164464	13,8	804685	67,3	171510	14,4	37,3
2005	1216550	166368	13,7	823083	67,7	186347	15,3	38,6
2010	1237228	158571	12,8	835662	67,5	197304	15,9	39,7
2015	1254845	146054	11,6	830077	66,1	218560	17,4	40,8
2020	1268343	140653	11,1	820254	64,7	241726	19,1	41,9
2025	1277113	142944	11,2	808760	63,3	265853	20,8	43
2030	1281628	144515	11,3	795709	62,1	288364	22,5	44,1

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.7.2. – Rozvinuté země, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	22,4	10,3	2,82	66,0	1,21
1955-1960	21,3	9,7	2,78	68,3	1,17
1960-1965	19,6	9,4	2,67	69,8	1,9
1965-1970	17,2	9,4	2,37	70,5	0,85
1970-1975	16,1	9,5	2,17	71,3	0,77
1975-1980	14,9	9,5	1,94	72,1	0,66
1980-1985	14,5	9,7	1,86	72,9	0,58
1985-1990	13,9	9,7	1,82	74,0	0,6
1990-1995	12,4	10	1,67	74,1	0,47
1995-2000	11,2	10,1	1,56	75,0	0,34
2000-2005	11,1	10,2	1,58	75,8	0,36
2005-2010	11,2	10,1	1,64	77,1	0,34
2010-2015	11	10,2	1,65	78,0	0,28
2015-2020	10,6	10,4	1,66	78,9	0,21
2020-2025	10,2	10,7	1,67	79,7	0,14
2025-2030	9,9	11,1	1,7	80,4	0,07

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.8 – Rozvojové země: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.8.1 – Rozvojové země, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	1717320	322900	18,8	1010058	58,8	66616	3,9	21,6
1955	1900643	346318	18,2	1082803	57,0	73616	3,9	20,8
1960	2108740	366120	17,4	1167740	55,4	81465	3,9	20,3
1965	2366050	408049	17,2	1284835	54,3	88703	3,7	19,4
1970	2678300	499144	18,6	1460595	54,5	101077	3,8	19
1975	3014422	583577	19,4	1656386	54,9	116510	3,9	19,4
1980	3355762	659515	19,7	1895878	56,5	134969	4	20,1
1985	3732705	759205	20,3	2175949	58,3	154826	4,1	20,8
1990	4143107	832788	20,1	2462007	59,4	178410	4,3	21,6
1995	4538393	866815	19,1	2737530	60,3	208903	4,6	22,7
2000	4920400	919231	18,7	3038863	61,8	245732	5	24,1
2005	5295726	1010181	19,1	3369116	63,6	286242	5,4	25,4
2010	5671460	1059499	18,7	3688043	65,0	326174	5,8	26,8
2015	6047341	1059393	17,5	3973763	65,7	382625	6,3	28,1
2020	6406489	1065066	16,6	4218531	65,8	472129	7,4	29,4
2025	6734421	1087463	16,1	4453290	66,1	566472	8,4	30,8
2030	7027267	1116075	15,9	4659115	66,3	681075	9,7	32,4

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.8.2 – Rozvojové země, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	44	23,7	6	41,0	2,3
1955-1960	41,5	20,7	5,8	44,2	2,8
1960-1965	41,3	18,1	5,94	47,5	2,3
1965-1970	39,8	14,7	5,81	52,2	2,48
1970-1975	36,1	12,1	5,18	54,9	2,37
1975-1980	32,9	11,1	4,53	57,2	2,15
1980-1985	32	10,4	4,19	59,0	2,13
1985-1990	31,1	9,8	3,89	60,6	2,9
1990-1995	28	9,2	3,43	61,7	1,82
1995-2000	25,4	8,6	3,1	63,1	1,62
2000-2005	23,6	8,3	2,89	64,4	1,47
2005-2010	22,3	8,1	2,73	65,6	1,37
2010-2015	21,2	7,9	2,62	67,0	1,28
2015-2020	19,8	7,8	2,5	68,3	1,15
2020-2025	18,2	7,9	2,39	69,4	1
2025-2030	16,9	8	2,28	70,5	0,85

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.9 – Afrika: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.9.1 – Afrika, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	227270	42811	18,7	125063	55,0	7393	3,3	19,2
1955	253397	47145	18,6	137892	54,4	8001	3,2	18,9
1960	285049	52324	18,4	152826	53,6	8867	3,1	18,4
1965	322309	59005	18,3	170455	52,9	9996	3,1	18
1970	366792	67971	18,5	191871	52,3	11475	3,1	17,7
1975	418765	78902	18,8	218182	52,1	12958	3,1	17,5
1980	482236	91743	19	251198	52,1	14933	3,1	17,5
1985	556131	106276	19,1	289281	52,0	17088	3,1	17,4
1990	638729	122707	19,2	333683	52,2	19657	3,1	17,5
1995	726285	143099	19,7	386388	53,2	22916	3,2	18
2000	819462	166014	20,3	445501	54,4	26663	3,3	18,5
2005	921073	189174	20,5	511102	55,5	30865	3,4	19,1
2010	1033043	208897	20,2	581696	56,3	35481	3,4	19,7
2015	1153038	227288	19,7	658430	57,1	41568	3,6	20,4
2020	1276369	250259	19,6	743665	58,3	49278	3,9	21,2
2025	1400184	277493	19,8	837631	59,8	58642	4,2	22,2
2030	1524187	302522	19,8	937194	61,5	69348	4,5	23,4

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.9.2 – Afrika, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	48	25,7	6,63	38,7	2,18
1955-1960	47,9	23,8	6,7	40,7	2,35
1960-1965	47,6	22	6,75	42,7	2,46
1965-1970	46,8	20,4	6,72	44,5	2,59
1970-1975	46,2	18,8	6,69	46,5	2,65
1975-1980	45,8	17,2	6,61	48,6	2,82
1980-1985	44,8	15,9	6,44	50,2	2,85
1985-1990	43,1	14,9	6,14	51,4	2,77
1990-1995	40,6	14,4	6,65	51,6	2,57
1995-2000	38,5	13,8	5,23	52,0	2,41
2000-2005	37,2	13,3	4,91	52,7	2,34
2005-2010	36	12,5	4,61	54,1	2,29
2010-2015	33,8	11,5	4,27	56,0	2,2
2015-2020	31,2	10,5	3,89	57,8	2,3
2020-2025	28,6	9,8	3,54	59,5	1,85
2025-2030	26,4	9,2	3,23	61,2	1,7

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.10 – Sub-saharská Afrika: vybrané demografické ukazatele

Tab.10.10.1 – Sub-saharská Afrika, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	183478	34537	18,8	100569	54,8	5855	3,2	19
1955	204165	38192	18,7	111013	54,4	6333	3,1	18,8
1960	229222	42634	18,6	123405	53,8	7019	3,1	18,5
1965	259186	47899	18,5	137746	53,1	7879	3	18,1
1970	294963	54670	18,5	155254	52,6	8827	3	17,8
1975	337635	63175	18,7	176154	52,2	10043	3	17,5
1980	389754	73360	18,8	202043	51,8	11492	2,9	17,3
1985	449716	85151	18,9	232086	51,6	13174	2,9	17,2
1990	518053	99279	19,2	267804	51,7	15160	2,9	17,2
1995	593183	116292	19,6	310488	52,3	17470	2,9	17,5
2000	674842	135048	20	357942	53,0	20258	3	17,8
2005	764328	154942	20,3	410962	53,8	23427	3,1	18,2
2010	863314	175013	20,3	470544	54,5	27182	3,1	18,6
2015	970173	195467	20,1	538029	55,5	31648	3,3	19,1
2020	1081114	218393	20,2	614411	56,8	37140	3,4	19,9
2025	1193752	243869	20,4	699601	58,6	43553	3,6	20,9
2030	1307831	267181	20,4	790895	60,5	50863	3,9	22

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.10.2 – Sub-saharská Afrika, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	47,8	26,3	6,57	37,8	2,14
1955-1960	47,8	24,5	6,62	39,7	2,32
1960-1965	47,7	22,8	6,69	41,5	2,46
1965-1970	47,3	21,3	6,7	43,2	2,59
1970-1975	47,1	19,7	6,73	45,1	2,7
1975-1980	46,9	18,2	6,72	47,1	2,87
1980-1985	46,1	17,2	6,61	48,3	2,86
1985-1990	45	16,4	6,42	49,2	2,83
1990-1995	43,4	16,1	6,7	49,1	2,71
1995-2000	41,6	15,5	5,72	49,4	2,58
2000-2005	40,2	14,9	5,41	50,0	2,49
2005-2010	38,6	13,9	5,8	51,5	2,44
2010-2015	36,2	12,6	4,66	53,5	2,33
2015-2020	33,3	11,5	4,2	55,5	2,17
2020-2025	30,6	10,5	3,77	57,3	1,98
2025-2030	28,2	9,7	3,4	59,2	1,83

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.11 – Asie: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.11.1 – Asie, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	1402887	18,8838789	18,8	838789	59,8	57330	4,1	22,3
1955	1541775	18,2892124	18,2	892124	57,9	63401	4,1	21,5
1960	1693992	17,2954592	17,2	954592	56,4	69680	4,1	21
1965	1885955	17,11045511	17,1	1045511	55,4	74912	4	20,1
1970	2125393	18,71185467	18,7	1185467	55,8	85105	4	19,7
1975	2379374	19,21335230	19,2	1335230	56,1	98361	4,1	20,2
1980	2622565	19,41517420	19,4	1517420	57,9	114169	4,4	21,1
1985	2889608	20,31735010	20,3	1735010	60,0	131364	4,5	22,1
1990	3178810	20,11949909	20,1	1949909	61,3	151599	4,8	23
1995	3448034	18,72141822	18,7	2141822	62,1	178204	5,2	24,3
2000	3698296	182349588	18	2349588	63,5	210649	5,7	25,8
2005	3936536	18,52581304	18,5	2581304	65,6	245537	6,2	27,4
2010	4166741	18,12796827	18,1	2796827	67,1	278282	6,7	29
2015	4390603	16,72973323	16,7	2973323	67,7	325291	7,4	30,4
2020	4596256	15,63106183	15,6	3106183	67,6	399000	8,7	31,9
2025	4772523	153226627	15	3226627	67,6	472385	9,9	33,5
2030	4916701	14,73318000	14,7	3318000	67,5	562464	11,4	35,2

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.11.2 – Asie, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	42,3	23,5	5,73	41,2	1,89
1955-1960	39	20,4	5,4	44,5	1,88
1960-1965	39	17,6	5,55	48,1	2,15
1965-1970	37,7	13,9	5,46	53,7	2,39
1970-1975	33,7	11	4,76	56,6	2,26
1975-1980	29,8	10,1	0,43	59,0	1,95
1980-1985	28,9	9,6	3,72	60,9	1,94
1985-1990	28,4	9	3,47	62,7	1,91
1990-1995	25,1	8,4	3,1	64,2	1,63
1995-2000	22,2	7,8	2,69	65,9	1,4
2000-2005	20,3	7,4	2,5	67,6	1,25
2005-2010	19	7,4	2,35	68,9	1,14
2010-2015	18,1	7,4	2,26	70,3	1,5
2015-2020	16,8	7,4	2,18	71,5	0,92
2020-2025	15,4	7,4	2,9	72,6	0,75
2025-2030	14,2	8	2,1	73,6	0,6

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.12 – Latinská Amerika a Karibská oblast: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.12.1 – Latinská Amerika a Karibská oblast, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	167307	31603	18,9	94139	56,3	5874	3,5	20
1955	191596	34756	18,1	105678	55,2	6846	3,6	19,6
1960	219651	38861	17,7	118263	53,8	8151	3,7	19,2
1965	252204	44865	17,8	133684	53,0	9840	3,9	18,8
1970	286472	53842	18,8	153032	53,4	11730	4,1	18,9
1975	323323	63729	19,7	176180	54,5	13867	4,3	19,3
1980	362655	73508	20,3	203187	56,0	16321	4,5	20
1985	402103	81061	20,2	230831	57,4	18588	4,6	20,9
1990	442310	87343	19,7	260632	58,9	21730	4,9	22
1995	482265	94474	19,6	292410	60,6	25683	5,3	23,2
2000	521228	101053	19,4	325450	62,4	30038	5,8	24,5
2005	556512	104138	18,7	355914	64,0	34953	6,3	26
2010	588649	105457	17,9	385130	65,4	40755	6,9	27,7
2015	618486	106795	17,3	412407	66,7	48425	7,8	29,6
2020	645543	106851	16,6	435217	67,4	58654	9,1	31,4
2025	669533	104192	15,6	452420	67,6	70643	10,6	33,3
2030	689859	100139	14,5	463464	67,2	84675	12,3	35,1

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.12.2 – Latinská Amerika a Karibská oblast, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	42,5	15,6	5,85	51,3	2,71
1955-1960	41,7	13,7	5,9	54,3	2,73
1960-1965	41	12,3	5,95	56,9	2,76
1965-1970	37,8	11	5,52	58,8	2,55
1970-1975	35,2	9,8	5,1	60,9	2,42
1975-1980	33	8,7	4,46	63,1	2,3
1980-1985	30,7	7,8	3,93	65,2	2,7
1985-1990	27,8	7,1	3,42	67,1	1,91
1990-1995	25,3	6,6	3,2	68,9	1,73
1995-2000	23,2	6,2	2,73	70,7	1,55
2000-2005	21,2	6	2,5	72,1	1,31
2005-2010	19	6	2,26	73,4	1,12
2010-2015	17,3	6,1	2,9	74,5	0,99
2015-2020	15,9	6,2	1,98	75,6	0,86
2020-2025	14,8	6,5	1,9	76,5	0,73
2025-2030	13,8	6,9	1,85	77,3	0,6

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.13 – USA: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.13.1 – USA, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	157813	23467	14,9	102175	64,7	13043	8,3	30
1955	171152	22333	13	105577	61,7	15080	8,7	30,2
1960	186326	25322	13,6	111760	60,0	17116	9,2	29,6
1965	199453	31325	15,7	120092	60,2	18951	9,5	28,4
1970	209464	36416	17,4	129486	61,8	20603	9,7	28,2
1975	219108	40906	18,7	141026	64,4	22924	10,5	28,7
1980	229469	42707	18,6	152171	66,3	25722	11,2	30,1
1985	240612	40030	16,6	160181	66,6	28431	11,8	31,5
1990	254865	37326	14,6	168053	65,9	31438	12,3	32,8
1995	270648	37339	13,8	177326	65,5	33723	12,5	34
2000	287842	40037	13,9	190190	66,1	35622	12,4	35,1
2005	302741	42935	14,2	202189	66,8	37490	12,4	36
2010	317641	44880	14,1	212260	66,8	41155	13	36,6
2015	332334	45238	13,6	218957	65,9	47617	14,3	37,2
2020	346153	45212	13,1	223678	64,6	55748	16,1	37,9
2025	358735	46672	13	227147	63,3	64951	18,1	38,7
2030	369981	47630	12,9	230392	62,3	73111	19,8	39,5

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab.10.13.2 – USA, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	24,3	9,5	3,45	68,9	1,62
1955-1960	24,3	9,4	3,71	69,7	1,7
1960-1965	21,8	9,4	3,31	70,0	1,36
1965-1970	17,7	0,95	2,55	70,4	0,98
1970-1975	15,7	9,2	2,2	71,5	0,9
1975-1980	15,1	8,6	1,79	73,3	0,92
1980-1985	15,5	8	1,83	74,3	0,95
1985-1990	15,9	8,8	1,92	75,0	1,15
1990-1995	15,7	8,7	2,3	75,7	1,2
1995-2000	14,5	7,9	1,99	77,6	1,23
2000-2005	14,2	7,9	2,4	78,3	1,1
2005-2010	14,2	7,8	2,9	79,2	0,96
2010-2015	13,5	7,8	2,2	79,9	0,9
2015-2020	13	8	1,95	80,5	0,82
2020-2025	12,4	8,2	1,88	81,0	0,71
2025-2030	12	8,7	1,85	81,4	0,62

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.14 – Čína: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.14.1 – Čína, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	544951	99547	18,3	337781	62,0	24412	4,5	23,9
1955	598226	103057	17,2	348668	58,3	27589	4,6	22,5
1960	645927	103794	16,1	363418	56,3	31212	4,7	21,8
1965	716270	118861	16,6	396977	55,4	31492	4,4	20,4
1970	815951	155401	19	456591	56,0	35171	4,3	1,7
1975	911167	174340	19,1	511283	56,1	40064	4,4	20,6
1980	980929	191555	19,5	586128	59,8	46521	4,7	22,1
1985	1053219	232851	22,1	676555	64,2	54367	5,2	23,6
1990	1142090	247433	21,7	755147	66,1	62826	5,5	25
1995	1210969	215862	17,8	804030	66,4	72886	6	27,2
2000	1266954	197155	15,6	855056	67,5	86075	6,7	29,6
2005	1312253	224630	17,1	924229	70,4	99308	7,6	32,1
2010	1354146	228663	16,9	973303	71,9	111432	8,2	34,2
2015	1395998	199892	14,3	998162	71,5	131901	9,4	35,6
2020	1431155	180350	12,6	996036	69,6	166851	11,7	37,1
2025	1453140	173168	11,9	996521	68,6	194186	13,4	38,9
2030	1462468	177622	12,1	983247	67,2	232658	15,9	41,1

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.14.2 – Čína, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	43,8	25,1	6,11	40,8	1,87
1955-1960	36,1	20,7	5,48	44,6	1,53
1960-1965	38	17,1	5,61	49,5	2,7
1965-1970	36,9	10,9	5,94	59,6	2,61
1970-1975	28,6	6,3	4,77	63,2	2,21
1975-1980	21,5	6,7	2,93	65,3	1,48
1980-1985	21,5	7,3	2,61	66,4	1,42
1985-1990	23,7	7,5	2,63	67,4	1,62
1990-1995	18,9	7,1	2,1	68,8	1,17
1995-2000	15,9	6,7	1,8	70,4	0,9
2000-2005	14	6,6	1,77	72,0	0,7
2005-2010	13,5	7	1,77	73,0	0,63
2010-2015	13,7	7,3	1,79	74,0	0,61
2015-2020	13	7,8	1,84	74,9	0,5
2020-2025	11,6	8,3	1,85	75,8	0,31
2025-2030	10,6	9,1	1,85	76,6	0,13

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.15 – Indie: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.15.1 – Indie, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	371857	72007	19,4	220804	59,4	11666	3,1	21,3
1955	406661	76303	18,8	235147	57,8	12756	3,1	20,6
1960	448314	79695	17,8	252138	56,2	13510	3	20
1965	496934	85828	17,3	273464	55,0	15765	3,2	19,4
1970	552964	103850	18,8	308598	55,8	18007	3,3	19,2
1975	617432	123220	20	349159	56,6	21258	3,4	19,7
1980	692637	136053	19,6	395564	57,1	24945	3,6	20,2
1985	774775	149485	19,3	446563	57,6	28742	3,7	20,6
1990	862162	164597	19,1	502790	58,3	32955	3,8	21,1
1995	953148	182936	19,2	565315	59,3	37959	4	21,7
2000	1042590	202080	19,4	632992	60,7	44330	4,3	22,6
2005	1130618	218813	19,4	704611	62,3	51890	4,6	23,7
2010	1214464	233977	19,3	780571	64,3	59734	4,9	25
2015	1294192	242525	18,7	852921	65,9	69632	5,4	26,5
2020	1367225	245123	17,9	916278	67,0	86514	6,3	28,1
2025	1431272	244856	17,1	972464	67,9	104976	7,3	29,9
2030	1484598	241940	16,3	1021687	68,8	124577	8,4	31,7

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.15.2 – Indie, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	43,4	25,5	5,91	37,9	1,79
1955-1960	42,2	22,7	5,9	40,9	1,95
1960-1965	40,5	19,9	5,82	44,0	2,6
1965-1970	38,8	17,3	5,64	47,3	2,14
1970-1975	37,3	15,2	5,26	50,4	2,21
1975-1980	36,2	13,1	4,89	53,9	2,3
1980-1985	34,4	12	4,5	56,0	2,24
1985-1990	32,5	11,1	4,15	57,6	2,14
1990-1995	30,7	10,4	3,86	58,8	2,1
1995-2000	27,7	9,5	3,46	60,5	1,79
2000-2005	25,4	8,9	3,1	62,0	1,62
2005-2010	23	8,5	2,76	63,5	1,43
2010-2015	21	8,1	2,52	65,2	1,27
2015-2020	19,1	7,9	2,3	66,8	1,1
2020-2025	17,2	7,9	2,12	68,1	0,92
2025-2030	15,5	8	1,96	69,4	0,73

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.16 – Rusko: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.16.1 – Rusko, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	102702	21626	21,1	66660	64,9	6354	6,2	25
1955	111402	22072	19,8	74293	66,7	7068	6,3	26,5
1960	119906	19418	16,2	76429	63,7	7554	6,3	27,4
1965	126749	17094	13,5	80443	63,5	8403	6,6	28,5
1970	130392	22083	16,9	85728	65,7	10026	7,2	30,6
1975	134233	25037	18,7	91069	67,8	11883	8,9	30,8
1980	138655	24533	17,7	94483	68,1	14154	10,2	31,3
1985	143541	21100	14,7	97076	67,6	13933	9,7	32,1
1990	148065	19717	13,3	99094	66,9	14943	10,1	33,3
1995	148497	21239	14,3	99028	66,7	17735	11,9	35
2000	146670	23156	15,8	101846	69,4	18138	12,4	36,5
2005	143170	24426	17,1	101828	71,1	19740	13,8	37,3
2010	140367	20276	14,4	101236	72,1	18120	12,9	38,1
2015	137983	14605	10,6	96848	70,2	18819	13,6	38,9
2020	135406	13455	9,9	91895	67,9	20912	15,4	40
2025	132345	14584	11	87392	66,0	23460	17,7	41,7
2030	128864	15359	11,9	84239	65,4	24984	19,4	43,5

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.16.2 – Rusko, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Střední očekávaná délka života (muži)	Střední očekávaná délka života (ženy)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	26,5	9,5	2,85	64,5	60,5	67,3	1,63
1955-1960	25,1	8,7	2,82	66,8	62,5	69,9	1,47
1960-1965	21	8,8	2,55	69,2	64,1	72,8	1,11
1965-1970	14,4	8,3	2,11	69,3	63,8	73,4	0,57
1970-1975	15,3	9,1	2,3	69,0	63,1	73,6	0,58
1975-1980	15,9	10,3	1,94	68,0	61,9	73,1	0,65
1980-1985	16,8	11,4	2,4	67,3	61,4	72,7	0,69
1985-1990	16,1	11,2	2,12	69,0	63,8	73,6	0,62
1990-1995	10,9	13,3	1,55	66,4	60,5	72,5	0,06
1995-2000	8,9	14,4	1,25	65,7	59,6	72,2	-0,25
2000-2005	9,9	16	1,3	64,8	58,5	71,8	-0,48
2005-2010	10,8	15,1	1,37	66,5	60,3	73,1	-0,4
2010-2015	11,3	15,1	1,46	67,9	61,9	74,1	-0,34
2015-2020	10,8	14,9	1,53	69,3	63,6	75,0	-0,38
2020-2025	9,8	14,7	1,58	70,6	65,2	75,8	-0,46
2025-2030	9,1	14,8	1,63	71,6	66,5	76,5	-0,53

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.17 – Japonsko: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.17.1 – Japonsko, vybrané demografické ukazatele 1

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (tisíce)	Populace ve věku 15-24 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Mediánový věk
1950	82824	16234	19,6	48866	59	4058	4,9	22,3
1955	89047	17008	19,1	54497	61,2	4719	5,3	23,6
1960	93189	17520	18,8	59641	64	5312	5,7	25,5
1965	98052	19905	20,3	66675	68	6079	6,2	27,3
1970	104448	20054	19,2	71965	68,9	7311	7	28,9
1975	111619	17078	15,3	75678	67,8	8818	7,9	30,4
1980	116794	16118	13,8	78719	67,4	10628	9,1	32,6
1985	120908	17048	14,1	82338	68,1	12333	10,2	35,1
1990	123191	18848	15,3	85864	69,7	14783	12	37,4
1995	125442	18565	14,8	87308	69,6	18064	14,4	39,6
2000	126706	15965	12,6	86413	68,2	21793	17,2	41,4
2005	127449	14147	11,1	84499	66,3	25362	19,9	43,1
2010	126995	12573	9,9	81531	64,2	28701	22,6	44,7
2015	125791	11950	9,5	77110	61,3	33083	26,3	46,6
2020	123664	11624	9,4	74075	59,9	35244	28,5	48,6
2025	120793	10992	9,1	71630	59,3	35876	29,7	50,6
2030	117424	10098	8,6	68576	58,4	36167	30,8	52,5

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Tab. 10.17.2 – Japonsko, vybrané demografické ukazatele 2

Období	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Úhrnná plodnost	Střední očekávaná délka života (obě pohlaví)	Míra růstu populace (%)
1950-1955	23,8	9,4	3	62,1	1,45
1955-1960	18	7,9	2,16	66,2	0,91
1960-1965	17,1	7,4	1,99	68,9	1,2
1965-1970	17,8	6,9	2,2	71,3	1,26
1970-1975	19	6,6	2,13	73,1	1,33
1975-1980	15,2	6,3	1,83	75,3	0,91
1980-1985	12,8	6,3	1,75	76,9	0,69
1985-1990	11,2	6,5	1,66	78,5	0,37
1990-1995	9,9	7	1,48	79,5	0,36
1995-2000	9,4	7,5	1,37	80,6	0,2
2000-2005	8,9	7,9	1,3	82,1	0,12
2005-2010	8,2	9,1	1,27	82,7	-0,07
2010-2015	7,5	9,8	1,27	83,7	-0,19
2015-2020	7	10,7	1,3	84,4	-0,34
2020-2025	6,9	12	1,35	84,9	-0,47
2025-2030	7	13	1,4	85,3	-0,57

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.18 – EU-27: vybrané demografické ukazatele

Tab. 10.18.1 – EU-27, vybrané demografické ukazatele 1

Název státu	Hrubá míra čisté migrace (na 1000 obyv.)*	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)*	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)*	Hrubý přirozený přírůstek*	Úhrnná plodnost**	Střední očekávaná délka života (muži)**	Střední očekávaná délka života (ženy)**
Evropská unie (27 zemí)	1,9	10,8	9,6	1,2	1,5	-	-
Belgie	5,1	11,5	9,4	2,1	1,82	77,5	83,5
Bulharsko	-0,1	10,4	14,3	-3,9	1,48	69,5	76,6
Česká republika	3,3	11	10,1	0,9	1,5	74	80,1
Dánsko	5	11,3	9,9	1,4	1,89	-	-
Německo	-0,7	7,9	10,2	-2,3	1,37	77,2	82,5
Estonsko	0,1	11,8	12	-0,2	1,66	67,6	79,2
Irsko	-9,9	16,8	6,8	10	-	-	-
Řecko	3,2	10,7	9,8	0,9	1,45	77,2	82,2
Španělsko	1,7	12,3	8,4	3,9	1,46	79,1	85,2
Francie	1,2	12,9	8,5	4,4	2,02	77,5	84,3
Itálie	6,4	9,2	9,7	-0,5	1,41	78,8	84,1
Kypr	1,2	11,6	6,5	5,1	-	-	-
Litva	-2,1	9,8	13,3	-3,5	1,45	67,2	77,9
Lotyšsko	-4,6	11	12,6	-1,6	1,47	66,3	77,6
Lucembursko	13,6	11,2	7,3	3,9	1,61	-	-
Maďarsko	1,6	9,7	13	-3,3	1,35	-	-

Název státu	Hrubá míra čisté migrace (na 1000 obyv.)*	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)*	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)*	Hrubý přirozený přírůstek*	Úhrnná plodnost**	Střední očekávaná délka života (muži)**	Střední očekávaná délka života (ženy)**
Malta	5	9,5	7,9	1,6	1,43	76,9	81,9
Holandsko	2,4	11,2	8,1	3,1	1,77	78,4	82,4
Rakousko	2,1	9,2	9,2	0	1,41	77,6	83
Polsko	-0,4	11,2	10,1	1,1	1,23	71,3	80
Portugalsko	1,4	9,2	9,6	-0,4	1,37	75,5	81,7
Rumunsko	-0,1	10,6	12	-1,4	1,35	69,5	76,7
Slovinsko	8,8	11	9,1	1,9	1,46	-	-
Slovensko	0,7	11,3	9,8	1,5	1,33	70,9	78,7
Finsko	2,5	11,3	9,3	2	1,85	76,3	83
Švédsko	7,3	12,2	9,7	2,5	1,91	79,1	83,2
Velká Británie	3	12,7	9,2	3,5	1,94	-	-

pozn.: * data z roku 2009 ** data z roku 2008

Zdroj: data Eurostat, zpracování vlastní

Tab. 10.18.2 – EU-27, vybrané demografické ukazatele 2

Rok	Počet obyvatel (tisíce)	Populace ve věku 0-14 (tisíce)	Populace ve věku 0-14 (% celk. populace)	Populace ve věku 15-64 (tisíce)	Populace ve věku 15-64 (% celk. populace)	Populace ve věku 65+ (tisíce)	Populace ve věku 65+ (% celk. populace)	Populace ve věku 80+ (tisíce)	Populace ve věku 80+ (% celk. populace)
2008	495394,0	77543,7	15,7	333248,5	67,3	84601,9	17,1	21826,5	4,4
2010	499389,4	77624,5	15,5	334987,4	67,1	86777,5	17,4	23254,7	4,7
2020	513837,6	78898,1	15,4	331887,3	64,6	103052,2	20,1	29281,1	5,7
2030	519942,1	75533,4	14,5	321943,6	61,9	122465,1	23,6	36022,3	6,9

Zdroj: data Eurostat, zpracování vlastní

Tab. 10.18.3 – EU-27, vybrané demografické ukazatele 3

Rok	Úhrnná plodnost	Mediánový věk (roky)	Hrubá míra čisté migrace (na 1000 obyv.)	Hrubá míra sňatkovosti (na 1000 obyv.)	Hrubá míra rozvodovosti (na 1000 obyv.)
1997	-	-	-	5,16	1,8
1998	-	21,9	1,099	5,11	1,8
1999	-	21,9	2,033	5,19	1,8
2000	-	21,8	1,499	5,18	1,8
2001	-	21,9	1,239	4,88	1,9
2002	1,45	22	3,813	4,88	1,9
2003	1,47	22	4,195	4,86	2
2004	1,5	22,1	4	4,85	2
2005	1,51	22,1	3,619	4,87	2,1
2006	1,53	22,1	3,168	-	-
2007	-	22,2	3,818	4,87	-
2008	-	-	2,988	-	-
2009	-	-	1,879	-	-

Zdroj: data Eurostat, zpracování vlastní

Tab. 10.18.4 – EU-27, vybrané demografické ukazatele 4

Rok	Počet obyvatel	Míra růstu populace (%)	Hrubá míra porodnosti (počet narození na 1000 obyv.)	Hrubá míra úmrtnosti (počet úmrtí na 1000 obyv.)	Čistá migrace
1960	402607070	-	-	-	-
1965	420453515	0,85	17,994	10,281	-
1970	435474042	0,67	16,41	10,537	-
1975	447319586	0,48	14,734	10,661	-
1980	457052803	0,36	13,983	10,612	-
1985	463643322	0,21	12,822	10,673	-
1990	470388225	0,32	12,39	10,43	-
1995	477009518	0,20	10,746	10,368	-
2000	482767710	0,24	10,598	9,984	-
2005	491153644	0,48	10,432	9,839	-
2010	501259840	0,31	-	-	1563444
2015	507726736	0,30	-	-	1404817
2020	513837632	0,20	-	-	1252781
2025	517810844	0,12	-	-	1144736
2030	519942079	0,06	-	-	1093105

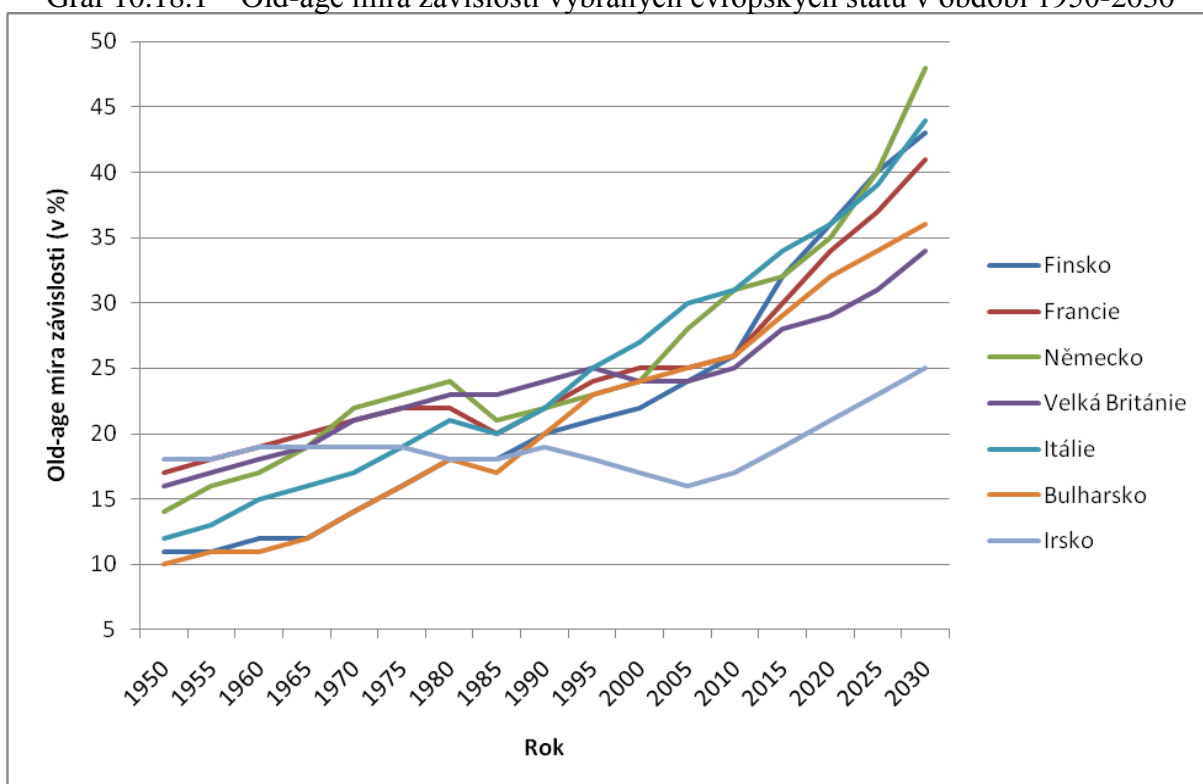
Zdroj: data Eurostat, zpracování vlastní

Tab. 10.18.5 – EU-27, vybrané demografické ukazatele 5

Rok	Finsko Old-age míra závislosti (%)	Francie Old-age míra závislosti (%)	Německo Old-age míra závislosti (%)	Velká Británie Old-age míra závislosti (%)	Itálie Old-age míra závislosti (%)	Bulharsko Old-age míra závislosti (%)	Irsko Old-age míra závislosti (%)
1960	12	19	17	18	15	11	19
1965	12	20	19	19	16	12	19
1970	14	21	22	21	17	14	19
1975	16	22	23	22	19	16	19
1980	18	22	24	23	21	18	18
1985	18	20	21	23	20	17	18
1990	20	22	22	24	22	20	19
1995	21	24	23	25	25	23	18
2000	22	25	24	24	27	24	17
2005	24	25	28	24	30	25	16
2010	26	26	31	25	31	26	17
2015	32	30	32	28	34	29	19
2020	36	34	35	29	36	32	21
2025	40	37	40	31	39	34	23
2030	43	41	48	34	44	36	25

Zdroj: data Eurostat, zpracování vlastní

Graf 10.18.1 – Old-age míra závislosti vybraných evropských států v období 1950-2030

Příloha 10.19 - Urbanizace

Tab. 10.19.1 – Světové megalopole

26 největších světových měst v roce 2010		
Pořadí	Název města, stát	mil. obyv.
1	Tokyo, Japonsko	33,8
2	Soul, Jižní Korea	23,9
3	Mexico City, Mexiko	22,9
4	Dillí, Indie	22,4
5	Mumbai, Indie	22,3
6	New York City, USA	21,9
7	Sao Paulo, Brazílie	21
8	Manila, Filipíny	19,2
9	Los Angeles, USA	18
10	Šanghaj, Čína	17,9
11	Osaka, Japonsko	16,7
12	Kalkata, Indie	16
13	Karáčí, Pákistán	15,7
14	Guangzhou, Čína	15,3
15	Jakarta, Indonésie	15,1
16	Káhira, Egypt	14,8
17	Buenos Aires, Argentina	14,1
18	Moskva, Rusko	13,5
19	Peking, Čína	13,2
20	Dháka, Bangladéš	13,1
21	Istanbul, Turecko	12,5
22	Rio de Janeiro, Brazílie	12,5
23	Teherán, Írán	12,5
24	Londýn, UK	12,3
25	Lagos, Nigérie	11,4
26	Paříž, Francie	10,4

Zdroj: data Brinkhoff, 2010;
zpracování vlastní

Tab. 10.19.2 – Podíl městského obyvatelstva na celkové populaci

Rok	Svět		Afrika		Severní Amerika		Jižní Amerika		Asie		Evropa	
	CP (v 1000)	% MO	CP (v 1000)	% MO	CP (v 1000)	% MO	CP (v 1000)	% MO	CP (v 1000)	% MO	CP (v 1000)	% MO
1965	3323276	34,78	322310	21,27	219224	71,98	169238	55,48	1845581	21,06	666171	59,27
1970	3677088	36,05	366795	23,59	231284	73,80	191430	59,71	2079820	22,22	693082	61,90
1975	4052231	37,29	418765	25,73	242360	73,85	214891	64,11	2328574	23,52	717923	64,65
1980	4428081	39,12	482232	27,91	254097	73,93	240915	68,38	2566922	25,89	739232	66,76
1985	4836409	40,93	556134	30,00	266572	74,68	268354	71,61	2828548	28,56	758202	67,97
1990	5280292	42,93	638726	32,14	282688	75,43	295563	74,52	3112180	31,55	777460	68,83
1995	5713069	44,72	726284	34,22	300073	77,30	321621	76,96	3448033	34,36	727362	71,03
2000	6115373	46,62	819462	36,07	318654	79,14	347406	79,49	3698295	37,03	726569	71,43
2005	6512279	48,59	921070	38,04	335175	80,73	371658	81,80	3936540	39,72	729420	71,94
2010	6908685	50,62	1033043	40,11	351659	82,14	393221	83,64	4166739	42,47	732760	72,62
2015	7302185	52,72	1153037	42,33	367955	83,43	412666	85,11	4390603	45,28	733999	73,57
2020	7674828	54,93	1276366	44,73	383383	84,60	430213	86,30	4596255	48,15	732953	74,79
2025	8011537	57,26	1400184	47,35	397522	85,67	445427	87,27	4772525	51,11	729268	76,25
2030	8308897	59,74	1524189	50,17	410204	86,68	458052	88,15	4916698	54,20	723374	77,87

pozn.: CP = celková populace; MO = městské obyvatelstvo

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní

Příloha 10.20 – Populační růst v jednotlivých částech Afriky

Tab. 10.20.1 – Populační růst v jednotlivých částech Afriky

Rok	Afrika		Západní Afrika		Jižní Afrika		Severní Afrika		Střední Afrika		Východní Afrika		Sub-saharská Afrika	
	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)	CP (v 1000)	Prům. roční míra růstu populace (v %)
1950	227270	2,18	67736	2,4	15 588	2,3	52 982	2,34	530	1,93	64 847	2,26	183 478	2,14
1955	253397	2,35	74993	2,2	17 487	2,41	59 565	2,5	664	2,19	72 585	2,44	204 165	2,32
1960	285049	2,46	83728	2,31	19 723	2,56	67 510	2,46	783	2,3	81 999	2,64	229 222	2,46
1965	322309	2,59	93964	2,4	22 417	2,54	76 337	2,59	988	2,57	93 589	2,79	259 186	2,59
1970	366792	2,65	105920	2,55	25 453	2,67	86 868	2,54	1 153	2,64	107 606	2,84	294 963	2,7
1975	418765	2,82	120298	2,89	29 088	2,51	98 624	2,72	1 416	2,82	124 044	2,91	337 635	2,87
1980	482236	2,85	138988	2,8	32 973	2,55	112 991	2,88	1 724	2,97	143 492	2,91	389 754	2,86
1985	556131	2,77	159841	2,73	37 450	2,28	130 467	2,49	2 080	3,8	165 962	3,1	449 716	2,83
1990	638729	2,57	183210	2,62	41 980	2,36	147 767	2,8	2 722	3,43	192 959	2,61	518 053	2,71
1995	726285	2,41	208805	2,6	47 240	1,68	163 943	1,82	2 327	2,53	219 874	2,78	593 183	2,58
2000	819462	2,34	237781	2,54	51 387	1,37	179 525	1,7	3 025	2,87	252 710	2,57	674 842	2,49
2005	921073	2,29	269990	2,51	55 041	1,4	195 444	1,71	3 145	2,6	287 413	2,59	764 328	2,44
2010	1033043	2,2	306058	2,35	57 968	0,58	212 921	1,6	3 448	2,51	327 186	2,59	863314	2,33
2015	1153038	2,3	344182	2,15	59 658	0,49	230 595	1,42	3 627	2,34	372 455	2,41	970 173	2,17
2020	1276369	1,85	383187	1,96	61 134	0,5	247 564	1,22	3 721	2,15	420 200	2,19	1 081 114	1,98
2025	1400184	1,7	422733	1,83	62 674	0,43	263 120	1,5	3 742	1,95	468 766	2	1 193 752	1,83
2030	1524187	1,56	463133	1,71	64 037	0,3	277 351	0,92	3 712	1,76	518 064	1,83	1 307 831	1,68

pozn.: CP = celková populace

Zdroj: data UN WPP, zpracování vlastní